

Klassiwõitlus

ARHIIV-
RAAMATUKOGU
H. LEOKE

Suure proletaarlise

rewolutsiooni aastapäewaks

K l a s s i w õ i t l u s

nr 11 — november 1919

Proletaarlike revolutsiooni II aastapäevaks

	Et		Et
Karl Marx (pilt)	3	M. r. W a l l n e r. Tööraha kultuur	43
W. B. Oktoobrirevolutsiooni aastapäha	4	W. Nua ääres	44
V. Lenini rinnakuju	5	V. H i n z b u r g 1917. a. revolutsioon (pilt)	44
G. Sinowjew (pilt)	6	M. Lunatsharski (pilt)	45
L. Trotski (pilt)	6	M. Lunatsharski. Smolnõi suurel õöl	45
G. Sinowjew. Lenin ja Marat	6	Talvelosfi viimised filmapildud	47
J. T. Marat (pilt)	7	Tshitserin, L. Ramenew (S. K. Artsõbusshewi joonistused)	47
M. Robespierre (pilt)	7	Kalininid (pilt)	48
T. Tiibus. Meie võidame	7	M. J. Kalinin	48
H. Pöggelmann (pilt)	8	Petrowski, Bontsh-Brujewitsch, Rogin, Podwoiski (S. K. Artsõbusshewi joonistused)	49
H. K o o s k a j a. „Raiun kui rauda...“	8	Vela Kun (2 pildiga)	50
H. Pöggelmann. Ajalooline materialis- mus Venemaa revolutsioonis	9	Maskolnikow, Menshinski, Kröfenko, Döbento (Artsõbusshewi joonistused)	51
J a a n S i h w e r. I. Oktoobrikuu proletaar- line revolutsioon Cestis. II. Oktoobrikuu proletaarlike revolutsiooni tähtsus	13	K. Zetkin. Nooja Luyenburg (pildiga)	52
J. Nabshinski (pilt)	16	K. Zetkin. Karl Liebknecht (pildiga)	53
J. Nabshinski. Oktoobripäevad Cestis	16	M. Buharin. Tibor Szamuely (pildiga)	54
Nõukogudemakitsuse eest (pilt)	21	G. Sinowjew. Leo Dyžka (pildiga)	55
J. A n w e l t. Oktoobrirevolutsioon ja maa- küsimus Cestis	22	K. M. G o ä. Soome revolutsioonivõitluste aegadelt (pildiga)	57
Jamburi väerinnal (pilt)	25	M. N a u d p e a. „Kui ma laenatesse...“	58
J. J ü r g e n s. Tallinn seitsefada aastat wana Venemaa kom. partei Cesti osaf. kongress Peterb. 9—11. aug. (pilt)	32	S o h. D r g. Cesti töölistekirjandus pärast oktoobrirevolutsiooni	59
H. V. Raks aastat rahvuspoliitikat Cestis	38	J õ u l u i n g e l. Sõnumid	59
V. S w i r s k a j a. 1917. a. oktoobripäevad (pilt)	42	M. K. Cesti ülewaade	60
S o h. W. Nemad ja meie	42	Mmetiühisustekongress Cestis (pildiga)	61
		Kaante- ja lõpuilustused.	

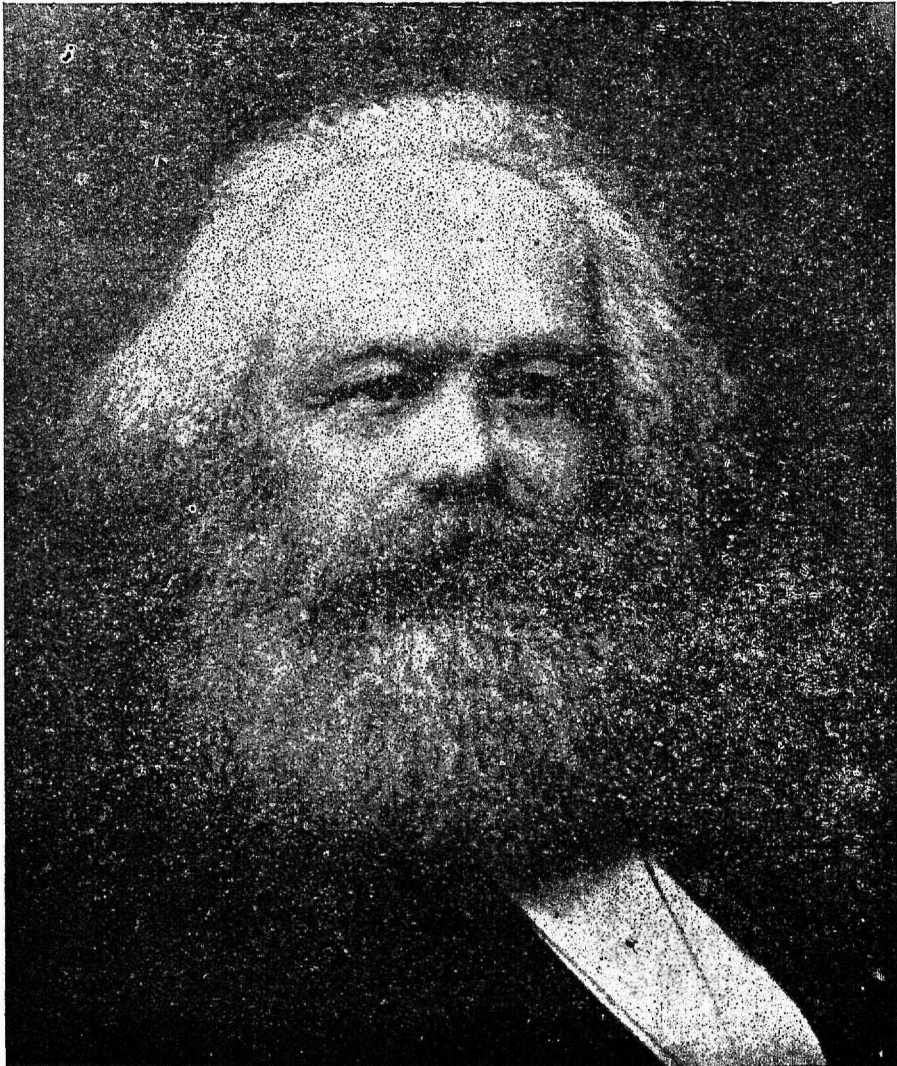
Proletaarlise rewolutsiooni

teiseks aastapäevaks

ARHIIV-
RAAMATUKOGU
H. LEOKE

Riiklik Aretlik
Raamatukogu

PE 1470

Karl Marx

Oktoobrirewolutsiooni aastapäeva.

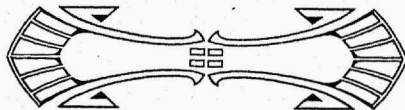
Me wõidulaul, mürise piksena! Sundusewõte
on kadumas — orjuseigawik audademaal.
Me seadus on wõitlus, me jumal on õiglusewõte,
me wõimsates kätes on ajaloo saatusekaal.
Kuis püha me wõitluse ohwrite põrm,
ja tulise kirjaga saatusesõrm
teeb otsuseid! — Õelusel', timukasool'
toob äwitust saatuslik sündmustewool.

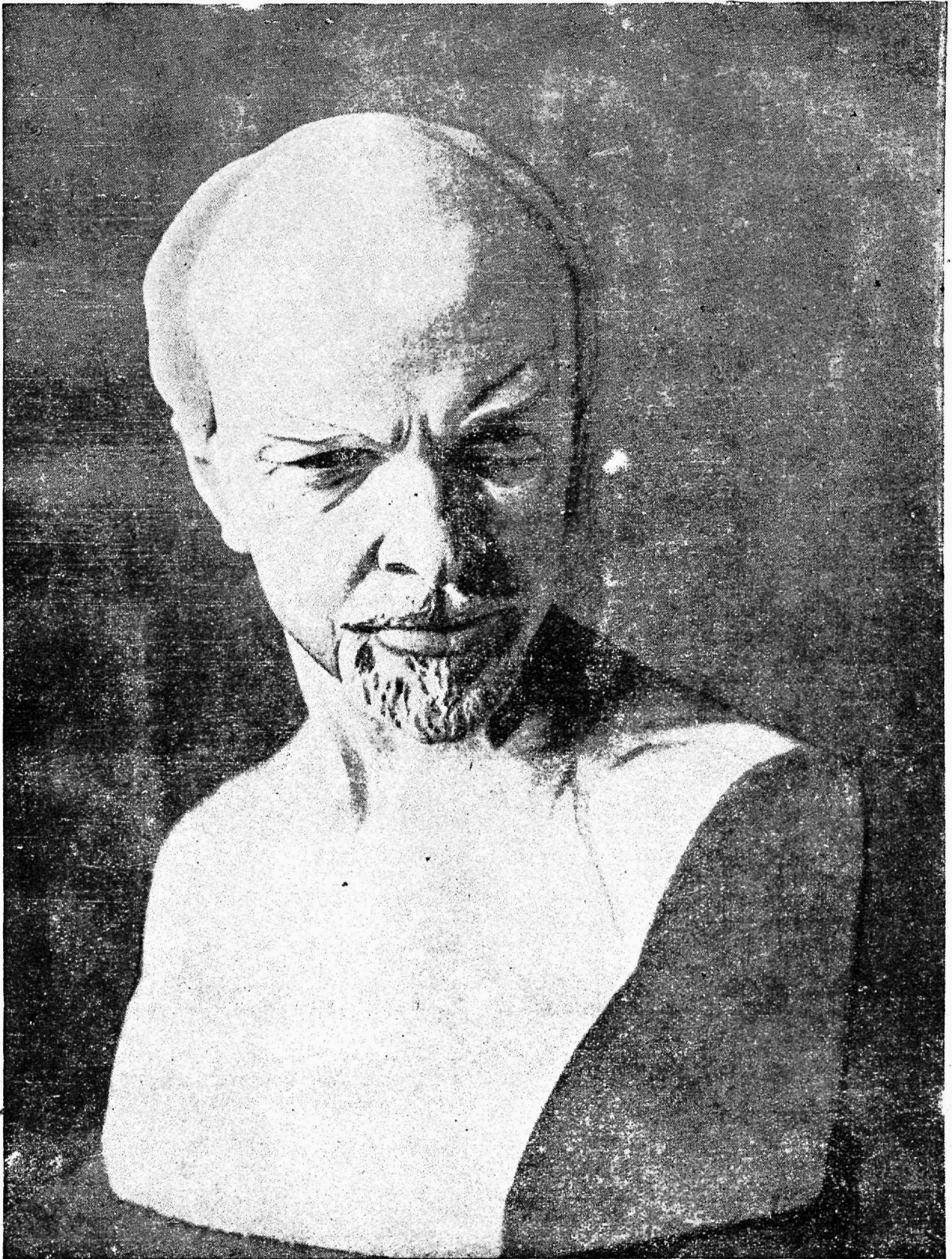
Suur wõitlus wiib warjule endised ajalooimed,
maailmale aegade koiduks teeb Põhjamaa ööd,
toob ajasse kuulmata aimed ja tundmata nimed
ning äiksena äwites arendab loomisetööd.
Ei Lõunemaa tulemäed leegitse siin,
ei isamaa kaitsmise kindlusteliin, —
uut ilma me Põhjamaa ilmale toob,
Eüroopale Jäämeres tulemäed loob.

Suur algus. Ta wana a'a wande- ja õndsuselaule
ning needmiste õnnistust lõpetab ilmade teelt,
uut aimu ja kuju toob ilule, tõele ja aule,
ta wabastab wannetest wõitluse luulet ja keelt.
Uus waimuilm wõideldes hümnuseid loob;
kui wana waim raugedes needmisi toob, —
kaob põliste walede usulik iis,
kus tõuseb uus inimlik kõne ja wiis.

Me saatuse igawik pühitseb tormises meres
siin ajaloo laotuseid awades ilmade ees,
loob, purustab, ukkab ja õnnistab... ohwrite weres
teeb kahtlused lootusteks äwitusloomiste sees.
Wiib waenlase' surma — me wõitlusepiik,
meil' õigustab elu uus walguseriik.
Nii oleme wõimsad ja wõitmata wäed —
ja wõidu meil toowad me raudased käed!

W. B.

V. Lenini rinnakuju
(Tööloosfi muuseumist. „Пламя“ ülesvõtte)

HELENE SE
KUNSTI-FAKULTAATIKOGL

G. Sinowjew

L. Trotski

Lenin ja Marat.

. . . Leninile naeratas saatus rohkem kui Marat'le. Marat sai oma rahwale iseäranis armsaks pärast surma. . . Marat elas kaua oma rahwa südames pärast seda kui tema kehalik elu lõpetatud. Lenin elab aga kaua, mitte ainult meie südames ja mõistuses, vaid ka meie ridades, selleks et ühes meiega võidelda ja esimest sotsialistlist tööliste-revolutsiooni võidurikkale lõpule wiia.

Marat ühendas ennast mitmemiljonise linna- ja külaproletariaadiga, niisama ka Lenin. Wõtke ullumeelne truudus rahwa wasta, mis Marat'oli, wõtke tema äraostmatus, lihtsus ja loomusunniline rahwa inge tundmine, tema nõrkemata usk „alama rahwa“ jõusse; wõtke see kõik Marat'st, lisage sinna juure marksisti esimisejõrgu aridus, raudne tahtewõim, sügaw uurija mõistus — ja teie saate niisuguse Lenini kuju nagu meie teda praegu tunneme.

„Jakobiinlane kes oma saatuse omaaja eelsammuwa klassiga, proletariaadiga ühendas, see ongi revolutsiooniline sotsiaaldemokraat“, nõnda wastas s. Lenin 1904. a. wähemlastele, kes teda „jakobiinluses“

süüdistasid. Lenini proletaarlise jakobiinlase kuju jätab oma kõrwal suure Prantsuse revolutsiooni kõige wägewamad jakobiinlased warju.

August Bebelile ei annud Saksa kodanlus kunagi seda andeks, et ta kord kõnetoolilt teatas: „Jah, mina wihkan teie kodanlist riigikorda, jah mina olen kõige teie kodanlise ühiskonna surmaw waenlane!“ Ja seesama Bebel ütles ikka: „Kui kodanlus mind kiidab, siis küsin ma iseeneselt: Wana Bebel, missuguse rumaluse sa korda oled saatnud, et neil inimesesööjatel põhjust on sind kiita?“

Seltsilisel Leninil ei pruugi kunagi eneselt nii küsida. Selles asjas on ta kindlustatud. Teda ei kiida kodanlus. Põlewa wihkamisega kiusab kodanlus teda tema kauaaegse tegewuse wältusel taga. Ja Lenin on uhke selle üle. Kõige terawamal wõitlusesilmapiilgul armastab s. Lenin lauliku sõnu korrata, nagu ta neid oktoobri-revolutsiooni ajal kordas: Meie ei kuule eakskiitmist mitte mahedates kiidusõnades, vaid tigidas metsikus kisas!

J. P. Marat
(1744–1793)

M. Robespierre
(1758–1794)

Meie võidame.

Mitte kunagi ei lahkunud see mõte: meie võidame! Kõrvaldavas viletsuses elades, terve elu äärmiselt kuni auani toore vägivalla poolt purustatud, nagu lilled suitsu viingus kokku langedes, kui vägivald ja vale puudutab, wajusid nende pead norgu, aga ei kadunud filmapiilgukski mõte: meie võidame.

Kord ikka kaawame, kord purustame, kord wirutab meie kõikide wihaga täidetud, ülekohutuga kihwtitunud ing waletajate ja wägistajate ikke, wabaneb rusutud mõistus, tõuseb kõrgel alandatud tundmus.

See tundmus: meie võidame! elas kui salajane tuli miljonites ingedes, õigus, soendas, julgustas, andis jõudu wasta pidada.

Uleg tuli, meie purustasime.

Uhel oogjal tuulepuhangul paisus õõguwast tulufesest määratu tulemeri.

Woolades, enese alla kõike mattes äwitas see wihane tuleleek werest nõretawad orjuseahelad wabastas orjad timukate wõimusest, eitis põrmusse inimesesoo igawesed waenlased ja kosutas oma soendawa tulega neid waewatuid, viletsuses sündinuid, orjuses waewlejaid ingesi, neid tulewaseks ofustamaks wõitluseks ette walmistades.

„Revolutsioon“, „mäss“, „segadus“, ütlesid arilikud inimesed uudisimulikulult silmitsedes, südames warjates alatur tundmust — kartust — oma wäiklase „mina“ pärast.

Uga need, kes äbistawate orjuseahelate otskohesed kandjad olid, kes kapitali kihwtist ingamist alaliselt oma lähedal tundsid, teadsid et see alles algus oli. Revolutsioon, mis uue elu pidi looma, wana äwitava, ei olnud veel läbi elatud, see oli alles ees.

Tuli leiab mida põletada. Kõik puru wõttis tuld. Wihane leek lendas üle maa, sealt edasi üle piiri, igalpool enesega wabastust kaasa tuues.

Ulgas wõitlus kahe loodusejõu wahel: orjade walu ja kannatuse tuleleek äwitas, purustas, ja seda lämmatada püüdis maailma tirannide õelus, kord siit, kord sealt üffikuid tuleleeksid wälja kiskudes.

„Kodusõda“, sofistatsid arilikud inimesed, oma wäiklase „mina“ pärast surmairmus olles.

Uga need kelle „mina“ maailma turnajate poolt termelt ära neelati, kes midagi peale äbistawa orjakuikete eraomanduseks ei wõinud nimetada, kelle pühamad tundmused, armastus, ausus mudasse tallati, kes peale wiletsa elu wangikodades, taigas kõdunedes midagi ei näinud, need teadsid et praegune wõitlus on uue elu wõitlus ja et selles wõitluses pidime nüüd wõitma.

Meie võidame! kõlab nüüd selgelt ja walgult. Nüüd kostab selles teistfugune kaja; nüüd laulab temas uus ing, wõimsalt, kaasakiskuwalt.

See on sügaw, ammutamata eluallikas, täis wõiduwõimu. Ikka ja ikka walgub siit leegisse uut õli — uut jõudu. Sügaw tundmine, et elu seda wäärt on et elada, ajaloolised ideaalid seda wäärt et nende eest wõidelda, kinnitab wõitlejat: rinda.

Julgemalt kui kunagi kostab wabastatud orjade, uue elu eest wõitlejate üle: Meie võidame!

L. Siibus.

H. Pöogelmann

Raiun kui rauda —
jalale pidet,
ja küüntele ka,
et tagasi orjuseada
ei libiseks ma.

Ju werised käed
ja rakkus warwad,
ent puhkepilgud on arwad, nii arwad!
Ja iga silmapilk waata, et mõni
all elukas alt sulle järgi ei roni...

Kuid ees kumab koit,
rinnus lõõmab loit,
aud taga,
elu ees,
walgus, wabadus kõrguses!

Ja koiduwalgel
igi palgel näen tuhandeid töös,
kuulen aamrid püsimata paukumas...
Töö edeneb!
Müür laguneb!

„Jämedad jooned“ 1910.

H. Rooskaja.

Ajalooline materialismuse Wenemaa rewolutsioonis.

Nagu müüride, kindluse ja tornide tu-
gewuse üle mitte päiksepaistel kewade-
päewal ega mahedal suweõhtal ei saa ot-
sustada, waid siis kui maru möllab, torm
ulub, äwitusejõud äwitawalt mässawad,
nii ei saa tihti ka ühiseluliste põhiwaadete
puhtuse ja kindluse üle selle järele otsust
anda, missugust wastakaja ja pooleoidmist
nad rahuliku poliitikailma puhul leiawad,
waid kuda nad ühiselulistele tormidele ja
ajaloolistele marudele wasta panewad.
Sellest ideoloogilise kindluse proowitulest
saiwad wägaasti aru wanad usujutlustajad
kui nad laulsid: Siis sina usku tunnistad,
kui ädas usud jumalat .. Tõendusi pakub
meile enam kui tarwis kogu ühiseluline
wõitlus, kus meie rasketel silmapilkudel
alati lagunemist ja laialijooksmist näeme,
kuna ainult wäike ulk kindlaks jääb ja
wasta paneb.

Iseäranis uuitusrikas sellepoolest on
ilmasõda ja temale järgnewad sündmused,
mis ühiseluwallas suuremaid ja sügawa-
maid pörutusi on toonud ja weel edaspidi
toowad, kui üksigi ajaloo tuntud maa-
wärisemine meie jalgealusega on teinud.
Wana ühiselulist korda põhjani wapustades,
wanu aastasadade jooksul alliks läinud ja
ära kõdunenud sisseseadeid purustades ning
äwitades wiskab see ajalooline marukee-
rustik kukerpalli ka paljud senised tõearwa-
mised, paiskab kõrgetelt alustelt mõnedgi
„igawesed“ tõejumalused, mille ees ini-
mesesugu põlwede kaupa kumardanud,
annab surmaoobi mõnelegi kõrgeks ja pü-
haks peetud aatele, ja eidab — teiselpool
— kõige karedamasse katsetulde uued aated
ja tõeõpetused. Meie näeme troonisid wäri-
sewat ja warisewat; näeme „jumala ar-
must“ seatud walitsejaid igapäewaste sure-
likkude „alamate“ ees madalale langewat;
näeme „püha eraomandust“ ääbuwat; näeme
kõrget isamaalsuse- ja rahwuseadet, ta se-
nisele kujul, surmawoodil waakuwat; näeme
kirikumüirisid pragunewat ja müri-
nala maha langewat.

Seesugusel lool on enam kui lihtsalt
uuitaw küsida ja järele waadata, kuidas
nende pörutawate sündmuste keerustikus
wasta on pidanud see mõtteteadusline
õpetus, see ühiseluline põhiwaade, see
ühiskondlise arenemise põhiõpetus, mille
peale Marx ja Engels ise ja kõik nende
järeltulijad mitte ainult käesolewa ühis-
kondlise korra indamist ja arwamist ei
põhjendanud, waid mis aluseks on olnud

ka kõigile ühiselulistele prognoosidele (are-
nemisekäigu teaduslik ettenägemine), mis
sotsialismuse põllul senini tehtud, — nimelt
ajalooline materialismuse ehk materialismuse
ajaloowaade.¹

Üks tähtsamatest ja julgematest prog-
noosidest, mis rewolutsioonilised sotsia-
listid, ajaloolise materialismuse peale põh-
jendades, sõja algul üles seadsid, oli see
tõendus, et sõda rewolutsiooniga lõpeb,
mis kas enne ehk pärast sõja lõppu üle-
üldiselt lahti peab puhkema. Sellest järgnes
nende üüdsõna: rahwastewahelist impe-
rialistlist sõda klassiwaheliseks kodusõjaks
muuta, mis sissejuhatuseks pidi olema
sotsialistilisele rewolutsioonile. Sõja jooksul
wõttis see prognoos ikka kindlama kuju
ja tõendas, et sõda ainult rahwasterahuga
lõppeda wõib, see on rahuga mida mitte
kapitalistilised walitsused omawahel ei tee,
kes sõjawerepulma selleks käima panid et
maailmawalitsemist oma kätte kiskuda, waid
rahwad kes endid neist kurnajatest ja
rõhujatest walitsustest rewolutsiooniteel
wabastanud.

Meie teame kuidas see ettekuulutus sõja
esimistel aastatel peaaegu üleüldist pilka-
mist leidis. Raske oop, mis sotsialistiline
liikumine kohe sõja algul selle läbi sai, et
kõik tähtsamad ja juhtiwad osad üleilmli-
sest sotsiaaldemokraatiaperest töölistewõit-
luse wäerinnalt lahkusid ja endid kodan-
luse teenistusesse andsid; raske oop, mis
II Internatsionaali purustas ja auda wiis,
andis kodanlusele igatahes põhjust sotsia-
listilisele liikumisele õisates surmalaulu
laulda ja Marxi kommunistilistele põhi-
waadetele truuksjäänud sotsialistide prog-
noosi üle irwitades naerda. Nad wõisid
seda karistamatult teha, sest tööliste laia-
lised ulgad ja sotsialistilised parteid pea
igal maal olid klassiwõitluse nurka wisanud
ja põlwitasid kodanluse rahwuseaate werise
altari ees.

Wenemaa rewolutsiooni lahtipuhkemine
1917. aasta märtsikuul oli kodanlusele
selles mõttes nagu toobritäis külma wett
pähe, sest ta näitas käegakatsutawalt, et
rewolutsiooniliste sotsialistide ettenägemine
ometi nii põhjata ei olnud kui kodanlus
sõja esimistel aastatel ette kujutanud, seda-

¹ Selle õpetuse sisu, nagu Marx seda lühidalt
oma raamatu «Zur Kritik der politischen Öko-
nomie» eessõnas kokku wõtnud, leiab lugeja minu
raamatukeses «Karl Marxi mälestuseks» lk 22.

enam et kodanluse oma prognoosid ei ühel ega teisel pool wõitlusejoont ei tahtnud ega tahtnud täide minna. Muidugi — sellest ajaloolise arenemise põhjusemõttelisest küljest mindi waikides mööda ja peatati ainult rewolutsiooni ligemate põhjuste juures, aga see ei vähendanud määratud kõlblist mõju, mis Wenemaa rewolutsioon terwes ilmas awaldas. See oli nagu päratu puhang wärsket õhku kinnisesse ruumi, kus rahwaulgad lämmatuses ingeldasid; nagu ele päiksekiir ädaorgu, mida sõda oma werise sõbaga warjutas. Küll terwtasid ka kapitalistlikud walitsused ja walitsused kihid, esimesest uimastusest toibudes, Wenemaa rewolutsiooni, sest nad lootsid — niiaasti ühel kui teisel pool wõitluseliini — sellest omale sõjalist tulu: liiduriigid lootsid et kodanlikud ringkonnad, kes Wenemaal walitsuse oma kätte kiskusid, siin sõjawäge korraldada ja uueste, tugewana wõitlusesse wiia suudawad; keskriikides sellewasta oli kindel usk ja lootus, et rewolutsiooniline Wenemaa sõjast lahkub, Saksamaaga ja Austriaga majanduslikult läbikäimisesse astub ja sedamööda keskriikidele wõimaluse ännab kõike oma jõudu lääne sõjawäljale liiduriikide wasta koondada.

Täide ei läinud aga ei üks ega teine neist kodanlistest prognoosidest, waid arenemine wõttis käigu, nagu seda Marx ja Engels seitsmekümne aasta eest „Kommunistlikse manifestis“ ette olid näinud. Kodanlik rewolutsioonis — ja seda oli Wenemaa esimene riigipööre märtsirewolutsioonis — süwenes kiireste wahe üksikute ühiskonnakihtide wahel, kes rewolutsioonist osa wõisid; rewolutsioonikäigus akkasid töölisteulgad ikka enam ja enam neist üleüldi-demokraatlistest üüdsõnadest ja eesmärkidest, mis rewolutsiooni algul üles seati, loobuma ja oma puhasklassilisi nõudmisi esimesele paigale nihutama. Kodanlik rewolutsioon oli ainult eelmänguks suuremale, sügawamale ühiskondlisele pöorele — töölisterewolutsioonile, nagu seda Marx ja Engels ette tähendanud. Küll olid need teadusliku sotsialismuse põhjapanijad sellekohase prognoosi ühe teise rewolutsioonilise liikumise kohta teinud — Saksamaa rewolutsiooni kohta, mis 1848. a. sündis, ja *aja* mõttes oli see prognoos eksinud; aga *sisuliselt*, arenemise sihtjoontes ei olnud see mitte üks üleüldiselt õige, waid täidus otse aruldase täpipsusega ka oma üksikasjalistes joontes. Ühiskondlise arenemisekäigu tähelepanijale ei ole midagi uuitawamat kui see waatepilt, kuidas Wenemaa rewolutsioon nagu

nootide järele seda täide wiib, mis „Kommunistlikse manifestis“ aastakümnete eest ette nähtud. Ja, lisame juure, waewalt wõib paremat kinnitust ning tõendust leida wõi tarwisgi olla põhiõpetusele, mille peale see prognoos rajatud.

Wenemaa rewolutsioon ei toonud aga kinnitust ja tõendust mitte ainult neile ettenägemustele, mis Marxi ja Engelsi ajaloolise materialismuse läbi seletatud pilk oli tabada osanud, waid sammsammult täitis ta ka neid teisi ettekuulutusi, mis ilisemal ajal, sõja ja rewolutsiooni enese woolus, Marxi ja Engelsi järelkäijad teinud. Tarwitseb sellest arenemisekäigust ainult üksikuid jooni ja järkusid meele tuletada.

Kõigil on wärskelt meeles wõitlus, mida nõndanimetatud „koalitsiooni-“ ehk kokkuleppewalitsuse ümber peeti. Nagu sõja algul kodusõja juhtsõna ülesseadmise pärast, nii naerdi ja urjutati enamlasti — neid ajaloolise materialismuse järjekindlaid jüngrid — Wenemaa rewolutsiooni esimesel järgul sellepärast, et nad kokkuleppewalitsuse mõtte wasta nõudmise üles seadsid: kõik wõim nõukogude kätte. Siin ei olnud urjutajateks pealegi enam ainult kodanlikud, waid eestkätt just need ringkonnad, kes seni kah sotsialismuse lipu all olid seisnud ja ajaloolist materialismust oma jalgealuseks tunnistanud.

Meie teame missuguse järjekindlusega rewolutsiooni arenemine enamlaste seisukoha, waated, tõendused, indamised ja ettenägemused tõeks tegi. Missuguseid meeleilisi katseid kokkuleppelaste ringkond oma seisukoha ülewaloimiseks ka iganes tegi, olude loogika õonestas ta alust iga päewaga ikka enam ja enam. Meie teame kui täpipsalt õige oli enamlaste indamine kokkuleppelaste katse kohta sõjawäge uueste wõitlema kihutada. See katse ei raugenud mitte ükski warsti oma sisemise jõuetuse pärast, waid tõi uusi raskeid lüüasaamisi kaasa ja purustas selle sobiwa sõbraliku wahekorra, mis sõjawäeosade wahel rewolutsiooni algusest peale kaswama oli akunud ja sõbraliku läbikäimise poole wiis.

Meie teame, edasi, kui õige oli enamlaste seisukorrandamine, kui nad juulikuusündmuste ajal — oolimata ägerewolutsioonilistest meeleolust osa tööliste ja sõjawäelaste seas — weel mitte wõimuwõtmiseküsimust päewakorra ei seadnud. Olgugi et ka siis juba üüdsõnaks oli: kõik wõim nõukogude kätte, aga nõukogude enamus ise oli siis weel niisugune, et ta wõimuwõtmise rewolutsiooniliste ülesannetega toime ei oleks saanud. Et aga wõimuwõtmise nõukogude kätte uut ühis-

kondlist rewolutsiooni pidi tähendama, sedagi indasid enamlased täieste õieti ette.

Kaks ja pool kuud, mis juulisündmusi oktoobri-(nowembri-)sündmustest lahutab, on sõrdlemisi väga lühike aeg; kui aga siiski selle aja jooksul võimuvõtmise üldisõna, mida juulis tegelikult keegi veel üles ei seadnud, niikaugele walmis et oktoobris ta teostamisele astuti, siis näitab see ainult et enamlased, oma materialistilise ajalooarusaamise põhjal, jällegi õieti innata oskasid neid ühiselulisi muudatusi, seda sügawat arenemisekäiku, mis waheajal oli sündinud.

See arenemisekäik, mis ennast ühtaegu kahel küljel avaldas: ühelt poolt rahwaulkade rewolutsioonilise meeleolu kaswamises, mis nõukogude ümberwalimiste tagajärgedes silmanähtawa tõenduse leidis, teiselt poolt kodanluse katsetes kõiki rewolutsiooniwastaseid jõudusid „nõupidamiste“, „eelparlamentide“ jne sildi all walmiwale wõitlusele koondada, see arenemisekäik äwitas kiireste kokkuleppepoliitika jalgealuse ja süwendas rewolutsiooni kodanlikes ajajärgus klassiwastaolusid uue rewolutsioonilise kokkupõrkamiseni.

See tuli oktoobri-(nowembri-)rewolutsioonis, ja et enamlased just sel silmapilgul, mitte aga juba waremalt, kodanluse prowokatsiooni peale wäljaastumisega wastasid, kodanluse wäljaastumisele ette jõudsid, see on kõige ilgawamaks tunnistuseks materialistilise ajalooaate õigusele, mille peale enamlased oma silmapilkilise seisukorra ja arenemisekäigu indamise põhjendasid ja põhjendawad. Sest juba seegi asjaolu, et meie praegu nõukogudewalitsuse kestwuse teise aastapäewa lähel seisame, et see walitsus kahe läinud aasta jooksul tuhanded tuuled ja tormid läbi on elanud ja nendest samm-sammult tugewamana wälja tulnud, on silmanähtawaks tõenduseks, et enamlased õieti olid osanud innata nende ühiskondliste jõudude walmidust, millega nad wõitlusele astusid, kui ka seda üleüldist, kodust ja rahwuswahelist seisukorda, milles wõitlusele tuli minna. Tõepoolest; walitsus, kes kõige raskemates majanduslikes ja poliitikalistes tingimistes, mida omale ette wõib kujutada, wõimu oma kätte wõtab, kes Brest'i alanudusepäewad ja sadanded kodusõja mässukatsed läbi elab; kaks aastat otsa terve ilma tagurliste jõudude pealetungimisele, mis idast ja läänest, põhjast ja lõunast ta ümber kokku tõmbawad, wasta paneb; kõige sügawamast töötõrkumisest ja korralagedusest, kõige raskemast näljast ikka veel terwena, uue jõuga wälja tuleb: see

walitsus peab alusel rajanema mis mitte uisapäisa ei ole loodud, jõudude peal mis küpseks on walminud walitsusewõimu oma kätte wõtma; selle walitsuse juhtimine peab inimeste, peab erakonna käes seisma, kes mitte ainult käesolewat silmapilku, waid terwet ajaloo arenemist õigest seisupaigast innata oskawad. Ja see seisupaik on — ajalooline materialismus.

Nende tõeasjadega, nende ilgawate tõendustega ei ole aga materialistilise ajalooaate alusel tehtud prognooside täedminekute rida kaugeltgi veel mitte lõppenud, waid iga uus päew jatkab seda. Keegi kes lahtisilmil waadata oskab, ei kahtle nüüd enam sellejuures, et imperialistline sõda, mis rahwastewahelise waenuga üles kihutatud, mis maailma ülemwalitsuse püüetel ette wõetud, üleilmiliseks kodusõjaks wälja areneb. Wenemaa rewolutsioon oli sellele üleüldise kodusõja algus ja sissejuhatus. Kui enamlased seda juba Wenemaa rewolutsiooni algusest peale selletasid ja sellele prognoosile oktoobri-(nowembri-)rewolutsioonis juure lisasid, et nõukogudewõim Wenemaal ainult siis wältawalt seisma wõib jääda, kui rahwuswaheline rewolutsioon ennem kätte jõuab kui rahwuswaheline tagurlus ja imperialismuse ühine wäärind ta ära purustab, — siis wastati sellegi peale umbusalduse ja peawangutamise. Peeti otse ilmawõimatuks, et näituseks Seksamaal, kus „keiser ja isamaa“ rahwale — ka sotsialistidele — kiusse ja üdissime kaswanud pidi olema, niipea rewolutsioon wõiks tulla, Inglismaast, Ameerika Ühisriikidest jt rääkimata.

Waewalt kaks aastat on sellest mööda, ja juba on rewolutsiooni mürisewad maruood läänesgi aastasadadeigaseid sisseseadeid äwitanud, jäädawakspeetud pühadusi purustanud, ja ikka kõrgemale tõusewad selle rahutusemere lained. Austria keisriwalitsus on ajalooliseks mälestuseks muutunud; üksikud rahwad, kes selle surwe alt wabanenud, peawad juba oma seesmistes piirides ühiskondlisi wõitlusi. Wägew Saksa walitseja, kes ennast ammu juba „Atlandi mere admiraliks“ pidas ja kätt maailmawalitseja krooni järele sirutas, oli sunnitud salaja üle Saksa piiri põgenema — kui Wenemaa sotsialistilistest riigipöõrest waewalt aasta oli mööda läinud. Ja nüüd näeme kuidas wõitjates liiduriikides rewolutsiooniwoog püsimate paisub ja kerkib, kuidas Prantsuse, Inglise, Itaalia, Ameerika töölisteulgad järjekindlalt wõitlusteel edasi sammuwad. Itaalias on nad kuninga sundinud oma mõisatest ja lossidest lahti ütlema; Belgias läheb tööliste-

partei walimistele üüdsõna all: kõik wõim töölistele, mitte mingit kokkuleppet kodanliste erakondadega; Ameerikas ringutawad endised kõigewälised unionijuhid, kes alati oskasid töölisi kodanlise ree ette rakendada, abitult käsi ähwardawalt liginewa ülemaalise kodusõja, wõib olla otsustawa lahingu ees; Prantsusmaal ja Inglismaal sunniwad töölistes walitsust oma saagiahneid küüsi tagasi tõmbama Wenemaa nõukogudewalitsuse kõri kallalt.

Kõigi kapitalistliste maade töölisteliikumine tõendab seda enamlaste ühiselulist ettekuulutust, et suur ilmasõda üleilmiliseks kodusõjaks kujuneb ja werewalamine kord ainult rahwasterahuga wõib lõppeda; ühtlasi kinnitab see arenemine teist ajaloolist põhiwaadet — et selles kodusõjas töölisteklassi ja kodanliste klasside wahel mingit kokkuleppet, mingit „keskteed“ ei wõi olla; kõik katsed seesugust keskteed otsida, kokkuleppet luua, lõppewad kokkulangemisega — kõige lõpuks langewad kokkuleppela-ed kodanluseleeri, kus nad tööliste wasta kõige werisemat sõda peawad.

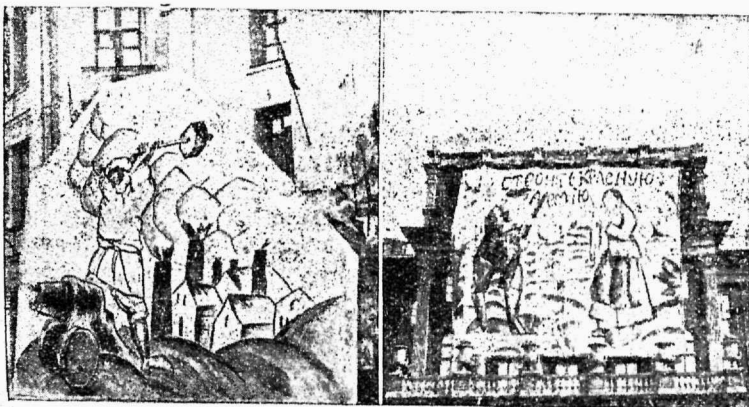
Weel ühte eriala wõiks siin puudutada, kus ajaloolise materialismuse õpetus käesolewas rewolutsioonis kindla tõenduse leiab, eriala millel just käesolewal järgul wäga silmapaistew tähtsus on. See ala on rahwuspoliitika. Sotsialismuse oli üheks punktiks oma programmis selle tõenduse seadnud, et ka rahwuslikku surwet ainult klassilise kurnamise kaotamisega wõib lõpetada.

Wenemaa rewolutsiooni esimene järk, ta kodanline osa märtsist nowembrini näitas Ukraina, Soome jt rahwaste iseseiswuse ja wabanemise püüde allasurumisega, et ei kodanline rewolutsioon ega kokkulepewalitsus, kus walesotsialistid eesotsas seisid, rahwastele waba enesemääramist anda ei wõinud. Alles sotsialistline töörahwawalitsus, mis nowembrirewolutsioo-

nis wõimule pääsis, kuulutas Wenemaa wäikerahwastele wabaduse enesemääramiseks — kuni täieliku Wenemaast lahtiütlemiseni. Küsimus ei seisnud muidugi mitte lahtiütlemises, waid tegelikus wõimaluses oma elu wabalt korraldada. Kus klassiline surwe uueste maad wõttis, nagu seda Soomest Kaukaasiani kõigil piirimaadel näeme, seal tuli sellega ühes ka uus wäline surwe: kõik need piiririigid, mis endid nimepidi iseseiswaks tunnistasid, langesid otsekohe ühe wõi teise suurriigi mõju ja surwe alla — esiti Saksa, iljem liitriikide imperialismuse ohwrina. Ja alles töörahwa wõit, see on klassilise rõhumise kaotamine nendel maadel wõib seal rahwuslise surwe uueste äwitada.

Sel kombel terwet rida üksikasjalisi sündmusi ja üleüldist arenemisekäiku järele katsudes leiame, et Wenemaa rewolutsioon enesega uue kogu tõendusi kokku kuhjab, mis ajaloolise materialismuse õpetust aina kinnitawad. Kommunismuse õpetus, mis mõtteteadliselt selle ajalooaate peale põhjeneb, ei ole ilmasõja põrutawate oopide all mitte purunenud, mitte wankunudgi, waid selle ühiselulise marutormi oobid on weel kindlamine aluspinda tagunud neid tulpasid, mille peal kommunismuse rajaneb. Surmalaulu asemel, mida kodanlus sõja algul sotsialistilisele liikumisele laulis, kuulewad nad nüüd igalt maalt, ligidalt ja kaugelt, enamlaste, selle rewolutsioonilise ja järjekindla sotsialismuse wõidurikkalt lähenewaid sammusid, ja ruttawad kõik oma senist werist wihawaenu maha surudes — wastamisi üksteisele kätt andma, et endid kindlustada selle ähwardawa ädaohu wasta, mis Wenemaa rewolutsiooni tagajärgede kujul terve ilma kodanlust ähwardab. Ja kapitalistline ilmasõda muutub kiireste klassiwaheliseks ilmasõjaks, imperialistilise rõõwsõja waremetest kasvab wälja sotsialistline rewolutsioon.

H. P.

Peterburi pidupäewade plakatitest 7. 11. 18.

Jaan Sihveri pärandusest.

Minewal aastal ilmumata jäänud albumi jaoks tehtud kirjatööd.

I.

Oktoobrikuu proletaarline revolutsioon Eestis.

Siis kui Eesti Wen maaga revolutsioonilises ühenduses oli, wõitles Eesti proletariaat ühes teiste Wenemaa töörahwastega oma klassiwaenlaste wasta. Ta teadis et niikaua kui Wenemaal wõim Nikolai Werise käes on, ei wõi Eesti töörahwade elu paranemisest juttugi olla. Ühiselt lükkasid Wenemaa rõhutatud rahwakihid Nikolai trooni ümber. Selle järele ei saanud aga töörahwad weel wabaks, sest riigiwõim läks mõisnikkude ja kapitalistide ning sotsiaaläraandjate kätte. Nende ühendusmeeste walitsus näitas töörahwale ära, et töörahwad ainult siis oma klassinõuded elus läbi wõib wiia, kui ta wõimu riigis oma kätte wõtab, kui ta mõisnikud, kapitalistid ja ädasotsialistid ära wõidab. Juba revolutsiooni esimesil päiwil löi töörahwad oma walitsusorganid — tööliste ja soldatite saadikute nõukogud. Nendesse nõukogudesse pääsid aga sotsiaaläraandjad. Nad püüdsid töörahwast arwamisele wiia, et nõukogudel ainult kontrolleeriw wõim wõib olla, riigiwõim peab aga mõisnikkude ja kapitalistide käes olema; õigemine ütelda: ädasotsialistid püüdsid töörahwast klassi wõitlusette pealt kokkuleppetee peale wiia. Neil läks see alguses korda; elu aga näitas peagi ära, et mõisnikkude, kapitalistide ja ädasotsialistide walitsus töörahwade nõuetele ei wasta. Samal ajal näitas enamlastepartei töörahwale, et tööliste wabastamine töörahwade oma asi peab olema.

„Lõõ ennast kapitalistidest, mõisnikkudest ja ädasotsialistidest lahti, alga wõitlust nende wasta, wõta riigiwõim oma kätte, sest ainult siis wõid sa oma programmi elus teostada“, — nii kõnelesid enamlased. Ajajooksul tuli töörahwad klassiarusaamisele. Ta ei walinud nõukogudesse enam wähemlasi ja sotsiaalrewolutsionäärisid, waid oma tõsiseid klassiesitajaid — enamlasi. Seati uus üüdsõna üles ja nimelt: Kõik wõim nõukogude kätte! Selle üüdsõna all wõitles töörahwad oma klassiwaenlaste wasta. Töörahwade nõukogud olid rõhutatud rahwakihtide wabastamise sümboliks. See oli üleriikline nähtus. Ka Eesti töörahwad nõudis et riigiwõim nõukogude kätte läheks. Nõukogudewalitsust wõis Wenemaa proletariaat ainult ühiselt kätte saada. Ja ta sai selle ühiselt kätte. 25. oktoobril minewal aastal lükkas Peterburi proletariaat Kerenski walitsuse ümber. Riigi keskkohas läks wõim teise nõukogudekongressi kätte, kes riigiwalitsuseohjad rahwakomissaride nõukogu kätte andis. Töölistewabastamine sai

tööliste oma asjaks . . . Riigiwõimu abil kuulutas töörahwad kõik oma klassinõuded seadusteks ja akkas neid elus läbi wiima

Peale Peterburi riigipööre wõttis töörahwad üle terve riigi wõimu oma kätte. Eesti töörahwad ei jäänud muust töörahwast mitte maha. Punane Tallinn sammus Wenemaa sotsiaalse revolutsiooni eellinias. Kui 12. nowembril Eesti töörahwad saadikutenõukogu täidesaatew komitee Eesti kontrrewolutsioonilise, ebademokraatlise musta maapäewa laialilastuks kuulutas, siis tulid (selle peale vaatamata) maapäewa isandad — Pätsud, Tõnissonid, Konikud, Astid, Martnad ja Kruusid Toompea lossi kokku ja kuulutasid Eesti maapäewa ülemaks wõimuks Eestis. Sellega kuulutas Eesti kodanlus awalikku wõitlust Eesti töörahwale.

Paar tundi iljem (peale selle otsuse wastawõtmist) ilmusid Tallinna wabrikutest ja tehastest korraldatud töölistesalgad ja ajasid „ülemwõimu kandjad“ — oma klassiwaenlased — Toompea lossi walgest saalist wälja. Riigipööre, mis 25. oktoobril Peterburis sündis, tuli Eestis 15. nowembril. Eesti töörahwad wõttis oma saatuse juhtimise iseenda kätte, ta wõitis Eesti kodanluse ära. Sellega ei olnud aga Eesti kodanluse wastaakkamine weel murtud. Ta katsus weel siin ja seal wastaakkamisi organiseerida. Tartu kodanluse kants murti Tallinna punasekaardi abiga ja wõidusaagina toodi sealse kodanluse ülempealik — Jaan Tõnisson — Tallinna wangi. Wiljandi kodanluse (Sakala) kants langes alles 22. detsembril, siis kui ratsawäe (Eesti rüütli) polk Wiljandi punasekaardi ja Sakala polgu soldatite poolt laiali aeti. Ka Wiljandi kodanluse ninamehed saadeti Tallinna tribunali . . .

Tallinn oli küll wahwa eelwõitleja, kuid oma klassiwaenlaste juhtide wasta oli ta liiga pehme. Tõnissonid, Pätsud ja teised kontrrewolutsiooni korraldajad lasti lahti. Ka Wiljandi kodanluse ninamehed jõudsid Tallinnast õnnelikult tagasi. Wist käis Eesti töörahwawalitsus töörahwade klassiwaenlastega sellepärast pehmelt ümber, et Eesti kodanluse jõud Eesti töörahwade jõuga wõrreldes nõrk oli, et Eesti töörahwad oma waenlase liiga õlpsaste ära wõitis. Eesti töörahwad ja tema juhid olid liiga suuremeelsed oma klassiwaenlaste wasta. Pärastpoole tuli aga Eesti töörahwade suuremeelsuse pärast palju kannatada

Parunid, pastorid, Eesti kodanluse ülempealikud, kõik need isandad olid omal ajal Eesti töö-

rahwa käes wängis. Need nüüdsed uhked isandad liputasid alandlikult saba ja kaapisid armuandmist paludes Eesti töörahwa kintsu. Pehmestidamline Eesti töörahwas unustas oma klassiwiha ja laskis „wagad talled“ priiks ehk saatis nad Siberi poole lõbureisile. Selles näeme meie klassiwõitluse lõdwalatlaskmist. Klassiwõitlus ei olnud weel sellega lõppenud, waid ta alles algas.

Wõim seisis Eestis ainult 2—3 kuud Eesti töörahwa käes. Jõuetu Eesti kodanlus ja aledad „aadelid“ leidsid Saksa imperialistide juures tuge ja armu. Eesti maa „ärawõitmine“, Eesti töörahwa weristamine sai Saksa imperialistide, Balti parunite ja Eesti kodanluse ühiseks tööks. Eesti „walge nädal“ ühes Eesti „iseseiswa wabariigiga“ jääb täielikult Eesti kodanluse arwele. Seda arwet ei unusta Eesti töörahwas kunagi. Ta paneb selle arwe uueste oma klassiwaenlastele ette . . .

Aasta (nüüd kaks. Toim.) on sellest mõõda, kui Peterburi proletariaat riigi keskkohas wõimu oma kätte wõttis; ja aasta saab sellest warsti mõõda, kui kohtade peal wõim kohalise töörahwa kätte läks. Palju on selle aja jooksul muudatusi ette tulnud; palju wett on selle aja sees ajamerde jooksnud. Wenemaa proletariaat on terve aasta

riigiwõimu oma käes pidanud. Kõik se aeg on ta kõige waljumat klassiwõitlust oma waenlaste wasta pidanud. Selle wõitluse wili on Wenemaa sotsialistline föderatiivne nõukogudewabariik.

Eesti, Läti, Soome, Ukraina ja Kaukaasia ei ole mitte selle sotsialistlise wabariigi piirides. Sealne töörahwas ei eida aga mitte meelt. Ta ühineb pörandaalustesse organisatsioonidesse — paneb ennast sõjariistu, et teatawal tunnil oma klassiwaenlaste wasta üles tõusta.

Eesti töörahwas wabastas ennast peale selle, kui riigi keskkohas wõim töörahwa kätte läks, ja see riigikeskkoht oli Peterburi. Nüüd on aga ajalugu teise lehekülje käänanud ja Eesti töörahwas wõib ennast siis uueste wabastada, kui wõim Berliinis töörahwa kätte läheb, kui Saksa-maa töörahwawalitsuse etteotsa Karl Liebknecht astub.

Eesti proletariaat ehitab oma tulewiku rahwus-wahelise proletaarlise rewolutsiooni peale ja nüüd peab ütleva, et tema lootused täide on minemas. Selleks peab aga kõik töörahwas wõitluseliinile astuma. Tuleb uus oktoobrikuurewolutsioon ja selle abil paneb töörahwas oma wõimu üle Eü-roopa maksma.

J. Sihwer.

II.

Oktoobrikuu proletaarlise rewolutsiooni tähtsus.

Wenemaa oktoobrikuurewolutsioon on üks kõige tähtsamatest sündmustest klassiwõitluseajaoos ehk inimesesoo ajaloo, sest meie — marksistid — waatleme inimesesoo ajalugu kui klassiwõitluse ajalugu. Oktoobrikuurewolutsioonis wõitis Wenemaa proletariaat oma klassiwaenlased — mõisnikud, kapitalistid ja wäikekodanlised kihid — sots.-rewolutsionäärid ja s.-d. vähemlased. Proletariaat pani oma klassidiktatuura maksma. Proletaarlise diktatuura abil asus töörahwas oma programminõuete elussewiimise juure, mis järgmist sisaldab: 1) rõhuwate ja ekspuuteeriwate klasside jäädawat mahasurumist ja ärakaotamist; 2) koondatud waranduste — kapitalide — üksikute inimeste käest ärawõtmist ja rahwa üleüldiseks omanduseks kuulutamist; 3) kapitalistlike majanduse asemele kommunistlike walmistuse — wahetuse — ning tarwitusewiisi sisseseadmist.

Proletariaadidiktatuur õigustas põhjusemõtet: *kes tööd ei tee, see ei pea ka sööma.*

Proletariaadidiktatuur kõrwaldas seltskonna, kus kõik nii oli ehitatud, et need sõõnud olid kes tööd ei teinud, kuna töötegitjad nälgisid.

Proletariaadidiktatuura ülesandeks on niisugust ühiskonda luua, kus töötegitja kehaliselt ja waimiliselt warustatud on; kõik mis aastasadade jooksul töörahwa igist ja waewast loodud — kapitalid, teadus ja kunst — peawad töötegitajate üleüldiseks omanduseks saama.

Wana kapitalistlike ilmakorra põhjuseaduseks oli Rooma orjakuningate üüdsõna: *Homo homini lupus est* (inimene on teise inimese unt).

See põhjuseadus maksis paratamata kapitalistlikes ühiskonnas; temas oli ühe inimese õnn teise inimese õnnetuse peale ehitatud.

Kapitalistlike „sõõgilaua“ juure pääsid need inimesed, kes paremine teisi inimesi õnnetuteks oskasid teha.

„Kui mina teda ära ei söö, siis sööb tema mind ära“, ütleb tänapäew weel Austraalia metsmees.

Sarnaste seaduste järele arenes kapitalistline ilmakord. Warandused läksid üksikute inimeste kätte ja ühes sellega ka wõim teiste inimeste üle Riiki ja tema abinõusid tarwitasid waranduslised kihid selleks, et rahwaukasid sõnakuulmises ja orjuses pidada. Seda wastikut ja ülekohtust ühiskonnakorda peeti õiglasuks ja pühaks. Tema peale waadati kui loomuliku ja jumalastseatud olukorra peale.

Kapitalistide ideoloogia kõnles pappide suu jäbi: nii on, nii oli ja nii peab olema!

Sellele autoritaarsele orjakuningateilmawaatele pani töölisteliikumine (Marxi õpetusena) ajaloolise materialistlike ilmawaate wasta, mis kogu loodust ja ühes sellega ka inimeste ühiskonda kui igawest arenemise ja muutuste protsessi waatleb. Kapitalistline ilmakord (nagu iga ilmakord sünnitab

uued olud, mis kapitalistide „püha“ kurnamise-eesõiguste wasta wastaolusse astuwad.

Proletariaat on kapitalistlike ilmakorra sünnitus — on tema arenemise wili, on jõud, kes wana ilmakorra oma nõuete järele ümber loob. Kapitalistide ideoloogia õpetab, et jumal inimese oma näo järele lõi. Proletariaadi ideoloogia wastab selle peale: mitte jumal ei loonud inimest oma näo järele, waid inimene lõi jumala oma näo järele.

Kapitalist ütleb: kapital on jumalast ja igawene. Proletariaat wastab: kapital on inimese kätte. töö ja peab inimeste üleüldine omandus olema.

Nii sündis kaks isesugust ilma, kaks isesugust ilmawaadet. Esimises ilmas on inimene olude paratamata ohwer. Teises on ta waba olude korraldaja.

Proletaarlike revolutsiooni abil astus Wenemaa proletariaat paratamatusriigist wabadusriiki, kus endise loodusjõulise anarhia asemel proletariaadi tsentraliseeritud mõistus paratamatuse oma woli alla painutab — oma tahtmise järele kokkukõllasse seab.

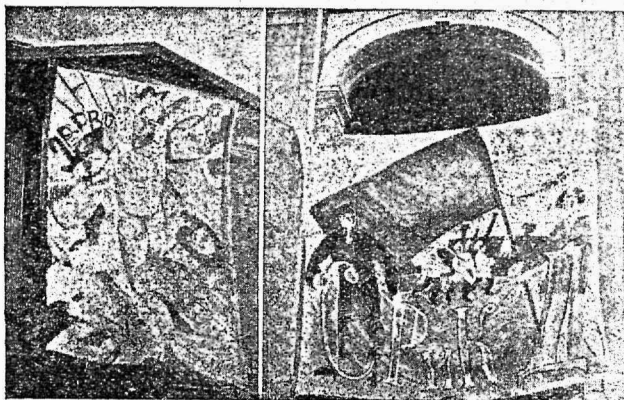
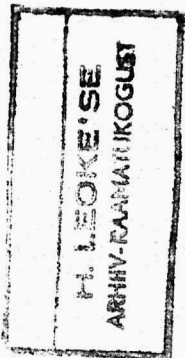
Oktoobrikuurewolutsiooniga astus Wenemaa proletariaat teooriailmast praktiliste ülesannete ilma. ja see fakt, et proletariaat riigiwõimu oma kätte wõttis, tõendab seda, et kapitalistlike ilmakord ennast üle on elanud ja tema asemele uus elujõuline kommunistlike ilmakord astub.

Proletariaadi ajaloos ei ole ühtegi teist revolutsiooni, mida Wenemaa oktoobrikuurewolutsiooniga wõrrelda wõib. Ainult 1871. aastal läks Pariisi proletariaadil korda Pariisis riigiwõimu oma kätte wõtta. Kogu Prantsusmaa jäi aga jselest liikumisest kõrwale. Kodanlus surus were a rauaga Pariisi kommuuna maha. See nähtus laseb oletada, et kommunismuse maksmapanemiseks olud weel küllalt küpsed ei olnud. Wenemaal sündis aga see täiel mõõdul. Terwe aasta

on Wenemaa proletariaat riigiwõimu oma käes pidanud ja sellega kogu maailma töörahwale näidanud, et ainult proletariaadidiktatuura abil wõib ta wana ilmakorda lõpetada ja uut maksma panna.

Olud on üle maailma selleks küpsed, et Wenemaa proletaarlike revolutsioonile proletaarlike revolutsioon teistes maades wõib järgneda. Mis takistab aga proletaarlike revolutsiooni arenemisekõiku teistes maades? Wenemaa revolutsiooni arenemine annab selleks wastuse. Mitte korraga ei tulnud Wenemaa proletariaat arusaamisele, et „tööliste wabastamine tööliste oma asi peab olema“. Ta pidi enne sotsiaaläraandjate kokkuleppe mõju alt enese wabastama.

Sarnane nähtus on nüüd ka Läänes olemas. Saksamaal on nüüd sotsiaaläraandjad pukil. Scheidemannid, Bauerid ja Südekumid püüawad seal Wilhelmi trooni ja imperialistide werist pärandust päästa. Nad tahawad seda töörahwa abiga teha. Kui nad seda ei suuda, kui töörahwas arusaamisele tuleb, et „töörahwa wabastamine töörahwa oma asi peab olema“, siis on Saksamaal proletaarlike revolutsioon paratamata nähtus. Kui Saksamaa proletariaat endast Wilhelmid, oma imperialistid, oma ädasotsialistid kõrwale wiskab, Saksamaal oma diktatuura maksma paneb, siis wõib Wenemaa proletariaadi ühinemist Kesk-Euroopa proletariaadiga oodata. Sellel ühendusel tuleb revolutsioonilist sõda Inglise-Prantsuse-Ameerika imperialistide wasta pidada. Sealsed töörahwad tulewad siis ka arusaamisele, et tund kätte on tulnud, kus nemad wõimu oma kätte peawad wõtma, kus nemad kõigi maade töölistega peawad ühinema. Nii luuakse rahwaste wendlus, rahwaste waba liit. Wenemaa sotsialistlike föderatiwne nõukogudewabariik on tuleborniks, mis kogu maailma rõhututele nende wõitlustee peal walgust näitab. *J. Sihwer.*

Peterbur plakattest 7. 11. 1918.

Otkoobripäewad Gestis.

Kõik dokumendid, mille järele võimalik oleks otkoobrikuu sündmuste käiku Gestimaal ja osalt Liivimaal, nii palju kui see Tartusse, Wolmarisse, Wõnnu, Riiga ja teistesse linnadesse puudub, täpisealt üles võtta, jäid Tallinna. Sellepärast on selles kirjutuses, mis mälestuse järele kokku seatud, ainult osa sellest tööst ära tähendatud, mis seal neil, meid nii unnitamatel päewadel sündis.

Septembrikuul 1917. aastal oodis Tallinna garnisoni aktiivsem enamus enamlaste poole. Peab tähendama et seda wäga fergeste kätte ei saadud.

Kui oli nimelt selles, et Kerenski wäga ästi aru sai, et ta enamlastega ilma wõitluseta toime ei saa. Ja sellepärast püüdis ta ühes teiste abinõudega, mis ta Peterburis ja selle ümbruskonnas ette wõttis, juba peaaegu webruarirewolutsiooni esimestest päewadest peale orale neid sõjawäejõudusid kindlustada, kes põhja wäerinna piirkonnas ja selle seljatagustel kohtadel asusid, kes ühtlasi enam dissiplineeritud ja Peterburile lähemal olid.

Sellega oli Tallinn, kus maawäge ja merewäe staabis asusid ja tugewad sõjalised jõud olid koondatud, selleks punkti, mille omandamise pärast wahetpidamata wõitlust peeti. Sellepärast sõitsidgi Peterburi s.-r.-id tihti Tallinna kihutustööd tegema. Nii käisid siin: Kerenski, Breshko-Breshkowskaja, Tihernow, Lebedew, Bunatow ja teised. Pealeselle olid s.-r.-ide isearalised agendid Tallinna alalisele tööle saadetud.

Isëaranis kuu ja kangekaelselt eisis Kerenski poole Balti mere laewawäe Tallinna osakond. Garnisoni maawäed langesid juba waremalt enamlaste mõju alla, isëaranis peale seda kui enamlastepartei sõjawäelasteklubi oma kätte wõttis. Parte

itei komitee juhatusel all arendas klubi agaralt kihutustööd, kuna tal kõigi kindluseosade sõjawägede sidemed olid loodud.

Kerenski ja s.-r.-ide tähtlaks kustumas; enamlaste lipp, mis ühel kokkupõrkamisel peale kindlusemüüningut s.-r.-de poolt lõhki kisti, akas ifka enam ja enam pooleoidmist wõitma.

Tehaste- ja kindlusetöölised, kokku umbes 50 tuhat, isëaranis aga eestlased oodisid peaaegu kõik enamlaste poole. Need jõud, kuigi ilma sõjariistadeta, awalbasid sõjawägede peale oma dissiplineeritud ja liidetud olekuga määratu suurt mõju. Tehaste ja wabrikute wanematendukogude läbi, kus enamlaste enamuses olid, easte keskendatult, astusid nad kõigist tehastest ühemeelselt wälja, kuigi neile ainult pool päewa ette teatati, kui sel wõi teisel põhjusel tarwis oli meeleawaldust toime panna. Riisama edenes selles ajaks terwes Gestis maatameeste

J. Nabstshinski

1917. a. revolutsiooni agaramatest tegelastest Tallinnas, Tallinna Утро Правды ja selle kuupäewade järele Zvezda toimetaja. Nowembri- (otkoobri-) revolutsiooni ajal Gestimaal sõjawäelastekomitee esimees. Praegu Wene wabariigi maasjanduse kolleegiumi liige.

komiteede loomine õige jõudfakt. Wiimati läks enamlastepartei Gestimaal komiteel s. Anwelki juhatusel nende komiteede abiga waremalt kui kusaqil mujal Wenemaal korda kõik Gestimaal mõisad natsionaliseerida (rahwa kätte wõtta). Ettewaatus ja oiatawate abinõude tõttu wiidi see töö ilma isëaraliste raskusteta aruldase eduga läbi.

Augustikuu lõpul olid Tallinna töölised, sõjaväelaste ja maatameeste saaditute nõukogu ümbervalimised. Uues nõukogus said enamlased enamuseks. Tõusis küsimus üles võimu oma kätte võtmise üle, nagu seda Soomes oli tehtud. Võeti terve rida ettemalmistustöösid käibile. Tuntavalt tõusis nõudmine parteilehtede „Töölise“ (Gesti keeles) ja „Звезда“ (Wene keeles) järele, mis muu seas öeldud — Kerenski otsusele käsu järele kiinni pandud „Kiire“ ja „Утро Правды“ asemel välja andma afati.

Tagasitulekuteel põhja sõjavägede peajuhataja poolt, kelle juure s. Smilga, Soome oblasti töölised, soldatite ja talupoegade saaditute nõukogu esimees oli sõitnud, et küsimust selgitada mõnede väeosade Soomest väljavõtmise üle, kutsuti ta Tallinna nõukogu koosolekule, kus ta Soome asjade seisukorra üle kõnet pidas.

S.-d. enamlastepartei komitee tegi minule kohuseks s. Smilgaga mõned küsimuste tegemise kokkõlas viimise üle välja selgitada. Nende läbirääkimiste tagajärjel kutsuti Tallinna garnisoni üleüldine koosolek kokku, millest osa võtsid: Gestimaa ja Tallinna täidesaatev-komiteed, töölised, sõjaväelaste ja maatameeste saaditute nõukogu, wanematendukogu, polgu- ja laevakomiteed, laevaväestekomitee ja partei esitajad.

Koosolekut peeti septembrikuu lõpul merewäelubi ruumides. Osavõtjaid oli umbes 700 inimest, suurem osa nendest oli viimastel ümbervalimistel valitud.

Sellel koosolekul võeti meie poolt ette pandud resolutsioon vastu Soomemaa oblastinõukogu toetamise üle, mis umbes järgmistele sõnadega lõppes: „Tallinna garnison on ettemalmistatud ja on valmis iga silmapilk võimu oma kätte võtma.“

Resolutsiooni eest ääletasid kõik koosolejad peale 5—10 inimese — vähemlase ja parempoolse s.-r.-i. Nii neil kui teistel oli ümbervalimistel täieline kaotus.

Kohe teisel päeval tehti otsuseks saaditub saata Peterburi, Moskva, Kroonlinna, Pihkva ja kõigisse Gestini ning Viivimaa nõukogudesse teadaandmisega Tallinna garnisoni otsuse üle, et valmistatavad plaani järele ühisi tegemust täielisesse kokkõlas viia.

Üksingis tegin mina sel ajal ära peetava s.-d. partei oblastikonverentsil sündmuste üle ettekanne.

Peale s. Smilga ja Antonowi toetust tegi konverents otsuseks s. Smilgat ja mind saata partei keskkomiteesse Peterburi, et teateid ja andmeid ette panna selle üle, et Peterburi ümber on peaaegu kaitserõngas kujunenud: mere poolt kindlaste Balti laevastiku läbi, niisama ka Soomemaa ja Gestimaa poolt. Niiviisi jääb veel seisukord Moskva poolt Nikolai raudtee kaabu ja Pihkva ning Nowgorodi poolt selgitada.

Keege ei kahelnud selle juures, et Kerenski nõukogude ülevenemaalise konverentsi kokkutulekut takistada püüab ja et sellele tõttu mõitlus mõõdapääjemata on.

Seljal ajal sõitisime Peterburi.

Keskkomitee tunnistas meie teated tähtsaks ja tegi otsuseks Peterburi töölised, soldatite ja talupoegade saaditute läbi 8. oktoobriks 1917 Põhja-Wenemaa nõukogude kongressi Kroonlinna kokku kutsuda.

Pärast muudeti otsust nii et kongress 12. ehk 15. oktoobriks Peterburi kokku tuleks.

Sellel kongressil olid peale 2—3 vähemlase (Nowgorodi nõukogusi) teised saaditub kõik enamlased, pahempoolsed s.-r.-id ehk maksimalistid.

Maatamata äraiganud ülevenemaalise täidesaatev-komitee üliühaste väljaastumiste peale, vähemlase Bogdanowi ja teiste näol, kes seda kongressi vormilistel põhjustel „ei tunnistanud“, võeti otsused maa maksuta rahva kätte andmise jne üle vastu.

Põhja-Wenemaa nõukogude kongressi peeti tugewa meeleoludõusuga. Valiti täidesaatev-komitee, kellele ülesandeks tehti nõukogude ülevenemaalise kongressi kokkukutsutet kindlustada.

See täidesaatev-komitee walis enda ulgast eesiseisuse Antonowi juhatusel, mis peale ülejäänud osa, kes omale juhtnõõbrid saanud, oma kohtadele tagasi sõitis.

Meie arvates oli sel kongressil määratu tähtsus: ta tõsis peterburilaste meeleolu, kes endi ümber jõudusid — ehk nagu üks seltsiline nimetas: „revolutsioonilist rõngast“ — nägid ja et ainult üks punkt — Pihkva tee küllalt kindel ei ole. Kusagilt mujalt, ta mitte Moskva poolt ei kartnud Peterburi enam pealetungimist. Peale selle andis ead lootust nõukogude ülevenemaalise kongressi peale asjaolu, et sinna igalpool enamlasi ja pahempoolseid s.-r.-isid waliti. Peaasjalikult siin, Põhja-Wenemaa nõukogude kongressil, sai ühiste väljaastumiste plaan, ühendusepidamise kord jne välja töötatud; iga osavõtja teadis, mis ja kuidas ta peab tegema.

Kohtade peal waltas palawikuline töö edasi. Tallinna, parteikomiteele ette pandud tegemuseplaan leidis tema poolt eaks kiitumist. Plaan seisis selles, et s. Luwelt pidi enda peale võtma tegeliku juhatus Tallinna täidesaatev-komitees, s. Kingisepp Gestimaa täidesaatev-komitees, ja minule tehti ülesandeks maawäelubi läbi salaja kõiki usaldatavaid kindluse sõjalisi jõudusid organiseerida, et võimu nõukogu kätte minikut kindlustada ja s.-r.-isid, vähemlasi ning ohwitserisid nende wastaakamise puhul maha suruda.

Meie käes olevate teadete järele oli seda oodata, sest et 12. sõjaväe kaitsejõja seisukohal olema täidesaatev-komitee aktiivsem osa tuli Pihkwa Tallinna, Kuttin ja teised s.-r.-id eesotsas ning wäejuhatus täielikul toetusel, kus nad kõigi

põhja sõjavägede jaoks kehtäidesaatsivat asutust atktsid organiseerima, sinna oma pooleoidjaid viies. Kõige lõpuks tehti see nende piite siiski peaaegu nulliks ja sel asutusel ei olnud mingit jõudu, sest et sinna läinud enamlased organisaatorite eesmärgi paljastasid.

Kuni nõukogude ja uue sõjaväe keskkomitee vahel see võitlus vältsas, jatkati täieste salajast tööd plaani üffitaskjalises läbitöötamises ja sõjaväeosade vaheliste tegemuste ärajaotamises edasi. Hegi kõik väikesed asjad olid ette nähtud: 4. suurüükiväepolgu raskest suurüükid juhiti Tallinna jaamade ja kindluse piirkonnas asuvate kassakapollude poole. Ufi-Dwinski polk pandi patrulliteenistusse, 175. polk määrati lahingutagavarasse, laevad seati võitlusvalmis. Saemadest pidas iga päev kaks tükki wahiteenistust. Saematehastetöölised pidid vilunud töösalga juhatusel soomusautod ära rikkuma, sest et viimaste komandod usaldust ei äratanud, kuna nad alles iljuti Tallinna tulid. Telegrafi ja telefoni maas- ja meremäelised jõud olid isikute viisi täpipealselt wahiteenistusele jaotatud; olid loodud sidemed kohalise maandükogudega, Läti polkudega, Tartu, Walga, Wõnnu ja teiste linnadega; oli ka teede sõlmepunktide ärawõtmise kindlustatud.

Kõik wastutawad tööd olid ainult enamlaste kätte antud. Hegi peale plaani kokkuseadjate ei teadnud wäljaastumise päewa ega tundi.

Kui kõik walmis oli, kutsuti 25. oktoobril Gestimaa ja Tallinna täidesaatswad-komiteed kokku, kes sõjarewolutsioonikomitee asutasid.

Sellesama päewa õhtal wõeti uue sõjarewolutsioonikomitee käsil kindluses kõik äratähendatud paigad ära.

See ootamatus, täpipealsus ja plaanilikkus kuidas kindlus ära wõeti mõjus terve wäejuhatus kokkuseade, f.-r.-ide ja wastapanekuks walmisfeatud kassakate, soomusautode ja teiste alles iljuti tulnud ja ärapropageerimata sõjavägede peale pörutawalt.

26. oktoobril kell 10 ommikul tuli sõjarewolutsioonikomitee nõudmise peale terve wäejuhatus kokkuseade maawägede ülema Henricksoni, kindlusekomandandi Gerasimowi ja mereäärse ülema Sherwega eesotjas endise ringkonnakohtu ruumidesse, kus sõjarewolutsioonikomitee koosolekul pidas ja teatasid pühalikult oma erapooletut olekut uue wõimu wasta, mis ülememaalise nõukogude kongressi poolt Peterburis asutatud.

Sel koosolekul tehti tingimiseks, et kõik wäejuhatajad, kellel õigus oli sõjavägesid ühest kohast teise paigutada, sellest õigusest ilma jääwad. Sõjalise tarbe puhul fasslaste pealetungimise ähwarduse tagajärjel, mis wastaluuramisel saadud teadetega tündati, wõidi sõjaväeosasid teise kohta paigutada ainult niisuguse käsu järele, mis peale teatava wäeosa juhataja weel iseära-

lise komisjari poolt oli alla kirjutatud. Seltsamal ajal määrati need komisjarid kõigi wäejuhatajate juure. Henricksoni juure määrati f. Dewisshin, Gerasimowi juure f. Nowaragow juure. Komisjarid töötasid sõjarewolutsioonikomiteega, kes wahetpidamata koos istus, täielises kokkukõlas ja olid kohustatud seisnutorra üle iga õhta lühikest aruannet tegema.

Wäejuhatajate järele seati walwus siisse. Üksigi nendest ei wõinud ühtgi sammuga teha ilma et see kohe teada poleks olnud.

Teisel päewal awaldati kohalistes lehtedes ja seinte peale pandud kuulutustes, et kõik kodaline ja sõjaline wõim linnas, kindluses, terwel Gestimaal ühes meereäärse wäerinnaga ja põhjapoolsel Liwimaal Tallinna sõjarewolutsioonikomitee kätte on läinud. Sellekohane päewakäsi sama sisuga saadeti kõigisse sõjaväeosadesse.

Kõikunud filmapaisitwamad f.-r.-d ja wähemlased Kutshini, Dobrohotowi ja muu kompaniiga panid plehku. Kohale jäid ainult wahetuntawad isikud, kes tasailjufesi töötakistust (sabotaashi) atktsid organiseerima.

Wõitlus wõttis oogu.

Ei ole mingit wõimalust lühikestes sõnades seda keerulist olukorda ja aruldajelt põnewat õhtkunda kirjeldada, milles Tallinn asus.

Selle peale waatamata et terve wäejuhatus esimisel tenoriseerival mõjul uue wõimu wasta oma erapooletust kinnitas, mille tagajärjel ka nende wasta surweabinõusid tarwitusele ei wõetud isegi järgmistel päewadel, kui wäheawal selguma atkas, et „ühisest wäerinnast“ midagi wälja ei tule ja kui wõitlus ühelt poolt enamlaste ja f.-r.-ide pahempoolse osa ja kõige muu wahel teiselt poolt ikka terawama iseloomu wõttis. Kui wäejuhatus terve ulga telegrafiteel saadetud strateegialistest ja sõjalistest käskudest kuulda sai, mis ülema wäejuhatus poolt saadetud ja millele Woiwinski, Kutshiniid ja muud sotiaalifamaalased südilt kaasa aitafid, kes sõjaväe walitud efitajatena töötasid, kaotas ta siin täieste pea.

Lõpuks atati nendele wäeteljist põhjawäerinna ülemjuhatajalt iseäraliste käskjalgade läbi otskohjefid käskusi saatma et kassakate, suurüükite ja teisi wäeosasid Luugasse saadetak.

Kõige nende tahtmise peale waatamata oli seda awalikult teha wõimata, sest et waewalt üksigi wäeosa oleks ilma komisjari allkirjata niisugust käsku täitnud; eraldise tegemuse eest aga ähwardas mahalastmine.

Sõjarewolutsioonikomitee jatkas aga agaralt tööd oma alla wõetud seisukohtade kõwendamises, korralitkude sidemete loomises, raudteede sõlmepunktide ja muude paikade kindlustamises, korraldas wõitlust sahterdamise ja toiduainete Soomemaale wendamise wasta; atkas wastaluuramisel korraldust uuendama, tema tööd seespool ja parunite ja muude äraandjate tööd

takistades ja nende vastu materjali kogudes; korraldas läbikäimist ja andis kõigile nõukogudele juhtmõbrifid; seadis elava ja kirjaliku ühenduse Läti sõjavägedega, Valga, Wõnnu, Wolmari ja osalt Pihkwaaga sisse.

Kõigi tähendatud punktidega oli sõjarevolutsioonikomiteel telegraafiühendus. Ja ainukeseks erandiks oli Pihkwa, kuhu kõik põhja vägede sõjafiaalraandjad kokku kogusid ja tööd takistasid. Tehtud plaani järele pidi osa Läti kütisid Wolmari alt oma seisukohtadelt lahkuma, läbi Wolmari minema, Valga ja selle järele Pihkwa ära võtma. Valga võeti ära, aga liikumine Pihkwa peale jäi peatama ja nagu Läti sellisid teatasid, nimelt uskumata jonniamiste ja provokatsioonilise kära tõttu, mis Pihkwa sõjafiaalwõrkaelad üles puhusid. Nende poolt petetud väeosadega võis suuri kokkupõrkamisi tulla.

Tallinnast saadeti teade Dudowasse, et seal väeosa korraldataks, kes sõjavägede saatmist Pihkwaist Luugasse takistaks. Osalt selle, osalt Läti kütide ahwarduse ja kahtluse tagajärjel, vägede sõnakuuleliku oleku üle ei saanud Krasnow ja Kerenski võimalust seda ainukest nende jaoks olemat waba teed tarvitada.

Sõjarevolutsioonikomitee ülesanded kujunesid wäheaaamal ifka enam ja enam keeruliseks.

Üleüldiselt on teada, et Kerenski poolt tarwitusele võetud abinõud enne tema langemist küllalt kaugeleulatuvad ja tõsised olid.

Kõigepealt oli tal küllalt põhjust lootuda ja enam-wähem kindlaste uskuda, et põhja sõjaväed temale appi tulewad; seal ulgas ka 5. sõjavägi, mille osasid ta Gestimaa raudteesid laudu 2—3 päewa jooksul lootis Peterburi alla wiia. Pealeselle olid tal juba aegjaste kindlamad abinõud tarwitusele võetud, iseäranis peale seda kui tal korda ei läinud Peterburi garnisoni kahtlastest väeosadest lõpulistult lahiti saada: anti käsk Soomemaalt mõned polgud ära tuua ja nende asemele kasatapolgud saata.

Uga see ei läinud tal korda, sest et Soome oblasti täidesaatekomitee sellele vastu pani. Gestimaal oli lugu sellepoolest veel alwem. Enne wõimuminekut nõukogude kätte juhiti Tallinnasse 13. ja 15. kasatapolgud ja 15. polk jõudis juba ennast linnas korteritesse asendada; pealeselle toodi soomusautod komandodega, kes ka laewatehaste raioni jõudsid korterisse asuda. Tallinna enda ümber koondati sõjavägesid ja Peterburi poole oli terve 49. korpus minemas, mis — kui mälestus ei peta — 5. sõjaväest oli võetud. Kõik see tuli awalikult alles teisel wõi kolmandal päewal peale seda kui wõim sõjarevolutsioonikomitee kätte oli läinud.

Peale kõigi rutuliste abinõude mis sõjarevolutsioonikomitee poolt Tallinnas endas tarwitusele võeti, nagu sellest juba on kõnelbud — ja ka peale peaaegu kõigi raudteearupunktide

oma alla võtmist, saadeti selsamal ajal mitukümmend agitaatorit — madrused, soldatid, Gestid ja Wene töölisid — mööda terwet Gestimaad laiali.

Kõige kardetavam oli 49. korpus, selle vastarevolutsioonilised juhatajad küllalt ästi teadsid mis nad peawad tegema. Korpus oli Rakwere ümbrusesse asendatud. Siin tuligi wastapanek ja raudteejaama ei saadud kohe ära võtta. Tehti otsusets jõudusid Tapa ja Narwa jaamades kõwendada, ennast selle korpuse poolt ädaohutaks teha ja juhatajate järele walwus sisse seada.

Korpuse asupaiga piirkonda saadeti madrustest ja soldatitest agitaatoritesalgad. Kahekolmepäewase töö tagajärjel oli terve korpus „ritutud“, mõne — iseäranis tehnikalise — osaga oli ühendust loodud, ja pealeselle võeti juba raudteejaam meie kätte.

Muuseas oli selle korpuslega „Nowoje Wrenja“ taolist lehte kaasa toodud, kus nime all oli lugeda, et ta ülewenemaalise täidesaatekomitee poolt on välja antud. See oli kõige äbitum riivistamiseleht.

Korpusele anti käsk et ta paigast ei liiguts.

Krasnow-Kerenski asjad olid alwad.

Kõik telegrammid mis nad sõja-, posti-telegrafi ja raudteeparaatide läbi laiali saatfid, jäid Tallinna ja suuremalt joolt kaugemale ei läinud. Ifka meeleeitlisemalt saatfid nad telegrammisid, et neile peaaesjalikult kasatawäeosasid appi saatdetaks.

Nende poolt väljasaadetud sõjakästjalad püüti iseäraliste kontroll-sõjaväesalkade poolt kinni. Nad ootasid asjata abi.

Lõpuks tuli teada et Gatfinast sõitnud erakorraline sõjaväerong Tallinna poole välja, milles peaaegu Krasnow iie tulewat.

Raats wahilaewa, 4. suurritikwäepolk ja Ust-Dwinski jalawäepolk pandi igaks juhtumiseks lahinguwalmis. Wähemad raudteejaamad võeti oma alla ja anti terwel raudteeliinil käsk et rongi kinni ei peetats. Nagu teada saadi jagunenud rong Tapal kaheks: osa liikus Tartu, teine Tallinna poole.

Enne Tallinna sissesõitmist, Dwiigateli jaamas võeti see õnnetu rong ilma ühegi püssipauguta wangi. Rongis oli 20 kasatad, nende ulgas 4 ohwitseri. Wiimaste läbiotfimisil leiti nende juurest tähtsaid dokumentisid, muuseas trükitud lahingutärsud kasatapolkudele, et need oma atamanile appi lähesfid (neid võeti ära ligi tuhat eksemplari). Oli ka kirjalikka käskusid; wiimaste ulgast oli kõige uuitawam, mis usalbatawa kasakaohwitseri taskuraamatu lehe peale pliiatiga kirjutatud ja Kerenski enda poolt alla kirjutatud, mida ta wargawiisil rutates wiimasel minutil enne rongi ärasõitu oli teinud, selle peale oma wiimast lootust pannes.

Kui need käsud oleks täidetud, siis oleks kõik Baltimaa kaldaäärne väerinnaliin, s.o. Valtistiskiit lüni Pärnuni ja Idunapool faktlaste eeswägedest tühjaks tehtud, nagu ka põhja sõjawäe osade seisutokhad. Ammuiski nendefamade kästude pärast oleks nende kottuseadjad sõjaaegsete seaduste järele maha lastud.

Säneselikt kartus wõttis nende õnnelikkude üle wõimust ja nad oleksid walmis olnud kõike tegema, oma kodumaad müüma ja ära andma, sõjawäed purustusesse saatma ehk üksteist misfugust promowatsioonilist sammude astuma, kui aga wõimude ühe päewgi rohkem enda käes saaks oida.

Kui lahinguohwitserid, kes sõjawägede asupaikadega põhja väerinnal tuttawad olid, neist kästudest kuulda said, wangutasid nad selle awaliku, meeletu äraandmise üle pead.

Peale läbiotsimist saadeti kasakaohwitserid Kroonlinna, nende juurest leitud dokumendid Soomemaa kaudu Peterburi ja kasakad wiidi ajutiselt „Njuuriku“ peale.

Mõni jaam enne Tallinna olid mõned kasakad rongi pealt maha läinud. Nad said teiste wangistamisest teada ja teatasid Dooni kasakatele, et „Gatsina saatkond“ wangi on wõetud. Kasakad läksid ärewats. Nende komiteed ilmusid ähwardustega sõjarewolutioonikomiteesse. Aga siin teatati nendele, et nad wõiwatelt jaamaist kaugemale ei sõida. Kasakatel oli küllalt põhjust seda uskuda ja nad jäid paigale.

Arwõdetud dokumentide ulgas oli ka mitmesugusid tunnistusi, mis mitmete s.-r.-ide ja wähemlaste juhtide, sealulgas ka Bunakowi, Gohi ja teiste poolt olid alla kirjutatud, mis wastarewolutioonilise tegewuse ja nuuskimise jaoks olid wälja antud.

Sõjarewolutioonikomiteel tuli kõigil wäerindadel wiisa wõitlust pidada.

Kindluse peastaabil polnud wõimalik awalikult töötada, aga ta töötas salaja. Üks staabi sõnakuulelik ametnik Santowski kutas postitelegraafiteenijad streikima. Kõige lõpuks tuli neid töötajaid ühekorraga üle 200 inimese wangi wõtta, mis peale nad tõlle aktasid.

Korraldati wõitlust edenewa saherdamise wasta, millele „Cesti maandufogu“ suurel wiisil kaasa aitas, kuna ta toiduainete igasuguselt ülesostmiseks ja wäljawedamiseks paremale ja pahemale poole lubasid wälja jagas.

Kahe Cesti polguga tulid rahwuslike määratsuse õõrumised. Polkude juhatajad püüdsid oma soldatid aruajamatuses oida ja aktasid sõjarewolutioonikomitee wasta täielist wastarewolutioonilist sõnakuulmatust awaldama, mida wäerinnaliin poolt toetati. Sellepeale anti käst Cesti polkulemat Komisjoni ja teisi wangi wõtta.

Cesti kodanluse, teda kohalikud parunid tagant tõukasid, püüdis rahwusliku instinkti üles kihu-

tada ja algas wõitlust sõjarewolutioonikomitee wasta, kes ainult wenelastest koos seiswat ja ometi terve Cestimaa asju juhtimat.

Päriselt aga ei olnud asi mitte nii, sest et peamõju sõjarewolutioonikomitees oli enamlastepartei käes, kelle komitees kolmveerand osa sellisli eestlased olid. Niisama kuulusid ka sõjarewolutioonikomiteesse Cestimaa töörahwa juhid s.d. Anwelt ja Kingisjepp.

Kagu terjusid oma kirju kaellotiga, jahtisid Cesti kodanlased oma „maandufogu“, waatamata tema pinuata ja andeta oleku, tema loowa algatuse ja tegewuse täieliku puudumise peale. See wilets ja abitu asutus oli meel Kereniski ajal walitud ja tema walimise juures paudi terve rida seaduserikkumisi ja wõltsimisi toime.

Maandufogu takistas tiibusirutawa Cesti proletariaadi tööd tuntawalt. Et aga mitte kõige wähematgi põhjust rahwuslike waenu üleskihutamiseks anda, jättis sõjarewolutioonikomitee selle wõltsimise puutumata. Tema tegewuse lõpetamise wõttis enda peale Cestimaa tööliste ja maatameeste saadikute nõufogu, kes Tallinna ülesastunud tööliste peale toetades Cesti maapäewa 15. nowembril laiali ajas ja kõik kodanlike wõimude tegewusearud enda kätte wõttis.

Ühes sellega läks ka suur osa sõjarewolutioonikomitee tegewusest loomulikult Cestimaa saadikute nõufogu kätte.

Cestimaa saadikute nõufogu eesotsas seisid sellisilised J. Anwelt, W. Kingisjepp ja G. Pöögelmann. Nõufogu tegewus on ritsas rewolutioonilise töö poolest. Sellest kõnelewad täielikumalt need kes sellele lähemal olid.

Sõjarewolutioonikomitee, kelle töökoorem nüüd wähemaks jäi, pööras suuremat tähelepanekut asjade sõjalise seisutorra ja punasetaaridwäe organiseerimise peale.

Selle lühitese kirjelduse lõpul tahaks ütelda, et Tallinna sõjarewolutioonikomitee tema peale pandud ülesanded auga täitis. Kõigi ettenägemata ja suurte takistuste peale waatamata täitis ta täipestalt selle tööühe, mis septembri lõpul s.d. (enamlaste) partei keskkomiteele Peterburis antud, et „Cestimaa poolt ei lasta ainustgi soldatit Peterburi tööliste kallale“.

Wõidakse küsida, et mispärast ei saadatud Peterburile tarwilikul ajal abi ja ei mindud Kereniskile seljataqant kallale.

Sid Las. hewitsh ja Martewitsh, kes Tallinna tulid, wõiwad tõendada et seda ei saadud teha ilma kartuseta, et kas sellega mitte ea õnne peale wälja ei minda, asja ära ei rikuta ja kasu asemel weel irmuist kahju ei tehta.

Sõjarewolutioonikomitee tarwitada olid wõrdlemisi wäikesed truud sõjawäeosad maa- ja merewäest, kes kahtlaste ja waenulikkude kasakawäe osade wasta täielikult olid ära jaotatud. Alati

oli karta, et Dooni kasakatepolgud mereäärsetelt seisukohtadelt ära tulewad; nende vastu pidi ka tagavarad valmis oidma. Ja see oleks ka kahtlemata nii läinud kui väejuhatajad tujagilt meie nõrkuist oleks näinud. Maavägede ülemal oli käst seda teha, aga ta ei teinud seda sellepärast et katse nurjaminekut ette nägi. Ta näitas seda vastust, mille ta sõjarevolutsioonikomitee lubaga põhja sõjavägede peajuhataja kaudu väetelti saatis, kus ta väetelgile kuritarvalalt ette pani sellekohast käsku otseteel anda, teades et see käst määratud kohale ei jõua.

Pealemuu tuleb siin veel tähendada, et üksikute väejuhatajate vahel salakiusu oli ja igaüks nendest teise üle kahjurõõmu tundis. Üksgi nendest ei olnud teisega ega kõik kokku Kerenskiga rahul. Põhja sõjavägede ülemjuhataja Tšheremishov olnud Kerenski peale vihane sellepärast, et viimane oma naisest lahku läinud, kes Tšheremishovi sugulane olnud, mispärast ta Kerenskiist ei oolimat.

Muidugi on kõik need tühised lobajutud, mis jõuetuse poolt sünnitatud. Kui neil oleks võimulust olnud midagi teha, nad poleks sellega leppinud, et võimust ilma jäid ja revolutsionistidele tööliste ja soldatitele alla pidid eitma.

Siiski anti tagavarapolgule Dudowasse käst Kerenskile seljataha minna. Aga polgu poolt tuli vastas, et polk olewat juba enne käsulaa-mist osadesse jaotatud, kes Narva-Bihkwa wahelise raudtee ja jaamad oma alla võtsid. Riisamafugune käst anti ka Jamburi polgule, aga kui see polk minema aftas, oli Kerenski juba

põgenenud ja Krasnow eitais alla. Jamburi polk läts Peterburi ja andis enda nõutogude võimu teenistusesse. Ja ta tuli parajal ajal, sest Peterburis oli jõudusid tarwis.

Muidugi, kui võitlus Gatsina all oleks pikemale wennud, oleksid sõjaräed Kerenskile seljataha saadetud, sest plaan oli juba wälja töötud, kuidas sõjavägesid saata ja mitmesuguste wäe-
osade tegewusi toktutõlaksse wiia. Kaks batareid 6- ja 12-tolliste suurttükidega olid juba ära-
saatimiseks walmis, nende peatuspaigad ära
tähendatud jne. Ka Narwa ja Jamburi kindlus-
tati suurttükiväe poolest. Aga sel ajal sai
Peterburi proletariaat ise „Wenemaa ülema pea-
juhataja“ sõjavägedega walmis.

Kõigist teadetest, mis meil oma luurajate käest ja kinnipüütud kästjalgade läbi saime, oli näha et see wäikekodaoline fangelane, halagani-
tergats ja poliitikaline tühifus wiimasid tõmbusi
ingab, et ta weel ainult kasaka-atamani Kras-
nowi autoriteedi waral ülewal seisab, et kasalad
tema wasta isiklikult waenulikud ja et nende
laagrites lagunemine käimas on. Kõik see
oidis sõjavägede Peterburi alla saatmise rutu-
littusest tagasi.

Sõjarevolutsioonikomitee teenistusesse tuleb pidada weel seda, et waatamata kirgedekeemise peale ümberringi ja wastakäiwate wuide tumeda toktupõrkamise peale, olid waenlased ometi nii maha surutud, et nad awalikult wasta akata ei suutnud ja wõit nende üle peaaegu ilma ühegi paugu ja ohwrita saadi kätte.

J. Nabitshinski.

Nõukogudewalitsuse eest

Oktoobrirewolutsioon ja maaküsimus Eestis.

Läinud aastasaja viimasel weerandil unistas iga Eesti rentnik, kandimees ja põllutööline, kuidas raha koguda, et ostetud koha omanikuks saada. 1905. aasta rewolutsiooniline liikumine pani maata-rahwa mõtlema nende abinõude üle, mis proletaarlastele ja poolproletaarlastele maa kättesaadavaks teewad. Oktoobrirewolutsioon näitas õige tee selle küsimuse otsustamiseks.

Tillukesest Eestist on aastasadade jooksul mitmed walitsused ja wõimud üle käinud, ja iga ajajärk on oma jäljed maaoludesse jätnud. Üksikud rüütlid ja kogu nende rööwikute seisus, kloostrid, kirik ja jumalateenrid, linnad ja walitsus, — kõik püüdsid oma warandust ja wäge sellega suurendada, et paremad ja ilusamad maatükid mõisade alla wõeti. Maapind mis põlluarijate — talupoegade — kätte jäeti, omandas aastasadade jooksul kõiksugused peened õiguslised omadused ja nimetused, millede üle targad seadusetundjad pärast wäga sügawmõtteliselt waielda wõisid; tekkisid nõndanimetatud talu-, orjuse-, kwoote- ja kuwendikumaad. Kuid kõigil neil maadel, mis orjadele arida jäeti, oli üks lihtne omadus, mis nii selge ja mõistetaw oli, et ei kohus ega seadus siin kunagi ei kahelnud. Tuhanded ja sajadtuhanded hektarid¹ maad wõisid soode, rabade ja laante kujul untidel ja rebastel wabalt tarwitada olla, aga kui inimesepoeg orja wammuses ja pastlates kohale ilmus, et seda pinda põlluks teha, sai iga mülkasoo, metsapatsik wõi liiwaküngas kõrgewäärtuslikeks mõisasaksa sissetulekuallikaks. Talupoeg pidi iga maajalataie eest, mida ta tarwitas, renti maksuma, „tegu“ tegema, „waimu“ mõisawäljale saatma. Kõik mõisatööd korras pidada ja maaparunit isegi igasugustest ühiskondlistest töökohustest (sillutamisest, ühiskondlistest wedudest jne) wabastada oli orja tänu selle eest, et talle siis lubati „oma“ maalappi arida (ja maaomanikule renti koguda, mis arilikult weel peale teo makseti), kui mõisnikul teda tarwis ei olnud.

Weel wiimsete aegadeni on kogu maapind tegelikult parunite käes. Aastat wiis-kuuskümmend tagasi näeme järgmist pilti:

¹ 1 hektar on 0,915 dessatiini ehk 2197 ruut-sülda, seega umbes ühe kaheteistkümnenda osa wõrra dessatiinist wäiksem. Ei ole isegi siis suur wiga, kui dessatiini asemel lihtsalt hektar ütleme. Toim.

700 eramõisa all on peaaegu pool kõigest Eestimaast (49,6 protsenti ehk 1 900 000 hektari). Mõnes maakonnas tõuseb mõisade maade suurus kaugelt üle poole kogu maapinnast. Näituseks Wirumaal on mõisade all 64, Järwamaal 58,9 protsenti maapinnast. Ainult Saaremaal leiame kõigest 21,2 protsenti (ühe wiiendiku) maad rüütlimõisade all. Riigi, kiriku, kloostri, linna ja teiste asutuste maad on umbes 5 protsenti. Ülejääw maa (ligi 46 protsenti) on maaarijate tarwitada.

Talukohtade „päriks“-ostmine ei annud kaugeltgi neid tagajärgi, milledest Eesti kesktaupidamise-sokutajad unistasid. 1905. aastal leiame ametliku arwustiku järele kõigest 21 962 ostetud talukohta, millede suurus igaühel läbistikku 45 hektari ja kokku alla 1 miljoni hektari (umbes üks neljandik kõigest Eesti pinnast). Samal ajal on eramõisade all 1 miljon 500 tuhat hektari. Muu maa oli endise riigimaa wõi „kroonu walla“ talude all (umbes 11 tuhat talu) riigi, linnade ja asutuste käes ja kwoote-, kuwendiku-, talu jne maa nime-tuse all wäikestele rentnikkudele wälja antud.

Kui silmas pidada, et 1877. aastal Eestis 51 500 wäikekohta oli ja oletada, et see arw kolmekümne aasta jooksul wäga wähe muutus, saame 1905. aastal 20 000 rentnikku, kantnikku ja teokohapidajat. See poolproletaarlaste kiht oli parunitele ädaste tarwilik, nõnda et tema wähendamine ainult kahju oleks toonud. Tööstuse arenemine wiib ikka rohkem „töökäsi“ maalt linnadesse, põllupidajad oigawad ikka enam „tööjõu“ puuduse ja kalliduse üle; ja üsna loomulik et mõisnikud rendikohtade müümise seisma jätawad, et rentnikult „tegu“, „tükki“ saada, mida ostetud koha pidaja ei tee ja mille eest saiaraha maksta wõib.

Tsaariwalitsuse wiimastel aastatel jääb wäikekohtade müümine peaaegu täieste seisma. Ainus asutus kes seda teeb on nõndanimetatud „talurahwa põllupank“ wõi õigem pankrottijäänud mõisnikkude abikassa, kes mõnede wõlgadesseuppunud mõisnikkude äralagunenud mõisad oma isaliku oole alla wõtab ja ostuwõimulisele talurahwale tükiwiisi ära müüb. Üleüldiselt jääb aga Eesti küla klassiline ise-loom endiseks. Ühelpool on peotäis suur-maaomanikka, kellede meelewalla all peale nende mõisade ja rendimaade tegelikult

ka kiriku, linna, kroonu ja kõigi asutuste maad on ja kes niiwiisi enam kui poole maapinna üle täieliselt walitsewad; teisel pool on rentnikud ja kantnikud ning põllutöölised, keda õieti mitte ükski seadus wägewa maaparuni apluse ja kurnamiseahnuse eest ei kaitse, ning „päristalude“ omanikud, kellele wõlad warao lehmade kombel kunagi söönuks ei saa. Ühepool 700 perekonda, kes ühtegi elulõbu maitmata ei oska jätta, teiselpool ligi miljon inimeseinge, kes ainult sellepoolest tööloomadest lahku lähewad, et neid kirikumõisnik ristib, armulauale wõtab ja pärast surma jumalasõnaga taewariiki saadab. Parkide ja rohuaidade keskel 700 lossi, aga aoriitade, sõnikuunikute ja loomalauteade wahel mõni sadatuhat sawipõrandaga ja ilma suitsukorstnata talumaja, saunautti ning teomeheonni, milledest suuremat ulka iga lääneeurooplane ennemalt neljajalgsete asupaigaks kui inimese elukorteriks oleks arwanud.

Kui 1905. a. streigid, sõjariistus wastaakkamine ja mõisaderüüstamine oludes tekkis, kus ühel kaalulaual mõni sada mõisnikku, teiselpool 20 000 rentnikku ja ääremaapidajat ning mõni sadatuhat põllutöölised seisis, nende wahel aga 30 000 ostetud ja kroonu talu pidajat kõikus, siis muutus see wahekord 1917. aastaks ainult selles mõttes, et ühes rahwaarwu kaswamisega ka põllutöölised ulk suurenes, „päristalude“ omanikud aga kindlalt nende kilda lõid, kes esialgul walimisedelitega, aga pärast sõjariistadega selle wasta olid, et maaküsimus rewolutsiooniliselt ära otsustataks. Need wäikeomanikud olid ennem walmis kas wõi igaweste ühest laenuasutusest teise jooksmata ja iga wiimast seinapalki panti panema, kui et maaraomanduse ärakaotamist lasta elusse wiia. Isegi suurematele rentnikkudele meeldis ennem koht, mis „päriks“ ostetud, kui maksuta saadud maa, mille krepstiakt puudub.

Nii seisis tööstuse- ja maaproletariaat maaküsimuses nagu kogu sotsialistlikes rewolutsioonis üksipäinis, ja kui teda wäikesed rendikohtadepidajad aralt toetasid, siis ainult kindla mõttega, et oma maalappi mõisawäljade kulul suurendada. Enamlise töölistepartei ees oli ülesanne, kuidas umbes miljoni külaelanikkude wahel kõik olew maa nõnda „ära jaotada“, et töörahwas rahuldatud oleks ja samal ajal kõik teha mis wõimalik, et wäikemaapidajaid sel raskel silmapilgul, kus noor nõukogudewalitsus rohkete waenlaste keskel seni tundmata teed rajas, mitte otse-

kohe wastarewolutsiooni laagrisse ei sunnitaks minema. Täieste selge oli, et esimesel ajal mitte talumaade kommunistiseerimise (ühiskondlustamise) peale ei tule mõelda, waid wäikemaapidajatele kergendusi peab andma, mida ükski kodanline ega sotsiaalwabameelne partei läbi wiia ei suuda.¹ Maaproletariaadi tarwis jäid nii siis peaaesjalikult ainult mõisamaad. Aga kui me ka kõik olew maa wõtame, saame Eestis ainult natuke üle kolme ja poole miljoni hektari, mille ulgas wast 720 tuhat hektari põldu. Üleüldise „maajagamise“ korral, see on kui kõik maa, tähendab ka talukohad, kroonuwallamaad jne uueste jaotuse alla wõtta, annaks see tagawara iga inge peale kolm ja pool kuni neli hektari maad, sealulgas umbes kolmweerand hektari põldu. Wiieliikmeline perekond ei saaks nii üle 20 hektari maad, kuna tal põldu kõige õnnelikumal korral 4 hektari (dessatiini) tuleks.

Kuid talumaad Eestis uueste jagamisele wõtta — sellega ei saaks isegi surematakuulsad sotsiaalrewolutsionäärid toime, kes pärast weebuarirewolutsiooni mööda maad oma popsikohtade asutamise plaanidega ümber matkasid ja esialgul teadwuseta maatarahwa ulgas pisut pooleoidmistgi wõitsid. Kui aga ainult rüütli, kroonu-, kiriku- jne mõisad wõtta ja nende juurest ääremaad ja kandikohad maha arwata, mis juba maaarijate käes, saame kõige rohkem 1 miljon 800 tuhat hektari, sealjuures 300 tuhat hektari põldu. Kui see maa maatarahwa wahel ära jaotada, saaksime pisikesed kohad, kus igäuhes kõige rohkem paar hektari (dessatiini) põldu ja kümmekond hektari metsa, raba ja einamaad.

Jätame kõik sotsialistlised sihid kõrwale. Unustame ära, et suurmaapidamine ka Eestis wiljakam on kui wäikekohapidamine.² Seame ülesandeks ainult selle, kuidas kogu töörahwast rahuldada kes maad tahab. Kuid kuidas seda teha? On wist igäuhele arusaadaw, et ükski töölistepartei maajagamisele asuda ei wõi, ehk kui ta seda teeb, sünnitab ta töörahwa ridades nii koleda lagunemise, et igasugune klassiline ühistunne ja kokku-

¹ Selles sihis wabastas Eesti töörahwa ja sõjawäelaste täidesaatew-komitee taluomanikud mõisawõlgade maksimisest. See määrus anti keelu kujul wälja (et taluomanikud tegelikult oleksid julgenud wõlaprotsendid ja wõlad maksmata jätta).

² Selle küsimuse kohta lähemalt järgmises „Klassiwõitluse“ numbris.

oidmine kauaks ajaks äwineb. Seda, mida vähe, nii jagada et kõik saajad rahuldatud oleksid, on ülesanne, millega isegi wägew Jehoowa toime ei saanud, kui ta Iis-raeli rahwast kõrbes toitidis. Asi on weel keerulisem, kui muist nõudjaid täeste ukse taha tuleb jätta, mis Eestis mõisade jaotamise korral paratamata oleks. Ja mis teeks sulane wõi päiwilne maalapiga, mil ooneid peal ei ole, kus põlütööriistad puuduwad, karja- ja tööloomi ei ole? Üle poole mõisamaad on kõlbmata soo ja raba all. Kui sinna iga mõne saja meetri¹ peale wahewaiad sis e taguda, jääb see maa senises seisukorras uut issanda tulekut ootama. Ainult *ühine* töö ja korraldus suudab selle pinna nurmedeks muuta.

Mitte pilguksgi ei wõinud sellepärast enamlasteparteil kahtlust olla, missugust teed maaküsimuse otsustamiseks äia. *Kõik maa töörahwa kätte! Kuid mitte lapi kaup*, waid majapidamise-üksuste kujul, milledeks orjade ülesarwamata töö, waew ja igi maapinna aastasadade jooksul on korraldanud. Juhatuskirjades, mis Eesti töörahwa ja sõjawäelaste nõukogu täidesaatew-komitee maatöörahwale awaldas, jäeti taktiistel põhjustel see küsimus lahtiseks, kas mõisamaa tulewikus suurwõi wäikepõllupidamiseks korraldatakse. Igas mõisas tuli töölistekomitee walida, kelle lähema juhatusel all mõisaarimine pidi edasi wältama, kuna wallatöörahwa nõukogu kogu walla mõisade walitseja ja juhataja oli. Ühtlasi asuti otsekohe eel-tööde juure, et üle maa keskraamatupidamine korraldada. Teiste sõnadega, enamlastepartei asus algusest peale ülesande juure, et kogu rahwa omaks tunnistatud maast *üks suurpõllupidamine* luua, mille külge ajajooksul ka talumaad oleksid liitunud.

Ilma pikkade waielusteta, sügawate maatagawara uurimiste toimetamiseta ja maa-mõõtjate palkamiseta tunnistati Eesti maatamees maagameheks. Ja kui wastaw enamlastepartei maaprogramm Eesti töörahwale oli, näitab see uskumata kiirus, millega mõisad parunite ja pappide käest ära wõeti. Mõisade tegelik natsionaliseerimine (rahwa kätte wõtmine) algas nowembrikuus, ja weebruaris wõis mõni üksik mõis olla, kus asjaajamine weel mitte töörahwakomitee käes polnud.

Meie partei oli sunnitud selleaegsete olude kohaselt talitama. Üheltpoolt oli tarwis

mõisade natsionaliseerimist organiseeritult toimetada, teiselt poolt ähwardas iga päew, mille jooksul mõis endise omaniku kätte jäi, inwentaari, wiljatagawara, metsa äwitamisega. Kui weel silmas pidada, et peale muu tarwis oli patenteeritud kontrrewolutsionäärid mõisnikud wiirwitamata majandusliselt ära äwitada, nii et nende wõim ja mõju otsekohe wähenes, siis oli täieste arusaadaw, et enamlasteparteil mõisade ühiskondlustamisega tuli rutata, kuigi selle juures mõisade waranduse arwelewõtmine siin ja seal pisut kannatas. Kuid ühiskondiist iiglapööret ilma kultuurawäärtuste äwinemise-ta, ilma ühegi kuritarwituse-ta läbi wiia on tegelikult täieste wõimata. Kahtlemata tuli niisuguseid wäärnähtusi ka mõisade „ülewõtmise“ juures ette. Keskoht ei suutnud sel ajal maale seda anda, mida seal tarwis oli. Partei oli wäga noor, kaugelt suurem osa liikmetest kujutas wäga nõrgalt enesele ette, milles mõisade natsionaliseerimise mõte õiete on, ja ainult üksikud wõisid maatameestele asjalikku juhatus-t anda.

Et mõisade töörahwakomiteede kätte wõtmist ühtlasemalt toimetada, wõeti juhatuskirja punkt, mille järele mõisa waranduse arwelewõtmine walla töörahwa nõukogu esitaja osawõtmisel pidi sündima. Ühtlasi mõjusid selles sihis Eesti töörahwa ja sõjawäelaste nõukogu täidesaatew-komitee poolt maale saadetud mõni sada Tallinna sõjariistus töölist ja punast-soldatit, kelledele enne sellekohased juhatused anti, niipalju kui see lühikese aja jooksul võimalik oli. Kohe esimestel nädalatel oli näha, et natsionaliseeritud mõisades majapidamine täieste rahuloldawalt läheb. Neis waldades, kus teadwulisemad seltsimehed töörahwa nõukogude eesotsas seisid, oli kogu walla mõisade juhtimine walla töörahwa nõukogu käes, nagu seda juhatuskiri nõudis. Eesti maatamees astus järsku uude ühiskondlisesse põllupidamisesse, ilma et ta õiete arugi sai, kuidas see sündis.

Asjaolu, et *maatöörahwas ise* suurmaad kui äralõhkumata üksused oma kätte wõttis, näitab jällegi, kuidas maa kommunaliseerimiseks walminenud oli. *Õige suur osa sellest töörahwast oli selle poolt, et mõisad ära jagataks. Aga samal ajal leidsid kõik, et jagamist kohe ette wõtta ei saa.* Miks mitte? Puudus inwentaar, puudusid ooned, ei olnud õiete mitte midagi peale palja maa. Sõnaga, *puudus iga-sugune wõimalus suurmaapidamist wäikesteks taludeks muuta.* Paljud maatõelised lootsid, et „edaspidi“ olud jagamise

¹ 1 meeter on 1,4 arssinat, seega ligi pool Wene sülda.

kasuks paranewad, kuid see usk oli muidugi niisamapalju asjalikult põhjendatud, nagu lootus, et iga maatööline mõne aja pärast rahaaugu leiab. Proletaarlane ei saa omnikuks „akata“, kui ta teadwuseta on, siis *unistab* ta sellest, õnnelikku „juhtumist“ oodates, ja niipea kui ta teadwusliseks saab, loobub ta sellest enesepettusest. Kommunistiline revolutsioon sünnibgi just sel teel, et olud isegi need töölistekihid paratamata ühiskondlise walmistuse juure *sunnivad* jääma, kes üksikolewa majapidamise poolt ja kellel wäliselt wõimalusgi niisuguse majapidamise asutamiseks ei näi puuduwat.

Saksa imperialismuse surmapataljonid, mida walgekaart agaralt toetas, kus Balti parunid ja wõltsimata Eesti isamaalased külg külje wasta wõitlesid, eitis maatööraha ihuliku olemise endisesse seisukorda, aga tema arusaamist, kuidas maaküsimust otsustada, ei suuda üksigi maapealne wägi teiseks muuta. Praegugi arwab küll suur osa maatarahwast, et maajagamine see tee on, mis tööraha maapealsesse paradiisi wiib, aga ühtlasi on iga wiimne teomees ja moonakas kindel, et ainult see partei töörahwapartei on, kes mõisad maksuta ära wõtab. Ja *see* arusaamine, mida maatöörahwaulgad arilikul ajal paljude aastate jooksul oleksid suutnud ära seedida, on oktoobrirewolutsiooni ajal igaweste maatameestele pähe akanud.

Mis näeme Eestis isegi sel ajal, mil ajutine walitsus kõige jäledama terrori teel töölisteklassi arusaawama osa püiab ära äwitada? Asutawa-kogu walimistel lubab

isegi maaliit, see purutagurline raipokullidepartei, kes ainult sellejuures kahtleb, kas teadwuslisi töölisi üles puua wõi maha lasta, maatameestele mõisadest „40 000 talukohta“ teha. Ja kuulake ainult asutawa-kogu kõnemehi! Tööerakonna adwokadid ja agronomid ähwardawad mõisad enamlaste kombel wiivitamata „üle wõtta“, targad komisjonid igistawad ja ähiwad mõisade jaotamise kawatsuste kallal. Isamaasotsialistid „tahawad“ kõik suurmaa maksuta töörahwale anda ja kawatsewad koguni waesed kirikärred mõisadest ilma jätta. Demokraatlikud riigimehed on juba kõik maamõõtjad arwele wõtnud, et risti-kiwa maha panema akata.

Missugune jõud oleks enne oktoobrirewolutsiooni need ärrad suutnud nõnda wiisi liikuma panna! Iseasi on muidugi, missugused *tegelikud tagajärjed* sel suurel rääkimisel ja kõigil neil laiadel lubamistel on. Kuid ainult wana korda purustaw rewolutsioonitorm sundis need walgekaartlased, parandamata paendlased ja wana ilma wägewate tallalakkujad niisugust keelt kõnelema, millest nad 1917. aastal veel kurja undgi ei julgenud näha.

Kägistatud oktoobrirewolutsiooni waim ulkus Saksa okupatsiooni päiwil mööda Eestit, asutawa-kogu, demokraatiline politsei ja sotsiaaldemokraatlikud sandarmid ei jaksanud teda koonduslaagrisse toppida wõi wõllasse tõmmata. Ja niipea kui siin uueste torm tõuseb, poeb see suremata kodukäija maatamehe ja sulase rüüsse, et 1917. aasta sügisel alustatud ülesannet lõpulikult ära otsustada.

J. Anwelt.

Jamburi wäerinnal. Mis pärast walgeid järele jäi. („Пламя“.)

Tallinn seitsesada aastat wana.

Käesolewa aasta juunikuus sai täis seitsesada aastat Tallinna alustamisest. Ning ehk meie küll Tallinnast sunduslikult eemal, praeguse Tallinna walitsusega sõjaseisukorras oleme, ometi peame meie Tallinna sündmusi wahetpidamata terawalt silmas ja elame temas wältawale klassiwõitlusele arusaadawalt iseäralise tähelepanekuga kaasa. Sellepärast tarwitame ka nimetatud juhtumist, et Tallinna ajaloolise minewiku arenemise peale pilku eita.

1218. aastal sulus Breemeni linn kauplemise wõistlusel Lüübeki (Lübecki) sadama kinni. Seega jäi uute ristisõdijate sissewool Saksamaalt Läänemeremaaile ajutiselt soiku. Et aga siin sel ajal Eesti rahwa orjastamine täies oos oli, siis pidi piiskop Albert kusagilt mujalt elawa rööwlite jõu allikat otsima. Wastasel korral muutus Saksa ristirööwlite seisukord maal karde-tawaks. Albert pööris abipalwega Daani kuninga Waldemar II poole, ehk ta küll tulewiku raskusi saagijagamises juba ette nägi. Daani feudaalid, kes ammu isuga „tühjade“ maade peale Läänemere taga waatasid, olid eameelega walmis abi andma.

Juunikuus 1219 tuli Daani rööw-wägi ühes kuninga ja piiskoppidega Rawala rannas, eestlaste linna Lindanisse kohal maale. Et eestlaste linnad rahuajal kaitsewägedest tühjad seisid, siis õnnestas daanlastel kergeste Eesti wana kindlust maha lõhkuda ja tema asemel uut, Lääne-Euroopa ehituskunstile wastawat ehitama akata.¹ Rawala ja Arjumaa eestlased said peagi uute orjastajate tulekust teada ja tulid sõjawäega linna alla. Lahingus linna all sai aga Eesti wägi lüüa, kusjuures ta pealt tuhanda mehe kaotas. Pärast seda algas eestlaste ristimine ja orjastamine niisuguse õhinaga, et Daani papid Saksa omadega warstigi saagi pärast tülli läksid. Et kumbgi rööwlite juhatus wõimalikult palju rahwast püüdis ära ristida ja seega teda oma orjaks tunnistada, siis oli järgmiseks aastaks juba terve Eestimaa „ristitud“. Asjata püüdsid saarlased ühes Rawala ja Arju eestlastega Tallinna 1220. aastal ümber piirata ja ära wõtta. See katse läks

nurja ja wastaakkajad said waljuste karistada. Pärast seda püüdsid daanlased ka Saaremaad alla eita. Aga wabadusearmastajad saarlased lõhkusid daanlaste kindluse maha ja kutsusid ka arjulasi daanlastele otsa tegema. Aastal 1222 algas Eestis uus mäss. Saarlased, läänlased, arjulased kogusid end Warbola linna „ja tapsid mõned daanlased ja nende preestrid ära, kes nende juures elanud, ja saatsid saadikud Wirumaale, et sealsed niisama teeksid. Wirulased aga ühes järwalastega, kes rumalad ja alandlikumad on kui teised eestlased, ei julenud seda teha, waid kogusid oma maa preestrid kokku ja saatsid nad terwelt Tallinna.“ Nii indab eestlaste teguwiisi selleaegne Saksa kroonika kirjutaja (Chron. Liv. vet. XXVI, 4). Ja nõnda läksid juba sel ajal orjastatud Eesti rahwa katsed wabadust tagasi wõita ühemele puuduse pärast nurja. Tallinn jäi orjastajate kätte ja sai terweks seitsmeksajaks aastaks üheks rahwa kurnamise keskkohaks.

Meid ei uwita need tülid orjastajate eneste wahel, milletõttu Tallinn ajutiselt daanlaste käest ordu kätte käis, kuni ta wiimaks 1237. a. lepingu järele daanlaste alla jäi ja nende käes rohkem kui sada aastat, suure Eesti mässuni oli. Meie püiame kokkuwõtlikult linna sisemist majanduslikku ja ühiskondlikku ajalugu üles tähendada. Kultuurilisest elust polnud Daani ajal weel oieti juttu.

Linn jagunes kõigepealt kahte osasse. Esimine oli rüütlite ja walitsejate kindlus, Toompea. Teine, kaubanduse ja käsitöö linn, kaswis peagi esimise kõrwale, Toompea alla, peajasaliselt Sakseni ja Westfaaleni sisserändajatest. Toompeal seisis ülemwalitsus pealiku (capitaneus) ja rüütlite poolt walitud nõunikkude käes. Linnas oli wõim esialgu kuninga poolt määratud kohtunikul ühes raekojaga, aga 1265. aastast läheb terwe wõim raekoja kätte. Raekoda seisis koos 24 nõunikust, kes linna kõige jõukamat, „patriitside“, peajasaliselt suurkaupmeeste kihti esitasid.

Linna kogukonna kokkuseade kohta puuduwad lähemad teated. Elanikud koonduisid kolme gildesse, kelle eesotsas wanemad seisid. Sellest ajast on pärit Canuti ja Olai gilded, mis seisid koos käsitöölise ametiühisustest (zunffidest). Wanemal ajal kuulusid Canuti gildesse ka kaupmehed. Iljem sünnitasid kaupmehed oma „Suure gilde“.

¹ Nimi „Tallinn“ on tulnud lühendatud nimest „Taani linn“ (castrum Danorum). Endine nimi Lindanisse on Skandinaawia keelne — Lindanes = maanina. Wõõrakeelne nimi Reval, Ревель on tulnud ka Skandinaawia keelest koha nimest Refele — rawala. Wenelased nimetasid linna wanaste Кольвань — Eesti Kalewan.

Käsitöolistest leidusid sel ajal: lihunikud, pagarid, müürsepad, sepad, sõjariistadesepad, lukksepad, kellawalajad, kuld- ja õbetöölised, kingissepad, kangrud, rätsepad, sadulsepad, abemeajajad, õllepruulid n.n.e.

XIII a.s. lõpul astus Tallinn Saksa linnade ühisusesse, nõndanimetatud Hansasse ja võttis ühes temaga Lääne-Euroopa kauplemisest Idamaadega, iseäranis Wenemaaga osa. Lähemad teated kauplemise üle on pärit iljemast, ordu-ajast.

Linna ehitustest Daani ajal peab nimeutama Toompea lossi ühes müüridega. XIII a.s. tekkisid ka Toompea ja Olewi kirikud. Niguliste ja Pühawaimu kirikud on pärit XIV a.s. algusest. Koolide olemasolemisest pole mingisuguseid kindlaid teateid.

Elati esialgu wiletsates puumajades. Kiwimajades akati elama alles XIV a.s. Linnaelanikud pidasid omal lehmi, sigu jm. Kari rändas igapäew tänawatel. Loomaja sealaudad ehitati tänawa poole, niisama kui ka wäljakäigukohad. Tänewad olid seega pori- ja mustuseloigud. Kaewudest tundus suur puudus.

Daani walitsus kehtis linnas, nagu tähendatud, suure Eesti mässuni. 1343. aastal lõppes orjade kannatus ja jüripäewa õöl algas suur orjastajate äwitamine terwel Lääne- ja Arjumaal. Mässajate eestlaste wägi piiras Tallinna ümber ja kohapealsed wõimud olid jõuetud nende maha surumiseks. Tuli wäljastpoolt abi otsida, kuni teda Saksa ordult leiti. Suures lahingus Ülemistejärwe ääres löödi mässajate kümnetuhandane sõjawägi puruks ja kustutati mässutuli orjade weres. Daani walitsus jõudis aga otsusele, et tal wähe lootust on rahwa orjastamisega edaspidi toime saada. 1346. a. müüs ta sellepärast Tallinna linna ja maa 19000 Kölni õbemarga eest Saksa ordule.

Ordu alla jäi Tallinn 215 aastat. Sel ajal tõusis ta oma jõukuse ja wägewuse tipuni. Ühtlasi kujunes sel ajal ka põhjalikult wälja tema majanduslik ja ühiskondlik elu. Need wormid, mis orduajal omandatud, kehtsid edasi ilma suurema muudatuseta ka siis, kui linna sisemine kasw kinni jäi, nimelt Rootsi ja Wene ajal ja ulatasid edasi peaaegu kuni meieajani. Nõrga ewolutsiooni tõttu iljemal ajal, wõib orduaegset linna korraldust iseloomustawaks pidada terve Tallinna ajaloolise kestwuse kohta. Sellepärast maksab selle ajajärgu juures pisut kauem peatada.

Linna jagunemine kahte osasse — maa-walitsuse keskkohhta, rüütlitepesasse, Toom-

peasse, ja pärislinna — kehtis edasi. Et aga linn ühes Ansaga (Hansaga) oma kaubanduse õitseaega maitstes, kuna ordu juba sisemise langemise tundemärka akkas awaldama, siis omandas linna raekoda peaaegu täielise teguwabaduse, ilma ordust olenemata laialist majanduslikku poliitikat ajades. Esiotsa wõtab ta osa Ansa sõdade-st tema kaubanduslike wõistlejatega — Daani ja Skandinaawia riikidega. Iljem tunneb ta aga enese juba nii wägewa olewat, et isegi Ansat juhtiwa Lüübeki linna-ga kaubaturgude pärast ägedasse kokkupõrkamisesse sattub. See juures jääb wõitluses kõige tähtsama turu — Wene-maa pärast — wõit wiimaks otsustawalt Tallinna kätte.

Nõnda muutub Tallinn orduajal, oma suurepärase meresadama tõttu, tähtsaks kaupade läbikäigu (transiidi) kohaks Lääne- ja Ida-Euroopa wahel. Tallinn püiab oma poolt kõik teha, et seda seisukohta monopoliseerida, wõi vähemalt kardeta-waid wõistlejaid kõrwaldada.

Lääne-Euroopa turgudest seisis Tallinn ühenduses Flandriaga, Ollandiga, Rootsiga, Preisi ja Wendi linnadega, Soome ja osalt Inglismaaga. Sealte weeti sisse Flandria ja Inglise kalewit ja linast riiet, Saksa-maa weinisi, soola, Lõunamaa würtsi-kaupa; Rootsi waske, rauda, plekki, puukaupa, kalu. Wälja weeti aga Tallinna kaudu Wenemaalt nahku, mett, waha, lina, kanepit, raswa ja muid tooresaineid. Kauplemine Wenemaaga sündis Nowgorodi Saksa kaubaooi kaudu. Weetee Nowgorodi läks Soome lahe, Neewa jõe, Laadoga järwe ja Wolhowi jõe kaudu. Maa-teedest wiis üks Narwa ja Wadjamaa, teine Luuga kaudu. XV a.s. lõpul, 1494. a. pandi Nowgorodis küll Wene kaupmeeste pealekäämise tõttu Saksa kaubaooi Wene walitsuse poolt kinni, kusjuures mitme miljoni eest kaupasi ära konfiskeeriti. Aga kaubanduslikku läbikäimist Lääne-Euroopa ei suutnud see takistada. Otse ümberpöördu, XVI a.s. esimesel poolel tõusis Tallinna kauplemine Wenemaaga oma kõige kõrgema tipuni.

Laewasõit Läänemerel algas arilikult aprillikuus ja lõppes oktoobris. Talwel oli meresõit keeldud.

Wõõraste kaupmeeste õiguseid Tallinnas kitsendati kõikipidi. Neile anti luba kaupa ainult suurel arwul ja ainult kaupmeestele edasi müüa. Peakasu kauplemisest pidi seega linna enese kaubamajadele jääma.

Sisemine wõim Toompeal oli ordu kom-turi käes; ainult kohtunikudeks waliti maanõukogu (landraadi) poolt kaks istujat.

Linnas walitses nüüd täieste raekoda, mis neljast bürgermeistrist ja 14 raerrast koos seisis. Kõik nad olid patriitside kihi esitajad; linna walitsemine jäi nimetatud kihi monopoliks kuni kõige uuema ajani. Rae-koja koosolekuid peeti raatuses, kui ka kirikutes ja kloostrites. Sel ajal ei tekitanud kirikute kasutamine walitsewate kihtide ilmalikuks asjaajamiseks mingisugust paha-meelt waimulikkude klassi poolt, nagu seda ilja aja eest rewolutsiooni käigu puhul nägime, kus töölised kirikuid koosolekuteks akkasid kasutama.

Raevoja alla käisid kõik kohtuasjad, siis linna kindlustamine ja ehitused, aktsiisi, tolli ja maksude wõtmine, walwus korra järele. Tema käes oli ka ülemwõim linna sõjawäe üle, mis linnakodanikkudest kui ka palgalistest koos seisis. Raekoda esitas linna ka wälisasjades.

Linnal oli oma rahapada Nigulistetanawas.

Linna kogukonna õiguseks tunnistati ainult linna rahasummade liikumise kontrollimist; muid õigusi temal polnud.

Kogukond seisis koos, nagu ülemal nimetatud, kolmest gildest: Suurest ehk kaupmeeste gildest ja kahest wäiksest, Canuti ja Olai käsitöölisgildidest. Gildede eesotsas oli juhatus: üks wanem ja kaks istujat, kes kõik gildidest olid walitud. Mõlemad wäiksed gildid seisisid koos zunftidemeistritest: Canuti gilde enam lugupeetud zunftidest ja osalt ka kaupmeestest, Olai gilde „alamatest“ zunftidest. Linnasõjawäes sünnitas Suur Gilde ratsawäe, wäiksed jalawäe.

Iseuguse ühingu sünnitasid „mustad-pead“, kes a. 1407 tekkisid. Temasse kuulusid Suure gilde kaupmehed — poissemehed. Mustapeade ülesanne seisis läbikäimise sobitamises wäljamaa ja teiste linnade komisjonääridega, s.o. kaupapakkujatega ja -otsijatega. Zunftides walitses oma kindel sisemine kord mis zunftide põhjuskirjades ära määratud. Iga ametiühisuse liikmed jagunesid kolme astmesse: õpilasteks, sellideks ja meistriteks.

Õpilane seisis kõige alamal astmel. Ta pidi meistri juures elama ja maksuta töötama. Selle eest sai ta õppust ja maksuta ülespidamist. Kui õpeaeg wälja teenitud, siis pidi ta weel ühe aasta enne kindlaksmääratud palga eest teenima. Pärast seda sai ta meistri juurest wabaks ja läks sellina õpereisule ennast töös täiendama, sest käsitöökoolisid sel ajal polnud. Reisult tagasi jõudes teenis ta aasta jooksul meistri juures weel sellina. Ühes sellega wõttis ta osa zunfti koosolekutest, kus ta oma sündimise- ja teenistusekirjad ette näitas.

Lõpuks pidi ta „meistritöö“ — misgi keerule ja mõnikord kaunis kalli asja walmistama. Kui zunfti eestseisus meistritöö kordaläinuks tunnistas, sai ta meistriks, wastasel korral pidi sellina edasi teenima. Meistrikssaamine oli ühendatud suure jooma söömapiduga ametiwendade auks. Isegi pidu kulu summa ja pakutawad toidud pidi ametiühisuse põhjuskirja nõudmistele wastama.

Wäljaspool zunftisi seisis käsitöö tegemine kõwa keelu all, ja iga zunft walwas ärksalt selle järele, et tema monopoliõiguseid ei rikutaks. Lähemad teated tööliste, iseäranis sellide elutingimiste, palgasuuruse, streikide, klassiteadwuse tekkimise jne üle puuduwad. Niisamati pole selge, kui kergestell wanemal ajal meistriks wõis saada. Wõib arwata et juba orduajal meistrikssaamiseks tõkkeid akati tegema ja et sellide palgad tihti elutarbetele ei wastanud. Seda arwamist õigustawad vähemalt samaaegsed Riia ja Lääne-Euroopa linnade olud.

Üheks tähtsaks tingimiseks zunfti astumise juures peeti „laitmata“ sündimist, enamiste kas Saksa ehk Rootsi rahwusest. Eestlastele, kes aegamööda ka linna walgusid ja kelle arwu üle teated puuduwad, oli sissepääsemine „kõrgematesse“ zunftidesse, nagu pagarite, kullasseppade, waadiseppade, rätsepatemad — keeldud. Mõnesse muusse „alamasse“ zunfti wõeti ka eestlasi wasta. XV a.s. lõpul oli eestlaste tung zunftidesse koguni nii suur, et „kõrgemate“ zunftide ühisus — Canuti gilde — eestlaste wastawõtmise kohta uueste pidi keelu awaldama. Iljemal ajal aga ei peetud keelust lugu ja Eesti töölisi wõeti jällegi ka Canuti gilde zunftidesse wasta. Peale zunftide teenisid eestlased linnas sulastena, tüdrukutena ja päewapalgalistena.

Nii kui zunft ennast wälise wõitluse eest kaitses, nii tegi ta ka oma enese piirides. Seega oli iga meistri kohtaaõpilaste ja sellide arw piiratud, niisama ka keeldud tellijate ärameelitamine, toorekauba eest kõrgema inna maksimine jne.

Niisugusena wälitas zunftide organisatsioon Tallinnas kuni kõige uuema ajani, s.o. kapitalismuse ja wabrikutööstuse sissetungimiseni XIX. a.s. lõpul.

Juba orduajal omandas Tallinn pea-joontes oma praeguse wälimuse. Nagu teada, tuletab Tallinn terwes Ida-Euroopas feudaal aegset linna meele. Ta näib nüüdgi weel oma kõrgete Toompea müüride ja tornidega wälja nagu tükk kiwinenud keskaega.

XIV a.s. ilmusid esimised sillutatud tänavad. Walgustus puudus, elu lõppes kell 9. Seks ajaks pidid kõrtsid kinni pandama, linnawärawad lukustatama, wahid müüridele saadetama. Ommikul algas elu wara; iseäraline elawus walitses turul, kuhu seks ajaks ka talupojad oma põllusaadustega tulid. Walwe puhastuse järel puudus, mispärast sõnnikut ja mustust igalepoole rohkeste kogus. Laupäiwiti toimetati sellepärast üleüldist linna puhastust, muidu oleks wõinud mustusesse uppuda. Kaewusid leidus wäga puudulikul arwul, janukustutajad ootasid igalpool kõrtside ees. Wõõrastemajasid ei tuntud; ainult öömajad alama rahwa jaoks töötasid mõnel pool. Jõukad wõõrad saatsid ööd sissesõidu puhul ametiwendade juures mööda.

Et linn majanduslikult wõrdlemisi jõukal järjel seisis, siis armastas ta suureste pidustada. Kõige suuremat pidu peeti terwes linnas eestlaste „ingedepäewal“, 2. nowembril. Sel päewal mälestasid eestlased paganaajast oma esiwanemaid igasugu toitude ja jookide walmistamisega. Ja Eesti tööliste arw ning mõju näib sel ajal nii suur olewat, et sakslased mõned eestlaste kombes omandasid. Muidugi mõista oli üleüldiselt wõttes sakslaste mõju otsustawalt suurem, mispärast mitte ainult terve elu iseloomustawat Saksa laadi ei kannud, waid ka Eesti käsitöölised suurel arwul saksastati. Igatahes pühitseti „ingedepäewa“ üleüldise joomapiduga ja tantsuga. Peajoogipäiwi pidasid aga gilded laewa-sõidu waheajal, jõulu ja wastlapäewa ümber, mõlemil korral paar nädalat ühtejärge. Lihawõtte- ja suwistepühade wahel peeti wanast ajast linnulaskmisepidu, kus kõige osawam laskja kuningaks nimetati. Suur gilde omakorda pidas weel maipidu. Pealeselle tarwitati iga püha ja pühapäewa suuremateks ja vähemateks joomisteks. Kõik pidud olid ühendatud tantsudega, igasugu mängudega ja kõige lõpuks ei puudunud ka riuud ja wäiksemad lahingud. Suurepärase kirjelduse sellest „wanast east ajast“ annab Balthasar Rüssow oma kroonikas, kirjutatud XVI a.s. lõpul.

Pulmadepidamise ja riietetoreduse wasta olid waljud määrused wälja antud, mis tunnistasid, et neis asjus alati liialdati.

Koolidega ja aridusega tegi linn orduajal wäga wähe tegemist. Esimine linnakool asutati a. 1424 Olewiste kiriku juures, teine a. 1525 Niguliste kiriku juures. Wanemast ajast pärit Toom-kool seisis

kiriku all. Tähtsamaks õpeabinõuks koolis peeti witsu; õpetus seisis muidugi kõige wiletsamal järjel. Kõrgemast waimuelust ei wõi juttu olla. Aastatel 1523—1524. tuli katolikukiriku asemele Luteri usk linna, aga kultuuraelusse ei toonud see sündmus mingit muudatust.

Lõpuks wõiks tuua linnaelust orduajal weel ühe sündmuse, mis tunnistust annab, et linn orjastatud Eesti talurahwa wasta wõrdlemisi demokraatlikumal seisukohal asus kui Toompea. Aastal 1535 oli üks wägewamatest maa feudaalidest, Uexküll von Riesenberg, oma talupoja, Suurepere Madist, nagu ta ise seletas, warguse pärast niikaua piinanud kuni talupoeg suri. Madise wend, kes Tallinnas elas, kaebas selle üle raekojakohtusse. Ja et linn feudaalidega parajaste waenulikus wahekorras oli, wõeti Uexküll linnatuleku puhul wangi ja mõisteti raekoja otsuse järele surma. Mõne päewa pärast raiuti Uexküllil linnawärawates pea otsast maha. Sündmus tekitas sel ajal feudaalide ringides suurt kära. Sest peale aawatud seisuse uhkuse waatasid feudaalid alati altkulmu selle peale, kuidas tugew linn, kes odawat tööjõudu tarwitas, nende orjadele linnas warjupaika andis. Linnal tulid peagi feudaalidega suured tülid, mis sõjariistus kokkupõrkamise teel tagajärjeta lõppesid, ilma et linn oma õigustest midagi oleks kaotanud.

Tallinna suur tähtsus keskaja kaubanduses Lääne- ja Ida-Euroopa wahel warjas eneses ometi ka ädaohtu. Wahepeal sündisid Lääne-Euroopas otsustawad majanduslikud muudatused. Tekkiw kapitalismuse otsis omale laiemaid turgusid, mille tagajärjena Uus-Ilm ja uued okeani teed Aafrikasse ja Aasiasse üles leiti. See asjalu kukutas Ansa tähtsuse, sest et Ansa linnad suurtest okeaniteedest eemal seisis. Ühes sellega algas kaswawa Moskwa riigi tung Lääne wabameresadamate järele. Ka teisi tahtjaid kustuwa ordu pärاندuse — „Liwoonia“ järele leidis ümberkaudsete riikide seas ohtraste. Tagajärjena pääsis Liiwi sõda lahti, mis nagu teada terwelt weerand aastasada (1558—1582) kestis. Eestimaa tehti sõja tallermaaks, laastamised ja rüüstamised muutusid ariliseks asjaks. Tallinn jäi oma kindlate müüride taga rööwlistest puutumata. Majanduslikult aga sai ka tema rängaste kahju. Nimelt awas Wene walitsus Narwa ärawõitmisega selle linna sadama wäljamaa kaupmeestele. Et aga Tallinna ja Lüübeki wahel ammu majanduslik sõda walitses ja et sõjategewuse tõttu wäljamaa kaup-

meestel mõtteta oli Wenemaa jaoks määratud kaupasad Tallinna tuua, siis jäi Tallinna sadam kaubalaewadest tühjaks. Kroonikakirjanik Rüssow maalib meile elawa pildi sellest, kuidas Liübeki eeskuju järele kõik Prantsuse, Inglise, Olandi, Shotti, Daani laewad kaupadega Narwa akkasid purjetama. „Tallinna kaupmehed ja bürjerid kogusid endid merepoolsele Roosiaeda ja linnawallidele ning waatasid suure kurbtuse ja südamewaluga, kuidas laewad Tallinnast mööda Narwa poole sõitsid.“ Suur majanduslik kahju, mille all linn kannatas, ei waldanud mitte kaua. Pärast Eestimaa Rootsi alla saamist keelati walitsuse poolt, Tallinna linna nõudmise peale, Narwa linnale kauplemine Wenemaaga ära.

Liwi sõja sündmustikust maksaks peatada eestlaste mässu juures, millel muuseas iseloomustaw tähtsus on wahekorra kohta Tallinna ja Eesti orjade wahel. Nimelt tõstsid 1560. a. sügisel Lääne- ja Arjumaa orjad oma mõisnikkude wasta mässu. Põhjuseks olid wäljakannatamata rasked maksud ja orjused. Mitmed mõisad riisuti paljaks, mõisnikud tapeti ära. Mässajad saatsid oma saadikud Tallinna, kusjuures nad linnale rahu pakkusid; ainult mõisnikkude kohta see rahupakkumine ei käinud. Sellest wõime järeldada, et talupojad linnaelanikkude enamuses demokraatlikku elementi tunnistasid, kellega wõimalik oli kokku leppida. Nagu ülemaal tähendatud, pakkus linn mõnikord Eesti orjadele mõisnikkude eest warjupaika, ja talupojad oskasid seda innata. Aga ehk linn mässajate wasta küll erapooletu seisukoha wõttis, abi ta neile ometi ei annud. Warsti said mässajate salgad rüütlite poolt purustatud ja mässu juhid surma mõistetud.

1561. aastal lõppesid linna ja mõisnikkude läbirääkimised Rootsi walitsusega allaeitmise asjus. Nimelt otsis linn Rootsi poolt abi Wene sõjawägede wasta. Allaeitmise juures kinnitati linnale kõik õigused. Sisemine kord jäi täieste muutmataks. Walitsejate wahetamine Toompeal, kuhu ordu komturi asemele Rootsi kuberner asus, ei awaldanud linna peale mingit mõju. Aga linna majanduslikku elusse tuli ometi suur pööre. Nimelt see põhjus, et Läänemere sadamad, nende seas ka Tallinn, Rootsi ja Wene (ja osalt Poola) riikidele tüliõunaks said, keelas Wene walitsust edaspidi Tallinna kaudu Lääne-Euroopaga kauplemast. Wene riik akkas kaubanduslikuks läbikäimiseks wäljamaaga teisi teesi otsima, seni kui ta Läänemerd

ei saanud wabalt kasutada. Niisugune tee leiti põhjapoolset riigi osa kaudu, nimelt Põhja-Wäina jõe mööda Walgessemerde. XVII a.s. sai Põhja tee tähtsamaks kaubandusesooneks Lääne- ja Ida-Euroopa wahel. XVII a.s. lõpul leidis Arhangelskis juba 29 wäljamaa kaubamaja. Seega oli endine wägew Tallinn sunnitud aabuma ja oma tähtsa koha Euroopa kaubanduses kaotama.

Mis puudub Eesti käsitöölisesse ja töölisesse, siis ei ole Rootsi ajal nende kahanemist Tallinnas märgata, waid ennem kaswu. Kõige kindlamaks tunnistuseks sellest on eestikeelse kirjanduse, Eesti koolide ja kirikute tekkimine. Iseenesest mõista, et terve Eesti tööliste waimu uel täieste kirikust olenes, kus õpetajatenä Saksa ja Rootsi pastorid teenisid. Pühawaimu kirik ja iljem ka Kaarli kirik olid eestlaste tarwitada. Esimise juures tekkis XVII a.s. algul Eesti kool, kuna ülepea Eesti õpilasi ka wähestes Saksa koolides rohkel arwul leidis. XVII a.s. algusest on pärit wanem kirjalik Eesti keele allik — Pühawaimu kiriku pastori Mülleri jutlused. Wanaduse kõrwal on selle allika pea tundemärgiks tema wõimatu wilets keel. Käsikiri, mis praegu alles Tallinna raekoja arhiwis, ilmus trükist XIX a.s. lõpul. XVII a.s. algul ilmusid Tallinnas ka trükitud eestikeelsed raamatud, — esimisena Stahli „Käsi- ja koduraamat Eesti wüirstiriigile Liiwimaal“ — niisugune oli raamatu pentsakas pealkiri. Sellest pastorite kiriku kommete täitmise käsiraamatust, millel rahwale wähematgi tähtsust polnud, ilmusid Tallinnas õieti teine, kolmas ja neljas jagu (teine a. 1637), kuna esimine waremalt Riias oli trükitud (a. 1632). Stahli sepitsusele järgnesid peagi teised pastorite tarbete raamatud, nende seas ka esimised Eesti keele grammatikad Saksa keeles. Ülepea omandas Tallinn eestikeelsete raamatute trükkimises kuni XIX a.s. alguseni esimise koha. Ühtegi rahwaraamatut sõna tõsisest mõttes meie nende seast ei leia; terve see kirjandus kannab täieste waimulikku laadi.

Rootsi walitsus Tallinnas kestis wawalt poolteistsada aastat. XVIII a.s. algul tõusis uueste Euroopa majanduse poliitika ja kultuura ilmas Läänemere sadamate küsimus päewakorrale. Kauged ja puudulikud Põhjamere sadamad ei suutnud enam kaswawa Wene riigi wajuadusi waigistada. Uueste tehti Eestimaa sõja tallermaaks. Pärast koledaid maarüüstamisi langesid lõpuks 1710. a. tähtsamad sadamalinnad: Riia, Pärnu ja Tallinn wenelaste kätte.

Pika majandusliku kriisise ja äwitawa katku tõttu näis Tallinn ajutiselt peaaegu wälja surewat. 20 000 elanikust jäi järele waewalt 2000. Iseäranis lootusetaks muutus linna seisukord pärast seda kui a. 1703 Neewa jõe suus uus pealinn ja ühes ka tähtsam Sise-Wenemaa sadam, Peterburi asutati. Peeter Suur oma poolt wõttis kõik abinõud tarwitusele, et terwet Wenemaa kaubanduslist ja kultuuralist läbikäimist Lääne-Euroopaga Peterburi koondada. See löök tabas Tallinna raskemalt ja püsivamalt kui kõik endised. XVIII a.s. ja ka suurema osa XIX a.s. kestwusel jääb Tallinn surnud linnaks, kus kaubandus ja tööstus ainult wiletsat warjuelu suudab elada. Selletõttu kaotab linn ka oma endise laia, wõimsa, mõnes osas isegi demokraatliku laadi. Elus tuleb awalikuks wäiklus, tühjus, üleüldiste uwide puudus, ühiskondlikkude kihtide kiwinemine, naeruwäärt kõrkus alamate kihtide wasta, ühe sõnaga, kõik kiratsewa wäikekodanluse albtused.

Wilets majanduslik seisukord tuleb silmapaistwalt nähtawale linna ühiskondlikus elus. Tsunftid, kes seni ea käekäigu tõttu magistraadi ehk raekoja ainuwalitsusega leppisid, akkawad nüüd ikka enam selle wasta pahameelt awaldama. Tsunftides enestes tulewad päewawalgele wastaolud ja pahad, mis seni warjatud laadi kandsid. Wõistlejate eemaleoidmiseks tehakse meistriksaaamise tingimised ikka raskemaks. Paljud tsunftid muutusid „kinnisteks“, see tähendab et meistrite arwu neis kindlaks määrati ja piirati. Isegi selliksaaamiseks akatakse suuri tõkkeid tegema; sellinime omandamine on nüüd niisamati ühendatud meistritöö walmistamisega ja suurte söömajoomapidu kuludega, nagu meistriksaaamine. Endised tsunfti ead küljed, nagu õpilaste ettewalmistamine, jääwad ikka enam unustusesse. Töötamine sünnib sellepärast ooletult ja walmistatud kaupade innad kruwitakse kunstlikult liiga kõrgele.

Linna wälmusgi muudab ennast wähe. Peajoontes jääb ta oma kiwistanud kesk-aegse stiili juure. Uued ehitused siginewad wäga wisalt, iseloomustawa laadi linnale annawad ordu- ja Rootsi aegsed kõrged müürid ja tornid, terawate teliskiwikatustega ja wäheste akentega majad, kitsad ja kõwerad uulitsad, mille treppidel, wõlwide- ja wärawatealustel arjumata inimesel nii kerge on ära eksida.

Ehk küll juba Rootsi ajal walitsus Tallinnas gümnaasiumi asutamisega katset tegi, oli ometi tung laiema ariduse järele nii nõrk, et neil katsetel mingit püsiwat

tagajärge polnud ja asutatud gümnaasium mõne aasta pärast (1656—1665) ingusele läks. Rahwaaridus seisis madalal järjel kuni XIX a.s. alguseni, kus Wene walitsus pärast Tartu ülikooli awamist (a. 1802) uueste sundis kohalisi wõimukandjaid gümnaasiumi, peaaegselt mõisnikkude ja linnapatriitside lastele awama; suurematele käsitööliseulkadele määrati algkoolid.

Mis puudub uude walitsusesse, siis ei mõelnud see kuni wiimase ajani ennast Eesti feudaalsesse olukorda segada. Wene kindralkubernid, kes Baltimaal ülemat riigiwõimu esitasid, ei seganud endid mõisnikkude ega linnade eesõigustesse. Üksikud katsed, mis keskwalitsus selles sihis tegi, ei suutnud olukorda muuta. Maal kujunes pärisorjus lõpulikult wälja, nii et orja ja looma wahel õiguslik wahe täieste kadus. Linnades püüdis walitsus Wenemaa kohta käiwaid seadusi maksma panna. 1775. a. ilmus uus kubermanguseadus, 1783. a. uus linnadeseadus. Linnaelanikud pidid warandusliku tsensuse järele seitsmesse klassi jaotatama. Keerulise walimiseeaduse järele pidi see uus linnakogukond magistraadi ja linnaapea walima. Nõnda siis pidi uus seadus tähe järele demokraatlikum olema kui endine ja patriitside ainuwalitsust kitsendama. Aga üksainus linnaapea, Wilhelm Hetling, kes selle seaduse järel Tallinnas oli walitud, oskas niisamati patriitside-klassi tema tüldes alamate kihtide wasta toetada nagu endisedgi magistraadid. Pealegi ei püsinud nimetatud seadus Tallinnas kauem kui kümme aastat, 1786. a. kuni 1796. Paawel I Wene troonile astumisega pandi wanad feudaalaegsed seadused maal uueste maksma.

XIX aastasada kujutame endile ette ari-likult kui industriaal-kapitalistliku ilmalwalitsuse ajajärku. Tõepoolest peab ometi tunnistama, et XIX a.s. esimisel poolel masinatööstuse kapitalismus ainult üksikutes, enam edenenuud Euroopa riikides, nagu Inglismaal ja Prantsusmaal walitsusele pääsis. Suuremas osas Euroopa riikides püsis äraiganenuud feudaalne kord wisalt edasi ja alles XIX a.s. lõpu poole akkas suurtööstus-kapitalismus igalpool otsustawalt wõitu saama. Kõige tagur-lasemate Euroopa maade ulka tuleb tingimata ka Baltimaad lugeda. Siin jäi feudaalne sisteem üleüldsetes joontes täieste makswaks nii tähtsamases tööstusearus — maatööstuses, kui ka ühiskondlikus omawalitsuses kuni XIX a.s. lõpuni ja isegi kuni Wene suure rewolutsioonini a. 1917. Üheks tagurluse keskpunktiks Baltimaal

WENEMAA KOMMUNISTLISE PARTEI EESTI OSAKO

Esimine rida pahemalt paremale poole (istuvad): 1) Blaufeldt, 2) O. Rästas, 3) P. Peterson
 Teine rida (seisavad): 11) ? 12) Peitel, 13) Kröla, 14) Mõttus, 15) Kiwikas, 16) J. Rossfeldt,
 23) Petrow, 24) Oskar, 52) Mõtlük, 26) H. Kiilaspea, 27) Sammel, 28)

NDADE KONGRESS PETERBURIS 9—11. AUGUSTIL S. A.

1, 4) A. Leetsmann, 5) J. Anwelt, 6) J. Mägi, 7) G. Teiter, 8) M. Likemets, 9) Jea, 10) Weltmander.
 17) Wolin. 18) Naeris, 19) Prawon, 20) J. Liiw, 21) Hansing 22) Maks. Kolmas rida (seisawad):
 Kippar, 29) ? 30) ? 31) Loorberg, 32) Arukull, 33) E. Teiter, 34) Looper.

tuleb ka Tallinna lageda. Kapitalistlik tööstus, mida feudaalsest kahtlemata edukamaks peab lugema, ei leidnud siin kindlat pinda kuni XIX a.s. lõpuni. Keskaegne kiwinenud tsunftide käsitööstus walitses ikkagi edasi. XIX a.s. poolal tekkinud suurtest willawabrikutest ei pääsenud sellepärast üksigi Tallinna, waid nad pidid omale mujal maad otsima, kus mitte feudalismuse tööstuse kantsidega ei tulnud sõda pidada. Mis puudub kauplusesse, siis ei wõi ka siin suuremat elawust märgata. XIX a.s. algul Prantsusmaa poolal wäljakuulutatud männermaa sulu tõi ka Baltimaa linnade kauplusele suurt kahju. Iljem ei paranenud asi sel põhjusel, et Peterburi sadam endistwiisi Balti sadamate wõistlust kartis ja igapidi nende kaubanduslikku edu takistas. Iseäranis mõjuwaks abinõuks oli teede, kõigepealt raudteede ehituse keeld. Sel ajal kui Peterburi linn omale raudteesi juba 30-tes aastates ehitama akkas, sai Tallinn esimise ja ainsa raudtee, mis teda Sise-Wenemaaga ühendab, alles a. 1868. Üleüldise kängujäämise pärast puudusid Tallinnas ka tarwilikud wabad kapitalid, et uut industriaalset tööstust luua. Kõige sellega tuleb seletada, et Tallinnas wabrikutööstus alles XIX a.s. lõpul akkas elule tõusma. Wabrikutööstuse kaswu takistas ka pikaldane kriisis, mis XIX a.s. lõpul maailmaturul walitses.

Esimised wabrikud on küll juba XIX a.s. algusest pärit. 1825. a. tekkis Tallinnas paberi- ja kartongitööstus; 1828. a. asutati Guti masinaehituse wabrik; 1831. alustas tegewust tähtis Grünwaldi nahawabrik, 1832. a. Pfaffi õlle- ja mõduwabrik, 1850 a. asutati mitu mehaanikawabrikut. XIX a.s. 60-tes aastates tõusis walmistatud saaduste wäärtus kõigest 200 000 rublani; enam jagu praegustest wabrikutest asutati XIX a.s. 70-tes ja 80-tes aastates. XX a.s. alguseks omandas kõige suurema tähtsuse metallitööstus, mis esialgu wäljamaa metalli tarwitas, aga wiimastel aastatel ka Lõuna-Wenemaal metalli akkas nõudma. Suured auruweskid waigistasid wiimase ajani peasjalikult Soomemaa wadjadusi; piirituse- ja wiinapõletamisetööstused töötasid esialgu wäljamaa turu jaoks, pärastpoole aga ka Sise-Wenemaa jaoks.

XX a.s. algusest pärit olewate Wene walitsuse ametlikkude andmete järel kõige tähtsamat osa etendas Tallinna tööstuses mäekaewandusesaaduste ümbertöötamine — suur waguni- ja mehaanikawabrik (4 760 000 r. eest aastal walmistatud saadusi), malmi- ja masinawabrikud (4 asutust 1 425 000 r. e. s.), mehaanikatöökoda-

dega (10 asut. 185 000 r.). Pealeselle waja nimetada 3 plekkasjadewabrikut (100 000 r.), 1 jalgratastewabrik (45 000 r.), 1 elektromehaanikawabrik (326 000 r.) ja wäikesed telliskiw-, sawinõude- ja lubjapõletamisetööstused. Toitlusesaadusetööstusest on tähtsamad ettewõtted 3 auruweskit (2 000 000 r.), kaks suurt piiritusewabrikut (1 250 000 r.), õllewabrik (100 000 r.), wiinawabrik (58 000 r.), kolm kalasaadusetööstust (222 000 r.). Keemiatööstuses seisab esimesel kohal suur keemiawabrik (1 336 000 r.), paberiwabrik (729 000 r.), tselluloosewabrik (290 000 r.), gaasiwabrik (68 000 r.), papiwabrik (50 000 r.), tikuwabrik (31 000 r.). Puutööstuses on kuulus Lutheri wabrik (1 080 000 r.), 4 aurusaeweskit 260 000 r.), puutöö- ja mööbliwalmistamiskojad (52 000 r.) ja korwitöökoda (20 000 r.). Kiutööstuses waja nimetada suurt puuwiljaketramise- ja kudemisewabrikut (275 000 rbl.), kõiewabrik (34 000 r.), willakraasimise- ja sepiwabrik (30 000 r.), wõrguwabrik (35 000 r.), kunstliku willa wabrik (18 000 r.). Nahawabrikutest on üksainus wäike alles jäänud. Pealeselle töötas 7 trükikoda (319 000 r.), ehitustöö ettewõtted (220 000 rbl.), lõpuks wooritöö (250 000 r.) ja kohalikkude aurulaewade ettewõtted (200 000 r.). Kõike kokku 86 ettewõtet 15 917 000 rbl. sissetulekuga. Töölise arw neis ettewõtetes ulatas üle 10 000.

Tööstuse kõrwal omandas XIX a.s. lõpul laiema tähtsuse kaubandus. 1870. aastal weeti Tallinnast wälja kaupa kõigest 1 250 000 r. eest, kõige enam lina (650 000 r.), obusejõhwid (250 000 r.), kaeru (115 000 r.). 1880. a. weeti juba wälja kaupa 21 000 000 r. eest, selles ulgas lina (2 720 000 r.), kaeru (4 100 000 r.), rukist (5 150 000 r.), linaseemet (2 300 000 r.), piiritust ja wiina (820 000 r.), searaswa (650 000 r.), willa (580 000 r.), arjast (320 000 r.), obusejõhwi (340 000 r.). 1900. aastaks langes rängaste obusejõhwi, searaswa, piirituse ja wiina wäljawedu, niisama ka willa (300 000 r.), linaseemne (525 000 r.) ja rukki (1 800 000 r.) wäljawedu. Selleest kaswis lina wäljawedu (5 100 000 r.), kaera w. w. (5 370 000 r.) ja ilmusid uued wäljaweoained, peasjaliselt Sise-Wenemaale ja Siberisse: nisu (2 900 000 r.), rukkijahu (1 900 000 r.), rõõsa-koorewõi (7 600 000 r.). Üleüldine wäljaweo summa tõusis selleks ajaks 32 000 000 rublani. 1870. a. weeti sisse Tallinna kõigest 3 560 000 rubla eest, kõige enam metalli ja metallisaadusi (1 500 000 r. eest), puuwilla (690 000 r.), kiwisütt ja turwast (200 000 r.). 1880. aastal tõusis sissewedu

71 000 000 rublani, selleulgas puuwilla (19 700 000 r.), metalli, metallisaadusi ja masinaid (20 000 000 rbl.), puuwillalõnga (4 250 000 rbl eest), willa (3 412 000 rbl), wärwisi (2 980 000 rbl), keemiasaadusi (2 000 000 r.), manufaktuurkaup. 3 000 000 r.), lõpuks koloniaalkaup. 1900. aastal tõusis puuwilla sissewedu kuni 23 000 000 rublani, kuna kõik muud kaubad langesid. Üleüldine sisseweo summa sünnitas ainult 56 400 000 r.

Enne ilmasõda tõusis Tallinna sadamast läbiweetawate kaupade wäärtus kuni 100 miljoni rublani. Suurem osa sisseweetawatest kaupadest (1912. a. 85 000 000 rubla eest) läks Sise-Wenemaale (kuni $\frac{4}{5}$), ilma et Tallinna kaubamajad sellest osa oleks wõtnud. Tähtsamad wäljaweoained olid: kaer (8 495 000 p.), nisu (3 203 000 p.), rukis (2 611 000 p.), lina ja takud (1 384 000 p.), linaseeme (310 000 p.), kanep (127 000 p.), wõi (578 000 p.), metslõng (950 000 tükki), nahad (116 000 p.), will (42 000 p.), puutõõsaadused (375 000 p.), metsakraam (150 000 p.), nafta (140 000 p.), asbest (47 000 p.).

Wäljaweataw terawili tuli sisse peasjaliselt Sise-Wenemaalt; lina tema saadustega enamiste Eestimaalet ja lähematest Wenemaa kubermangudest; kanep Pensa kubermangust; wõi Lääne-Siberist, puusaadused olid Tallinnast pärit. Sisseweetawatest ainetest olid wiimasel ajal tähtsamad: kiwisüsi ja koks (6 630 000 puuda), puuwill (3 404 000 puuda), kukuuruus (1 500 000 p.), eeringad (208 000 puuda), masinad ja tööriistad (896 000 puuda), malm, raud ja teras toorel kujul (337 000 puuda), wask ja teised metallid (307 000 p.), peenike rauakaup (176 000 p.), keemia- ja wärwikaubad (350 000 p.), wäetisained (163 000 p.), tulekõwa telliskivi (124 000 p.), puumasse (121 000 p.), kallid puusordid ja puuasjad (94 000 p.), tõrw (54 000 p.), sawitõõstusesaadused (93 000 p.), gumm (86 000 p.), apelsiinid ja sidrunid (157 000 p.), riis (104 000 p.), kohw, kakao ja tee (57 000 p.), will (51 000 p.), searasw (44 000 p.), nahad (38 000 p.), mitmesugused manufaktuurkaubad ja lõng (42 000 p.) ja muud.

Sisseweetud kaupade jaotamises ei määginud Tallinn, nagu tähendatud, suurt osa. Kõik kaubad läksid enamiste Sise-Wenemaale. Kohaliste kaupluse ettevõtete arw enne sõda oli 825, nendest 19 maatõõsaaduste, 54 karjasaaduste, 7 metsa, 46 metalli, 125 manufaktuura, 141 joogi, 433 segasaaduste ettevõtted. Üleüldine kaupluste

sissetulekute summa ulatas 18 544 000 rublani.¹

Tallinna tekkiwal tööstusel oli üks mõjuw tegur kiireks eduks, nimelt odaw tööjõud, mida maa küljest „wabastatud“ Eesti proletariaat suurel arwul pakkus.

Teataw muudatus sündis linnaomawalitsuses. 1877. aastal tunnistati ka Tallinna kohta makswaks Wene linnade omawalitsuse seadus, mis Wenemaal juba a. 1870 läbi oli wiidud. Põhjusmõttelist lahku minekut endisest korrast uus seadus ei toonud; ainult senise kitsa patriitsidekildkonna ainuwalitsuse asemel seati jõuka kihi ainuwalitsus. sisse. Walimiseõigused anti ainult majade- ja äriomanikkudele, kes linnakassasse teatawa summa maksusi maksid. Kui tähtsusetu wäikseks jäi walijate protsent, näitab see, et isegi XX a.s. algul Tallinna 80 000 elanikust ainult 2500 elanikul walimiseõigus oli.

Igatahes akkas XIX a.s. lõpul Tallinnas ka Eesti kodanlaste kiht tekkima. Enamiste olid need wäiksed äri- ehk majajomanikud, kes kaua aega nii majanduslikult kui ka kultuuriliselt wõimsama Saksa kildkonna mõju all seisid, nii et neil wõimata oli oma tõsist poliitikalist ja ühiskondlikku nägu näidata. Niisama oli ka lugu Eesti aritlastega: arstidega, adwokaatidega, kooliõpetajatega, ametnikkudega. Ülikoolipingilt lahkudes olid mitmed nendest weel „järjekindlad demokraadid“. Aga Tallinnas walitsew wäikekodanline elulaad oma prowintsi kitsarinnalikkuse, upsakuse ja wäiklusega akkas peagi nende nõrka selgroogu üleüldise mõõdupuu alla painutama. Mida kiirem õnnestas neile teatawaid elulahedusi ja rahakapitali omandada, seda tuhmimaks muutusid endised roosilised „nooresoo ideaalid“, kuna wiimaks „kõrge maks ideaaliks“ paks rahapung sai.

Juba 1897. a. rahwalugemise järele oli Tallinna elanikkudest rahwuse poolest 16% sakslasi, 15% wenelasi, vähemaid rahwaid 7%, eestlasi aga 62%. Walimiseõigused olid umbes 3% liikumata-waranduse omanikkudel. Et nad kõik kodanlasteklassi kuulusid, kujunes wõitlus linnaomawalitsuse eest rahwusetundemärgi järel wõitluseks Eesti ja Saksa partei wahel. Poliitikalisele oli Saksa partei järjekindlalt reaktsiooniline, kuna Eesti parteis demokraatlikku olust leidis. Et Eesti partei arwu poolest jõudsaste kaswis, siis akkas XX a.s. algul wõit tema poole kalduma,

¹ Wt. Wene tööstus- ja kaubandusministeeriumi wäljaanne: „Торговля и промышленность Европейской России по районам. Вып. II. Северо-западная земледельческая полоса.“ СПб. ? aasta

ja 1904. a. walimistel saidgi Eesti kodanlased täie wõidu. Eesti linnawolikogu esialgne demokraatlik laad tuli awalikuks kõige enam 1905. a. rewolutsiooni ja 16. oktoobri tööliste tapmise puhul, kus linnawolikogu järjekindlalt tööliste poole oidis. Iljem, sõjaseaduse ajal toimetas walitsus edukamad elemendid linnawolikogust kõr-wale, mislābi ta peagi tagurlasemaks muutis ja niisamati oma taskutāitmisepoliitikat akkas ajama nagu Saksa raekoda.

XX a.s. algul akkas Tallinnas suuremal arwul ilmuma ka Eesti kaswawa kodanluse ajakirjandus. Ajalehtedest tekkisid radikaalne „Teataja“, rahwuswabameelne „Eesti Postimees“, selgroota „Uus Aeg“. Tagurlistest Eesti lehtedest wõiks nimetada „Walgust“ ja „Pāewalehte“. Ka populaar-teaduslik ja ilukirjandus sigines wõrdlemisi jõudsaste. Ilukirjanduses tõttas sotsialistlikus waimus teatawal ajajärgul Eduard Wilde („Kūlmale maale“, „Maitra sõda“, „Anija mehed“, „Raudsed kāed“, „Prohwet Maltswet“, „Lunastus“ ja t. tööd). Pāris töölistekirjandus, enamiste tõlgitud raamatukesed, wõisid ainult 1905—1906. a. rewolutsiooni ajal ehk pōranda all ilmuda. Algupārane töölistekirjandus akkas ilmuma albumite nāol („Edasi“, „Mōtted“, „Aasta“ ja mõned t. albumid) iljem a. 1904—1912.

Juba kaheksakūmnendates aastates leidub Tallinnas töölisi sotsiaaldemokraatise. Need on aga üksikud juhuslikud isikud; suurematele ulkadele on sotsialistlik õpetus veel tundmata. Tallinna töölisteliikumise alguseks peab XX aastasada tunnistama. Esiotsa seisis juhtiw tegewus enam arenenud, Peterburist wāljasaadetud Wene tööliste kāes. Nende seas tuleb esimesel kohal nimetada s. Kalininat, praegust kesktāide-saadwa komitee esimeest Wenemaal. Kalininal ei õnnestanud kauemaks Tallinnas pūside. Ta saadeti walitsuse poolt wālja, seekord Wologdasse. Igatahes sai aga Tallinna tööliste poliitikaline ilmawaade nūūd kindlama kuju. Ja 1905. aastal on töölistel niikaugelt ette walmistatud, et nad awalikult walitsuse wastu suudawad wālja astuda. 1. mai pidustust Tallinnas tuli walitsusel juba sõjariistade abil maha suruda. 1905. aasta lõpu poole akkab töölisteliikumine tõsisemat rewolutsiooni laadi omandama. Oktoobripāewades 1905 ūhes ūlewenemaalise poliitikalise streigiga astusid ka Tallinna töölistel suurte ulkadena irmuwalitsuse kukutamiseks wālja. Ulgalisel liikumisel aga puudus veel kindel sisemine organisatsioon, mispārast walitsusel wõrdlemisi kergeste õnnestas liikumist töölisteweresse uputada. 16. oktoobril

awasid Wene irmuwalitsuse sõjawāed rahulise tööliste miitingu peale Uuel turul (praeguse Estonia teatrimāja taga) pūssitule, mislābi 60 töölist tapeti ja pealt 200 tööliste aawata sai. See raske lōök, mis mitmedgi juhid töölisteredest wālja wiis, aitas liikumise jõudu nõrgestada. Jārgnew walitsuseterror sõjakohtudega ja sõjaseisukorraga kõrwaldas pea kõik töölisteulkade organisaatorid. Detsembris 1905 ja aprillikuus 1906 saadeti suurem ulk neist, kes weel elusse jāid, Siberi ehk Pōhja kubermangudesse wālja. Isegi oma āālekandjat ei jõudnud Tallinna töölistel muretseda. Ajalehte „Wabadust“, millega 1905. a. lõpul katset tehti, ilmus 1 ainus nr.

1906. ja 1907. aastatel wāltaw terror sulus tööliste poliitikalise liikumise pea-aegu tāieste. Jāi järele ainult wõimalus ametiūhisuste liikumiseks; seegi pidi walju surwe ja walwe all sūndima. Et aga tööliste ūhistunne ja klassiteadwus ikka kindlamat kuju omandasid, tōendab see fakt, et walimistel teise Wene riigiwolikogusse töölistel oma kandidaati, sotsiaaldemokraati Pārni korda lāks lābi wiia. Aga terwes riigis walitsewa irmuwalitsuse pārast ei olnud sel walikul mingit suuremat tagajārgu.

1909. aastal loeti Tallinnas juba 86 886 elanikku, kes 6071 majas asusid. Terwes linnas leidis 55 kooli. Waatamata uuemate ehituste peale, kandis linn weel keskaegset laadi. Wanematest ehitustest waja nimetada, peale Niguliste kiriku (XIV a. s. pārit), Suure Gilde maja (1400. a. ūmber); weidi iljemast ajast on Mustapeade maja. Raekoda on ehitatud a. 1665, tema tāhtsamaks wāärtuseks peab lugema arhiwi, kõige rikkamat terwel Baltimala. Raamatukogudest on paremad: Estlāndische literārische Gesellschaft'i oma (60 000 nrt) ja Nikolai gūmnaasiumi oma (Rootsi ajal alustatud). Ea eestikeelne raamatukogu puudub. Pealeselle waja nimetada prowintsimuseumi Toompeal. Iseuguseks tāhtsuseks tuleb lugeda Olewiste kirikut tema torniga, mis 139 m. kõrge, kõige kõrgem ehitus Ida-Euroopas on (wiimast korda ūmber ehitatud a. 1820).

Peale wabrikute ja töölistelinnajagude, mis enamiste linnast wāljās, alewites (iseāranis Koplis) asusid, akkasid nūūd tek-kima ka tōuswa Eesti kodanluse suurepārased ehitused, mis uue klassi kaswawast wõimust tunnistust andsid. Niisugustest wõiks nimetada „Eesti pangamāja“, „Estonia“ teatrimāja n.n.e.

Iseāranis jõudsaste akkas Eesti kodanlus linnas majanduslikult kaswama enne ilma-sōda, 1914. aastal, kus Wene walitsus Tallinna sõjasadamat ehitada otsustas ja

selleks 120 miljoni r. määras. Sadamaehitus sünnitas linnas palawikutaolist õhinat, igaüks kodanlane püüdis sadawale kullawihmale wähegi ligi pääseda. Tõusis kirjeldamata angeldamine ja spekulatsioon, miljonilised warandused tekkisid imekiirusega. Aga ühes kodanlusega kaswis wõimsaste ka töolisteklass. A. 1914 oli Tallinnas juba pealt 130 000 elaniku, ja kõige wõimsamalt kaswas nimelt töliste arw.

Töoliste elutingimised muutusid aga kaswawa elukallidusega ikka alwemaks, kuna sõjaaegne wali kord ei lubanud töolistele midagi oma elu paranduseks ette wõtta. Nii kaswis uueste töölisteulkaades rewolutsiooniline meeoleu.

Rahwaariduse seisukorra üle Tallinnas wiimastel aastatel wõime otsustada nende andmete järele, mis leiduwad linnaameti poolt 1916. a. wälja antud aruandes „Tallinna linna majapidamine“. Linn kulutas rahwaariduse peale 1878. a. 12 083 rbl (4,6% üleüldistest wäljaminekutest), 1895. a. 32 260 rbl (8,4%), 1905. a. 98 393 rbl (12,5%), 1915. a. aga 422 753 rbl ehk 17,2% wäljaminekutest. Wõrdlemisi on need kulud wäga suured (näituseks Elsingi kulutas rahwaariduse peale samal ajal kõigest 10,5% wäljaminekutest). Aga Tallinna üleüldise kultuuralise tahajäänusega rehkendades peab seda summa weel puuduliseks lugema. 1913. a. kuulutati Tallinnas algaridus maksutaks.

Weebuarirewolutsioonis 1917. a. oli ka Tallinna linnal suur tähtsus nii rohkearwulise rewolutsioonilise töölisteulkaade poolest, kui ka Tallinna sadamas seiswa rewolutsioonilise sõjalaewastiku poolest. Kohe tõusis elule Tallinna töliste ja sõjawäelaste nõukogu (esimine töolistenõukogu tekkis juba 1905. a. rewolutsioonis). Aga kuni oktoobrirewolutsioonini polnud töolistenõukogul tegelikku poliitikalist tähtsust. Terwe poliitikaline wõim seisis kodanluse käes, keda esialgu kubermangukomissar Poska, 2. juulist aga maanõukogu esitas. Augustikuu linnawalimistel läks ometi juba wõit töliste kätte, kuna pärast oktoobrirewolutsiooni töölised terwe poliitikalise wõimu kandjateks said. Nowembrikuu esimestes päewades asus Toompeale Eesti töörahwa nõukogu täidesaatew-komitee. Samal ajal lõpetati ka maanõukogu. Ühes sellega algas töörahwajuhtide keskel palawikusarnane tegewus uue, töörahwa Eesti loomiseks.

Uueks riigitöök ettevalmistatud jõudude puuduse pärast aga polnud wõimalik nii pea ränkade ülesannetega walmis saada. Sotsialistlikka riigi- ja ühiskonnawormisi wiibimata maksuma panna ei õnnestanud

kusgi, pea terwe töoliste jõud kulus ära wõitluseks kodanluseklassiga. Põrs klassisõda läks lahti 1918. a. algul, kusjuures kodanlus enesele wäljamaariikidest abi otsima tõttas. Tagajärjena tungisid weebuarikuuks Saksa imperialistlikud sõjawäed Saaremaalt Läänemaale ja sundisid Eesti töörahwanõukogu 24. weebuaril Tallinnast ja Eestist lahkuma. Lühikest kolmekuulist ajajärku — nowembri 1917 — weebuarini 1918 tuleb igatahes lugeda ainsaks ajajärguks Tallinna pikas seitsmesajaaastases ajaloo, kus walitsus linnas täieste seni lõpmata orjastatud ja rõhutud Eesti töörahwa käes seisis. Saksa okupatsiooniga algas peale uus terroriajajärk, mille weriste tagajärgede kohta meil aga seni lähemad teated puuduwad. Okupatsioon lõppes 1918. a. oktoobris-nowembriks Eesti rewolutsiooni lahtipääsemisega Saksamaal. Tallinnas läks wõim Eesti kodanluse kätte, kes Eesti ajutise walitsuse kokku seadis, Soome, Rootsi ja Daani wabatahtlikkude kodanlaste sõjasalkadega ja Inglis-Prantsuse imperialistide aineline toetusega Eesti punased wäed Tallinna alt tagasi löi ja oma seisukorra maal kindlaks tegi. 1919. a. aprillikuu tuli kokku Tallinnas Eesti asutaw-kogu, mis siamaani nimepidi „Eesti wabariigi“ elu juhib, kuna tõsiseks wõimukandjaks Eestis Inglis-Prantsuse kapitalism on. Kuidas kujuneb käesolewal silmapilgul Tallinna töliste wõitlus üleilmliku rewolutsiooni ja sotsialistliku ilmakorra eest, selle küsimuse peale wõib paremat wastust leida Tallinnast Eesti „sotsiaaldemokraatliku“ walitsuse poolt wäljasaadetud seltsiliste kirjutustest, kui ka sm J. A. artiklist: „Sotsiaaldemokraadid ja ametiühisused Eestis“ („Klassiwõitlus“ nr 10).

Ülemaltoodud ajaloolist materjali kokku wõttes jõuame otsusele, et seitsmesaja aasta jooksul Tallinn tähtsat osa Eesti rahwa rõhumises ja orjastamises on etendanud. Sellega ühes peab aga tunnistama, et ka kõik katsed orjusele otsa teha ja wabadust wõita — Eesti rahwast kas Tallinna maaga ehk Tallinna linnaga on ühendanud. Tallinna maal oli juhtiw tähtsus 1222—23., 1343., 1560. aastate mässudes, XIX a.s. teise poole talurahwaliikumises, lõpuks 1905. a. ja 1917. a. töölisterewolutsioonides. Siamaani pole ükski neist wabadusewõitluse katsetest püsiwaid tagajärgi toonud. Kuid töörahwa jõud ja teadwus kaswab wõitlustes, isegi kaotustes. Pea tõuseb ta wägewaks, ärawõitmata wäeks, mis ära purustab kõik tõkked, omale wabaduse wõidab ja mitte ainult waba Eestit ei loo, waid terwet ilma aitab uueks luua. J. Jürgens.

Raats aastat rahvuspoliitikat Gestic.

Dma geograafilise seisukoha poolest niisugusele paigale sattunud, kus suurte poliitiliste ja majanduslike võitluste puhul võitlejate ümid ristamisi puuduvad, on Gesti ajalooliselt nii mõndagi korda raskete sõjakäikude tallermaals olnud ja niisugustel tingimistel väikerahvana juba varakult oma iseseiswuse kaotanud. Ka käesolewas suures ajaloolises maavärisemises, suures ühiskondlises revolutsioonis kokkupõrkawate üwide risttule all seisdes peegeldab ta saatus elawalt ja terawalt neid põhijooni, mis praegustes võitlustes, praegustes sõgawates muudatuses nähtawale tulewad, ja pakub selles mõttes üle igapäewse piiride ulatawat üritust. —

Benemaa märtsirevolutsioon, mis tsaarivalitsuse purustas, elustas ja tiirustas ka Gesti „juhtivate“, s.o. kodanliste poliitilise ringkonnade sammeldanud, allitanud ja orjalikult kiiurwajunud mõttelendu. Nagu wäikekodanlijed pudukaupmehed kunagi, kellel ajalooliselt tugew jalgealune ja sedamööda ka kaugemale ulatawad ühiskondlised kaawatused puuduvad, kes päewast päewa ja peost suhu elades poliitikat ajawad, ühe ettejuhtuma mätta otsast teisele üpates, aarapid nüüd needsamad ringkonnad, kes eila weel tsarismuse taldu laktudes ja iga revolutsioonilist õhuwirutegi kartes oma poliitiliseks „wõitluse“ aateks... maaomawalitsuses mõisnikkudega koostööd tamiist pidanud — nüüd aarapid uad korraga Gesti omawalitsusemõttest kinni ja atkafid „maapäewal“ enesemääramise sõgefittu mängima. Nagu poliitilised lapsed kunagi uskusid nad neid ilusaid sõnu, mis Peterburis kodanlijed ja sotsiaalläraandjad ministrid rahwasteenemääramisest ja muist kenadest asjadeist awalikult rääkisid, pidafid neid sõnu ja ilusaid lubadusi tõeasjadeks, kinnitafid oma lootused ja ilutsemised nende külge ning wingufid kodu wirijeda, kui nägid et teod sõnadega kokku ei sündinud. Soodeti ministrite juures mangumas käimisega walitsuse tegelikku poliitikat muuta ja trööstiti sellega „maapäewa“ kõnetoolilt iseendid ja rahwast. Peterburis aga wändati poliitikatüüri kõigil aladel paremale poole ja otustati — nagu nende ribad kirjutajale iljuiti kättejuhtunud ülestähendustest ministritenõukogu koosolekult näha — Gesticle jällegi Wene ametnikku walitsejats saata ja seega sedagi autonoomiawarju äwitada, mis esimistel revolutsioonipuhangutel „oma suguwenna“ komisjariks nimetamine oli annud. Muudugi, Gesti kodanlus oleks sellegi wasta wõtnud ja oma igawesest orjalikus koolduruses püüdnud ainult oma klasjurwisid kindlustada. Sõnalistest protestidest kaugemale nende wastapanek ei oleks ulatanud; puudus ju neil igasugune tõsine jõudgi wõitlemiseks, sest laiali-

sed rahwaulgab wajuifid ifka enam ja enam neist eemale — enamluse sülle, nähes et ainult see wool tõsijelt töörahwawisid kaitseb, kuna kodanlus igas olukorras kurnamist kindlustab.

Nowembrirevolutsioon näitas seda kodanluse sijemist jõuetust kõige selgemine: proletariaat kõrwaldas kodanlijed kihid walitsusest ja wõttis wõimu oma kätte, ilma et need wastaatkamiseks tõsijst katsetgi oleks teinud. Sjalst tuleb seda sellega seletada, et Gestic weel suuremal armul Wene wäeõfajid leidus, kes Gesti ifamaaliku kodanluse wasta waenul tud olid ja keda kodanlus sellepärast kartis, iseäranis peale selle kui Tallinna wäeõfad nõukogudewalitsust toetada olid töotanud. Sjalst aga oli Gesti kodanlus — nagu Wenegi oma — kindlal arwamisel, et enamlaste „pöörane temp“ — wõimuwõtmine — ainult üürifese iaga on, nende walitsus kõige rohkem mõne nädala wältab, et siis iseenesest kokku langeb. Alles iljem, kui ära nähti et nõukogudewalitsus ühe sijemise wastapanekufatse teise järel maha surus ja oma korraldustega kobe laiate ulkade pooleoidmist wõttis, atkas Gesti kodanlus oma jõudufid koondama ja tõsijelt selle peale mõtlema, et nõukogudewalitsust wäewõimuga kukutada.

Selle pööre wajuadus tundus neile libedamine iga uue päewaga mis nõukogudewalitsus edasi wältas ja oma laialist töörahwapolitiika eestawa teostades kodanliste kihide seniseid eesõigusi ja eesõigustatud seisukorda ifka enam kitsendas. Teisefstüljest paistis neile selleks sedamööda wõimalus tõuswat, kuidas tsaari- ja kodanluse walitsuse aegne Wene wägi ifka rohkem taganes ja kõdunes ja seega see jõud kadus, mida Gesti kodanlus kõige enam oli kartnud; tööliste punanekaart oli ju alles wäga noor, kujutas enesest asjaarwastajate logu ja oli sellepärast sõjalises mõttes ilma suurema tähtsufeta.

Muud puudus kodanlufel weel üüdsõna, millega laiemate rahwaulkade poole pöörata ja nende pooleoidmist tagasi wõita. See leidus, ja leibus wäga wigawal teel.

Nowembrirevolutsioon oli, nagu loomise muinasloos laotus, wahje teinud „wee ja wee wahel“, oli ühiskonna kindlaste kahje leeri jaoatanud: ühelspool kõik kurnatawad töölistefihid, teiselspool kõik kodanlijed ringkonnad, ükskõik misugused muidu iganes nende wahjed wõisid olla. Kuna aga töörahwafihid kaugelgti mitte kõik ja ammu mitte täiel ulatusel aru ei saanud ega otsekohe ei tunnud, misuguse määratu tähtsufega see pööre neile oli, sest määratu rasketes sõjatingimistes, uue walitsuseorganisatfiooni loomisel ja lagunenud majanduslike aparaadi uueste ülesehitamise katsete algusel wõisid laiad

töörahmavalgad arusaadavalt suurest pöörest ainult vähe filmapilkliselt käegatsutatavat kasu saada, just nagu ahjukütimiselgi mitte kohe tuajoenemist märgata ei või, — andis see pööre ennast kodanluse poolt otsekohe teravalt tunda, ja iga uus samm töörahmavalitsuse poliitikas loikas ikka sügavamini kodanluse ihusse: maa rahva omats tunnistamine, mõisate ja vabrikute töörahma kätte võtmine, pankade kontrolli alla panek jne näitas kogu kodanlusele, et kirves-eraomanduse juure külge oli pandud ja proletariaadi tugewate löökide all üts laast teise järel langes.

Selles ühises äraohus „leidsid endid jälle“ ja andsid üksteisele leplikult wennaatüüt kõik Baltia pinnal asunud kodanlised kihid ja kildkonnad ajaloolisest Eesti rahwa mereinejatest ja nülgi-jatest peale kuni wäikekodanliste „töö“-erakondlasteni ja nende „sofjalistideni“, kes endid mitmesuguse ärifirma all koondades kogu kodanlike revolutsioonijärgu wältsusel kodanlaste kannupoiseteks olid paktunud ja nowembrirevolutsioonis lõpuliselt teiselepoole barikaadidid töörahma wasta, proletariaadi ajalooliste wasta-aste ja waenlaste ridadesse asunud. Nagu niisugustel kottuleppimistel alati just tagurliisemate kihide, reaalse maaomandusejõu esitajate poliitika juhtiwat osa mängib, nii sündis ka siin; ja kui seal ringkonnast sõbdana „Eesti iseseiswuse“ juht-üie üles seati, siis jäid kõik Eesti suur- ja wäikekodanlised kihid selle õnge otta nagu kärbsed liimipaberi külge rippuma. Mis sellest, et see üüdsõna Berliinist pärit oli ja ta kauge- ja mõte selles seis- ja et Eesti Saks imperialistide sõbdamaaks teha ja tagasi parunite okaspiitja walitsuse alla anda — kas tarwites wõi ja kassagi Eesti kodanliste kihide poliitiliste juhtide aabitajüütide pere sellest aru saada, nii kaugele nägema ulatada. Nagu nad Enowi ja Kerenki aegu Eesti auto- noomia ja enesemääramise tõlksüubest omale luule- losjüidid ehitanud, nii uimastas nende päid nüüd mõte „iseseiswa Eesti riigi“ üle, kus senised tallalaktujad tõeliselt ise ministrinime wõiwad kanda ja riiklist walitjust mängida. Ja kui selle- juures õngewiskatajad ilusaste seletada oskasid, et niisugune samm Eesti Saks okupatsiooni eest wõib kaitsta, siis üpati pimedispidi ja ummis- jalu „Eesti iseseiswuse“ kärri, mida Balti parun- pükil piitja plaksutades Berliini poole juhtis „Eesti maale ja rahwale abi paluma enamlaste wägiwalla wasta“. Juht teadis muidugi wäga- ästi, et ta Eesti oina Saks imperialistidele pügada sõidutab, aga kirusistuja ise oli joomas- tatud oma tulewaseft riiklisest tähtsuseft ja suu- ruseft ning lootuseft „enamlaste wägiwallaft“ pääseda.

Laiemad ulgad ei saanud sellest sifusõiduta- misest muidugi aimugi. Sõidutajad kogusid allkirju ainult oma truu-dest tallekestelt — Tartu

majaperemeestelt, Wiljandimaa allidelt-parunitelt, Läänemaa papiorjadel- jne. Kõigile neile töö- tati ingeõnnistuseks enamlaste „irmuwalitsuse“ alt wabastamist. Iseenesest oli iseseiswuse mõte ja mõiste suurtele ulkadele uus, ja et need sellest mõistest omale kuigi awaraid ettekujutusi ei ojanud maalida, siis ei kujunenud see üüdsõ- sõna juba sellegipärast suureks ülemaaliseks juht- üüdeks. Wäikekodanlise ringkonde linnas ja osalt ka maal kõditas see mõte teatawa kiheluse- ni; paiguti, kus lagunewad Wene wäeosad raskuseks olid, loodeti iseseiswuse abil neist lahti saada; arwati ehk jaolt ka, et „oma“ walitsus ikkagi majanduslist seisukorda parandab ja lahendab, wõera keele koolist ja ametikohtadest kõrwal- dab ja — see oli peaaegu kõik.

Arusaajad töölisteringkonnad said „iseseiswus- laste“ sahterdamisest aru, paljastasid seda ja wõtsid nende juhtmõtte wasta kindlalt eitawa seisukoha. Neie oli nowembrirevolutsioon piiramata enesemääramise wõimaluse kätte annud, oli selle küsimuse põhjusmõtteliselt lõpuni ära otsustanud, neil oli see nüüd ainult weel taktikatüsimus, kui kaugele, misuguse piirini nad seda wõimalust teostada tahtsid. Tegelikult talitasgi nõukogudewalitsus Eesti just sel mõdul iseseiswalt, kuidas see tal kohane ja tarwilik paistis olewat — keegi ei tulnud talle selles tatiistust tegema. Peterburis seletati selgel sõnal, et seal midagi ka selle wasta ei ole, kui Eesti ennast tõeste iseseiswaks tahab kuulutada. Ja kui seeläbi Eesti wõimalik oleks olnud okupatsio- ooni eest oida, oleks seda sammu Smolnõist tingimata soowitatudgi.

Eesti nõukogudewalitsus aga nägi ette, et Saks imperialistid „iseseiswa“ Eesti piirimalta ees niisama wähe aukartust tunnewad nagu iseseiswa Belgia, Serbia, Rumeenia ja t. piiri- postide ees, ja sellepärast see lootus iseseis- wuse wäljatuulutamisele mingiks kaaluwaks põh- juseks ei wõi olla. Et nad selles ei eefinud, tõendasid pärasijed sündmused. Teisestküljest aga oli revolutsiooniline nõukogude-Eesti weel nii ligidalt nõukogude-Wenemaaga seotud; sise- mine torraldus oli alles loomisel, kuna sees- ja wäljaswaenlaste kagistamisest parajat filmapilku walwasid; kõik see tegi ühendamise katkestamise Wenemaaga weel enneaegseks.

Kas Eesti nõukogudewabariigi iseseiswaks tun- nistamine wõi Bresti rahulepingu tegemine sel läbirääkimistejärgul, kus Eesti (peale wäike- oja) weel Saks politseikantsiku alla ei nõutud, Eesti saatust kuidagi muuta oleks suutnud, selle üle wõib tagasijärele muidugi waielda, aga kogu Saks imperialismuse poliitikatawaga, nagu seda iljem teostati, ei luba kahelda, et Eesti ei ühel ega teisel tingimisel selleft Saks mõju- rõngast, mis ta Soomeft algades ja Kaukaasiani ulatades nõukogude-Wenemaa ümber löi, wälja ei oleks jäänud. Küll aga wõib oletada, et

ilise maal pealetungimisel, kus nõukogude-Gesti oma sõjalist jõudu rohkem organiseerida oleks jõudnud, Gesti otupeerimine palju werisemalt oleks sündinud ja töblitsteklasfilit palju rohkem ohwrid nõudnud kui seda nüüd nägime. Miisama tuleb küll nüüd weel waerwalt mõni oma-arust kangelane seletama, et nõukogudewalitsus Tallinnas edasi oleks pidanud wasta paanema wõi koguni kõigi oma asutuste, tegelaste ja punasetaardiga Gestisise jääma. Ühe kui teise wõimaluse meeletus on nüüd töbrahwaukladele seletamatagi selge. Gesti nõukogudewalitsus päästis wõimaliku piirini kõik wõitlejad ja see e l a w j õ u d on revolutsioonis kõigist päästewaradest kõige kallim, kõige tähtsam. Seda tohib ainult seal kuulutada, kus teda kõige ädaselisel tarwis.

*

Waerwalt oli nõukogudewalitsus Tallinnast lahkunud, kui Gesti kodanlus oma kõrget ideaali teostama tõttas: 25. meebruaril 1918 kuulutasid ta esitajad Gesti iseseiswats riigiks. Ajalooliselt oli see turblooline kuterpall: tegeliku wõimaluse nii awarats enesemääramiseks oli loonud proletaariline revolutsioon, ja juriidilise õiguse oli annud selle revolutsiooni peal põhjenes nõukogudewalitsus, teostas aga seda wõimalust ja katutas seda õigust kodanlus selle järele, kui nõukogudewalitsus Gestist ajutiselt oli taganenud ja revolutsioon seal ühe lahingu kaotanud. Sisuliselt aga oli see õnnetu arwantuur, õnneküti ühepäewakärbse tantis, milleks kodanlust ta wiimase aja satstekäruks sõitmine tundis. Kodanlus ise muidugi arwas, et ta nüüd pukile saab, oma wõimu Gestis kindlustab ja „sakste abiga“ ennaft enamlaste wasta kaitseb. Iseseiswuse p a b e r l i s e wäljakuulutamisega uskus ja lootis ta ka tegeliku iseseiswawõimukätte saawat. Ta oli tõeste sellel lapselikul arwamisel olnud, et „iseseiswus“ Gestit Saksa okupatsiooni eest oiab.

Liig ruttu äwitas karm elutõsidus selle petliku luulelise unenäo: Gesti „iseseiswuse“ wäljakuulutamiseft ei olnud weel 24 tundi mööda läinud, kui Doompeal juba Saksa lipp lehwis ja Saksa kindral Gestis kästufid andis. Enamlaste ettenägemine, et kogu selle iseseiswuse jandi tagant Saksa imperialismuse saagiahnus wälja pueb, läts walusalt täide, ja sellega ühes leidis kinnituse nende tõendus, et iseseiswuseft kodanlikes mõttes ja kodanlikes tingimistes Gestis juttugi ei wõi olla. Iseseiswuse wõimaluse oli loonud ainult proletaarilise revolutsiooni wõit, ta teostamine oli mõeldaw ainult selle wõidu piirides; nende taganemisega kadus ka rahwa waba enesemääramise aluspõhi, sest nüüd astus kästijana ja walitsejana näitelawale jälle imperialismus ning sellega wäikerahwaste orjastamine.

See oli näitlik õpetund rahwuspoliitikas, aga arusaadam oli ta ainult neile, kes ajaloolisest arenemisest, imperialismuseft ja fötsialistilisest revolutsioonist üleilbse suudawad dieti aru saada. Kodanlusele on see arusaamine seisime pitfari all olew saladus, mille juure tungimast ja ulatamast teda eraomanduse pühadus ja kurnamise tõbliline õigustamine takistab, ja nii jäigi see õpetund talle ainult tõbliselt ukkamõistetawat wägirwallats — muud midagi; laiematele ulkadele aga, kes aru oleksid wõinud saada, puudus seletamisewõimalus, ja nii jäi Saksa okupatsioon neilegi ainult Saksa okupatsiooniks, mille tagant raske oli imperialismuse rahwuspoliitikat ja Gesti iseseiswuse saatust dieti innata.

Selles arusaamatuses jäi kodanlusele kaks teed walida: kas okupatsiooniwägirwallaga leppida ja katsuda sääri selle teki järele sirutada, ennaft selle olutorra järele koolutada ja oma kurnajaeesõigustest päästa mis päästa saab; wõi jälle ühe wäewõimu wasta teifelt samasuguseft, loodetawaste tugewamalt muidugi, abi otsida. Leidus ühe kui teise tee tallajaid. Osa kodanlust, kes nähtawaste Saksa imperialismuse wõiduseft uskus, akkas orjalikult parunite ees lömitama ja alandas ennaft õhinal nende käsituteks, keda eila weel inimeseõjajätisteks oli nimetatud. Tantfiti täna Willem Wiimase ees sedasama köhuroomamisetantfu, mida eila Nikolai Werise ees oli tõõsutatud. Teine osa spekuleeris liiklaste sõjandne peale ja pööras abi otsides nüüd finnapoole, justnagu nad alles mõni kuu tagasi sakslaji abiks olid palunud. Leidus aga ka neid kes kaheperekoera mängisid ja endid igale wastatulikjale mülitafid; ning neidgi oli kes... Wene-maalt Gestile iseseiswuse tunnistust murumas käifid.

Magu ennem, oli see poliitika ka nüüd kõige lühema nägemisega, piilus ühe filmaga tänaste, teise filmaga arwatawaste omsete wõimumeeste poole ning püüdis nende armu mangumisega wõi alandliku ärateenimisega omale Gestis seisukorda kindlustada, kus tal wõimalus oleks töbrahwakurnamisest, sahferdamisest jne wähemalt ofagi wõtta. Miipalju kui selles tulewitumuseft leidus, mängiti seda itkagi edasi iseseiswuse nootidel, kuigi see sisuliselt dieti kerjuseiseseiswus oli.

Järgmise pööre tõi jällegi wäljale jöud: Saksamaal purustas revolutsioon teisriwalitsuse, andis imperialistilisele poliitikale tugewa oobi ja wabastas otupeeritud maad Saksa saagiahntsejate küüfist.

Gesti kodanlus õistaks. Teist korda oli revolutsiooniliikumine talle wõimaluse annud ennaft pukile upitada — kaudselt küll, kuid fiisgi ainult revolutsioonile wõlgnueb Gesti kodanlus tänu oma „iseseiswuse“ eest. Tegelikult ei olnud aga seegi iseseiswuse mefinädal palju pikem kui esimine. Waerwalt oli ta ennaft wabaerra von Seckendorffi lahkel lubal' jalule ajanud, kui tal

enele wabastaja, revolutsiooni wasta tuli wõitlusesse astuda. Et tal nagu itka oma jõudusid selleks ei jatkunud, pööras ta abi otfides jällegi wäliste jõudude poole — seeford arusaadawalt liiduriikide imperialismuse poole.

Ja nüüd kordus endine mäng. Enne veel kui Eesti kodanlus oma iseseiswusejoowastuse efimiseft pohmeluseft lahedaatigi magada oletas saanud, oli ta juba jälle kasi ja jalust seotud — seeford liiduriikide imperialismuse wangina. See küll ei wõinud temalt enesepetlikku 'iseiswuse' wäljst ütlet, waid lastis lapsi särawate klaasemetega mängida, ilma et neile oma poolt süisgi jedagi 'iseiswuse' wäljst läiget oletas kinnitanud; tegelikult aga mängis ja mängib ta Gestis niisama piiramata wõimuga peremeest, nagu lainud aastal Satja okupatsioonil ajal Satja imperialismuse seda tegi. Pidi ju 'iseiswuse' Eesti walitus asutawas-kogus ise awalikult tunnistama, et ta ilma liiduriikide abita sõda edasi pidada ega ilma nende lubata rahuteha ei saa. Eesti 'iseiswuse' walitus tantsib selle pilli järele, mida Londoni Citys Inglise juurkapitalistid mängiwad. Tõmmatakse sealt nõõri, siis marsiwad Eesti wäeosad nõufogude-Benemaa kallale; antakse sealt käst, siis peab 'demokraatlike' Eesti 'sotsialistiline' walitus kõige mustematele isaarifulastele kätt andma ja neid lubama Gestit laastada. 'Iseiswuse' Eesti on lihtne mängukann liiduriikide poliitika juhtide käes, malewigur, mida liitlaste imperialismuse oma wwidel edasi-tagasi liitab.

*

See rahwuspoliitika sõgesitumäng Gestis ei ole ammuigi veel lõpul. Praegu kus neid rida-sid kirjutan tulewad teated uue poliitikalise awantuura üle, mis tutaw Satja kindral v. d. Goltz Baltis ette wõtnud ja mille taga mitte ainult Satja 'sotsialistiline' walitus ei seis, waid millesse tahtlemata ka ühe liiduriigi — nimelt Prantsusmaa — kapitalistide wõitlused küüned ulatavad. Baltis pörkawad jälle kord suurte rööwivate wuid wastamisi: liitlaste Prantsusmaa kapitalistide wuid jattuwad siin risti teise liitlaste, Inglismaa saagiahnitsejate wuidega, ja waene 'iseiswuse' Eesti wõib ligemas tulewikus alasi ja aamri waehele jattudes päiwi läbi elada, mis kohutawamad kui kõik senised kofku; v. d. Goltzi diktatuur kannaks Eesti kodanlusele sootuks teistsugust wilja, kui v. Sedendorffi oma. Ja kui Gestit mingi wõim sellest saatuseft päästab, siis igatahes mitte ta 'iseiswuse'.

Meie ei taha siin neid wõimalusi arutama akata, mis Gestit lähemal ajal ees ootawad, waid ainult paari järeldust teha sellest rahwuspoliitika ringtantsust, mida Eesti kodanlus paaril wiimasel aastal tantsinud. Mis siin terawalt filma torfab, on see ideaft et Eesti 'iseiswuseft'

neis tingimistes, kus kodanlus seal peremeest mängib, juttugi ei ole ega wõigi olla. Eesti saatus wiimasel aastatel, ta rändamine ühe suurwõimu mõju wõi otfohese piitsa alt teise alla — kõitsugu 'iseiswuseft' ootimata — kinnitab käegakatsutawalt seda kujukust, mis enam-lased imperialismuseft juba aastate eest andsid ja mille nad idendasid, et wälteriikide iseseiswuse aeg möõda on. Imperialistlike ilma sõja tagajärjel wõib seda idendust igatahes veel kindlamine korrata.

Igatahes — ja selleksigi on 'iseiswuse' Eesti üheks tunnistajaks — igatahes tõuseb ilma sõja tagajärjel terve rida uusi riiksid, ehk digem: riigiteft elule, aga need ei sündinud ega sünni mitte imperialistlike sõja otfohese tahte awaldufena, mitte rahwaste enesemääramise õiguse teostamise wiljana, waid sootuks selle wasta: need on kapitalistlike ilma lagunemise saadus. Nagu ühistondlises revolutsioonis, mis sõda ilmale tõi, üks wana, kapitalistlike korra organisatsioon teise järele puruneb ja laguneb, nii ka kapitalistliked riigid, mis suuremal osal wäga mitmesugustest olustest on kofku lapitud — nagu need rööwiteel ette jattusid. Nüüd, kus revolutsioon kapitalismuse organisatsioonid purustama atkab, tarwitawad need sunniviisil kofkulapitud olused sundija wõimetust ja lõwad endid ühenduseft lahti, asutawad uued ja muidugi 'iseiswuse' riigid. Isepoolest on nad aga liig wäikesed ja nõrgad selleks et suures üleilm-lises wõitluses, mis ilma sõjaga algas ja milles suurriigid ülewõimu päraft eitlewad, suurte jõudude kofkupõrkamises seisma jääda. Nende päraft ongi sõda peetud, ühele wõi teisele wõitjale aikalale peawad nad ühel wõi teisel tujul saagiks langema. Imperialismuse ei pannud mitte selleks maailma sõjatules põlema, et wälterahwaid wabastada, waid et neid veel enam orjastada.

Seda ideaft õpetab ja selgitab nüüd laiadele uldadele, keda senni veel iseseiswuse rahwuspoliitika wing uimastas, just wälkete 'iseiswuse' riigiteste nagu Gestigi saatus. Eesti iseseiswuse ajalugu, isearanis ta asutawas-kogu awamisest peale, on tegelikult tuhat korda mõjuwamalt seletanud ja näidanud mis see iseseiswuse idepoolest wäärt on, kui kõik ulwad kõned ja suusõnalised seletused seda teha oletid suutnud. Kodanluse 'iseiswuse' poliitika ise on seda aadet purustanud ja walmistab kõigil mail rahwaulkafid ta lõpulisteks äwitamiseks.

Majandusline arenemine nõuab paratamata suuremate majanduslike üfjaste loomist, rahwamajandus kasvab ilmamajanduseft. Kapitalistlike riikide piiril olid sel arenemisel takistuseft ees. Need pidid ja peawad langema. Aga mitte ulk iseseiswaid wälteriiksid ei olnud selle arenemise nõue need on ainult ajutine nähtus suures liikumise keerastikus ja kaowad niisama

ruttu nagu nad elusse tõusnud, et maad anda wabale majanduslisele läbikäimisele. See on aga wõimata kapitalistlikes korras. Alles kapitalistlike korra ääbumisega saab tee wabaks uuele majanduslisele edujärgule. Kapitalistlike korra, kodanluse walitsuse langemisega wabanewad aga wäikerahwad ka rahwuslikelt teiste mõju ja surme alt. Minult proletaarlise revolutsiooni wõit annab ka ägarate wäikeste 'iseseiswate' riikide rahwastele selle enesemääramisõiguse,

selle iseseiswusewabaduse, mida ühiskondline uui iganes lubada wõib.

Seda arusaamist on Eesti 'iseseiswuse' poliitika laiadele ulkaele mõjuwalt õpetanud, ja ainult selle arusaamise teostamine wõib ka Eesti proletariaadi praegusest 'iseseiswusest' wabastada. See tõetunne on tasuks nende raskete ohwite eest, mis proletariaat selle 'iseseiswuse' altarile kaudma on pidanud. Wõidurikas revolutsioon lõpetab selle ohwiteria.

S. P.

Moskwas, 14. 10. 19.

1917. a. oktoobripäewad

J. Swirskaja

Memad ja meie.

Meie lööme lahingut et enestele eluwõimalust wõita.
Memad sellepärast sõdivad et saaksid meie seljas sõita.

Meie wõitleme et õiguse ja wabaduse-riiki luua.
Memad selle trahwiks tahawad meid üles puua.

Meie töötame et kosuda wõiks waba rahwapere.
Memad tahawad et meie waewast kosuks nende kere.

Meie nende wasta wahetpidamata sõda peame
kuni wõit jääb meile. Seda kindlasti teame:

Wõitlust meie ennem järele ei jäta,
kuni wiimne ühiskonnasõdik löödud mätta!

Joh. W.

Tööraha kultuur.

Kahe aasta jooksul on töörahas *wabalt* oma klassilise kultuura loomisel töötanud. Kõik see, mis enne seda tööraha kultuura all mõisteti, kandis ettevalmistawat laadi, ta oli, nagu s. Lunatsharski ütleb, kultuura mõök, mille ülesanne seisis kapitalistlikkude walitsuste kukutamises ja oma klassiliikmete ettevalmistamises ajaloo poolt määratud ülesannete täitmiseks. Teine ajajärk, millele aluse pani oktoobrirewolutsioon Wenemaal awas tee kultuuraleunistusele, kunstile, milles wäljendatakse tööraha kaunima tulewiku püüded ja lootused.

Tööraha teadus, mis seni põranda all elutsedes uuele ilmawaatele ja mõistele aluse pani, on nüüd wõitja. Ta areneb jõudsalt tööraha sotsialistlikkudes akadeemias ja ülikoolides. Tema walgusel saawad õpetust sajad tuhanded ja miljonid töölised ja talupojad, keda aegamööda uue kultuura mõistmisele juhatakse. Tööraha teaduse säändawad kiired tungiwad pimedamatesse linna- ja külaurgastesse, kutsuwad waimliselt surmale mõistetud uuele elule, neid rikkalikkude lootustega parema tulewiku peale warustades. Tema põletawad kiired lagunewad pikka, kuid mõjuwalt — mitte ainult Wenemaa pinnal laiali, waid ka wäljamaal.

Wäljamaa töölised omandawad iga päewaga kindlama wõitlusewiisi oma walitsuste wasta, neil kaswab päewast päewa wõitluseaparaat, mille mõjurikkust walitsewad klassid tundes oma poliitikat proletariaadi kasuks muudawad.

Ja selleks aitab jällegi töörahwateadus kaasa, mis Wenemaal kindlale jalale seatud ja *praktilise* kuju omandab. Wenemaa tegewus awab kõigi maade tööliste seas kindla teadmise ja usu nende püüete õiglikkuse sisse, mis juba 80 aasta eest töörahwateaduse alustajate K. Marxi ja Fr. Engelsi poolt kuulutatud ja mida igasugused tööraha pimestajad — kodanlust alates kuni sotsialistide wähemlasteni ja rewisionistideni — püüdsid moonutada. Nüüd on tegelik elu ise kõik seda tõestanud, mida töörahwateadus aastakümnete eest ette nägi.

Sotsialismuse õpetus kui utopia — tulewiku unistus — kehanes kaheaastase töö jooksul eluwormidesse ja esineb kui tegelikkuse õpetus.

Kunsti ala, mis seni ainult rikaste päralt oli, on tööraha määratu suur pärandus;

mida proletariaat oma klassi teadwuse seisukohalt omandades oma elutarbete kohalt ümber loob ja uute elamustega rikastab. Ja seda tõestab ulk uusi luuletajaid, kunstnikka ja komposiitorisi, kes kunsti alal töörahwapärased ja ajakohased motiivid elule kutsusid. Kui töörahwakunsti loomine pole suurte tööde walmistamisega toime saanud, siis on 2 aastat selleks liig lühikene aeg, kuid tähtis on see, et töörahwakunst on kõigile tee awanud kunsti maitsemiseks, omandamiseks ja edasikandmiseks. Proletkultade osakonnad ei ole ainult pealinnades, waid nad leiduwad ka maakonnalinnades ja isegi külades, kus ärksamad talupojad soojalt uued põhjused omaks tunnistasid.

Kõige suuremad edusammud on tööraha ariduse alal astunud. Ariduseküsimus on kodanlistes riikides alati surnud punktil seisnud, kõigi uuenduste peale waatamata. See on sellega seletataw, et kodanlus püüdis aridust ainult lappides uuendada, põhjusemõttelist sisulist küsimust kõrwaldades. Wene nõukogueriik seadis ariduseküsimuse uuele põhjusemõttelisele alusele, saadustewalmistawat tööd ariduse ja kaswatuse algelemendiks kuulutades. Kui kahe aasta jooksul pole suudetud uut kooli tarwilikule kõrgusele tõsta, siis ei tule siin muud kedagi süüdistada kui raskeid kodusõja tingimisi ja ettevalmistamata õpetajaid, kes oma madala ja ühekülgse ariduse tõttu ei suuda tööraha poolt kawatsetuid ülesandeid täita. Kuid palju õnnerikkamalt areneb aridustöö wäliskooliariduse sihis, kus Wenemaa enam kui mujal suurt loowat tööd on awaldanud. Terwe riigi elanikud, lapsest kuni raukadeni, on tõmmatud wäliskooliariduse wõrku, küll teatrite, kinode, klubide, küll lugemise ja kirjaõpetuse koolide, kursuste, rahwaülikoolide, küll mitingute ja kontsertide, küll ajakirjanduslise ja igaliiki poliitikalise, ilu- ja muu kirjanduse kaudu. Iga enam wähem suurema asutuse, sõjalise üksuse, töölisteorganisatsiooni juures on oma kultuur-ariduslikud osakonnad, kelle otsekohene ülesanne on ümbrust uute põhjusemõtetega tutvustada, neid selgitada ja aega mööda passiivseid kuulajaid ja pealtwaatajaid loowasse töösse tõmmata. Wäliskooliaridus on see allikas, mille kaudu tööraha tegew element alaliselt uusi jõudusi küll partei küll walitsuseasutustesse oowab. Wäliskooliariduse metootid ja

oog leiawad isegi tööraha wastaste juures tähelepanekut, kes walgeid soldatid on akanud oma seisukohalt nendesamaste abinõudega walgustama (pimestama), mis nõukogude-Wenemaal nii rikkalikult ja algupäraliselt aset leiawad

Milest läheb uus waimline kultuur wanst kodanlisest lahku? Esiteks siu poollest, mis rahwuswahelise tööliste punase lipu alla koondub, kus rahwulik element teisele paigale nihutatud, teiseks loomiseviisi ehk meetodi poollest, mis põhjened

kollektiivse — ulgalise — töö ja loowuse peale kuna indiividuaalsed (isiklikud) suuted teist osa etendawad. Tööraha kultuur pole esimesena mitte Wene ja Lunatsharski kultuur, waid kõigepealt kõigi maade tööliste kultuurawara, mis ühisel tööiste jõupingutusel esile toodud. Ja sellis-eisabgi tema tulewiku pant ning sellepärast astuwadgi kõigi riikide töölistes Wene nõukoguderiigi kaitseks oma walituste wasta wälja.

31. X. 19.

Ar. Wallner.

Uua ääres.

Kui Kapitalismuse ilmawalitsemise joomastus põige Förgemale allustujettipule tõusis, sai teatawaks et kusagilt keegi teine walitseja tuleb ja temalt wõimu wõtta ähwardab.

See oli kole sõnum määratlewale Kapitalile. Temalt tahetakse wõimu wõttal. Temalt, kes jeni kogu ilma üle walitjes? Wõimata. See on wõimata! Finnitakse Kapital ja lasti auda kaewama afata, et wastasti sinna üsse nirutada, niipea kui see nähtawale peaks tulema.

Uus ilmawalitsemise tuli. Ta nimi oli Kommunismus. Kui jenne walitseja teda nägi, walmistas ta ennaft pealetungimiseks ja üüdis:

„Kui sina see oled! S minu Käest wõimu wõtta tahab, siis waata, siin on aud mis ma sinule kaewata lastin. Sa pead surema, wilets, ainult minul

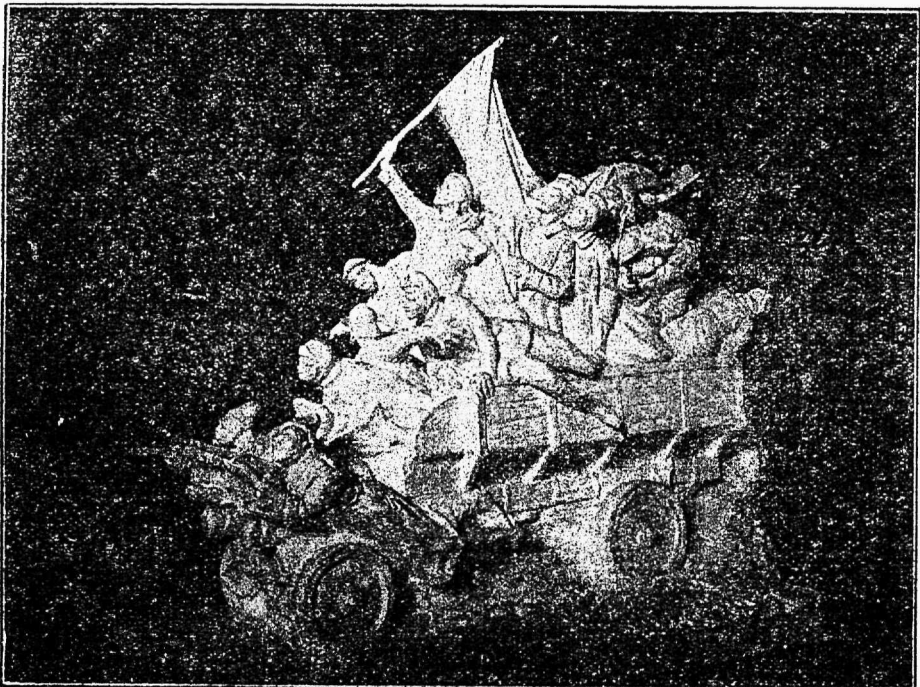
on õigus ilma üle walitsemise, sest minu seljataga seisab kõik ilma rikkus ja sellepärast on minu walitsemise wõime wõimata.“

„Sa tegid ästi kui auda kaewata lastid“, wastas Kommunismus rahulikult. „See on ainuke mõistlik tegu, mis ajaloole sinu walitsemise päewadest mälestuseks jääb. Sinu elupäewad on otsas, kuri walitseja, sest sinu seljataga seisab surunud jõud. Ela w a j ö u wasta ei junda sa ennaft kaua kaitseda.“

Ja ta eitis watarabelema Kapitalismuse walmis-kaewatud auda. Uudaeidetu rinna peale pani ta uue ilmaorra raske nurgakiwi.

Kapitalismus ei surnud fohe. Kana wingerdas ta auas ja katjus üles tõusta. Külma rahuga waatas wõitja tema surmaelset eitlust ja pühitjes iga aasta pidulikult oma wõidupäewa.

W.

Smolnõi suurel ööl.

Kogu Smolnõi on eledaste walgustatud. Ärewad inimestesalgad liiguwad kõigis tema koridorides. Elu oowab kõigis tubades; kõige suurem tung ja liikumine on aga ülemise koridori nurgas. Seal kõige tagumises toas peab sõjarewolutsioonikomitee koosolekut. Mõned naisterahwad juhatawad, täieste tüdinenult, aga siiski südilt uskumata suurt inimestungi, sellele juhatusi ja seletusi andes ja mitmesuguseid kaebtusi wasta wõttes. Sinna keeru ulka juhtudes näed igas küljes õhetawaid nägusid ja käsi, mis ühe wõi teise juhtnööri wõi wolituskirja saamist ootawad. Määratu tähtsusega nimetused ja ülesanded tehakse siinsamas, siinsamas üteldakse ette ja wahetpidamata klõbisewad kirjutusmasinad, kirjutatakse pliiatsitega paberit põlwedel oides ja üks wõi teine noor selt-siline, kes ülesande üle õnnelik, kaob tuulekiirusega edasikihtawal autol pimedasse õõrõppe. Kõige tagumises toas istuwad mõned seltsilised lahkumatalt laua ümber ja saadawad kui elektriwool igasse Wenemaa ülestõusnud linna oma käskusid.

Tänapäewani ei suuda ma ilma imestamata meele tuletada seda kaelamurdwat tööd, ja tunnistan et sõjarewolutsioonikomitee tegewus punastel oktoobripäewadel niisugune inimesesoo jõuawaldus oli, mis näitab missugune määratu jõutagawara on rewolutsioonilises südames ja mis see korda suudab saata, kui

oogawa rewolutsiooni ääl teda tegewusesse kutsub. Riigipööre peajuhatajate ulgas tähtsamate inimestegrupe seas, kes ka pärast meie rewolutsiooni ajaloos wälja paistawad (Antonow, Skrõpnik, Joffe jt), puudub silma oma rahu, asjalikkuse ja wäsimatuse tõttu unustamata Mooses Salomoni p. Uritski. Esimisel riigipöörepäewal ja mõned päewad peale selle oli

A. Lunatsharski
Wene wabariigi ariduse-rahwakomissar

tema tingimata niinimetatud keskkoha keskoht. Üeüldine poliitikaline siht sai algatuse meie suurtelt juhtidelt, ülestõusmise tehnikat juhtas aga peasjalikult Uritski.

Kolmanda nõukogude kongressi koosolek algas Smolnõi walges saalis ilja. Juhatab Kamenew; ta on rahulik ja tagasioidlik. Kommunistidel on see iseäralik omadus: arwaste leiate nende ulgas inimesi, kes ülewoolawas kirklikkuses keeks, mis mõnikord isteerika sarnane; määratu suure tahtjõuga ja sisesises tules põledes on nad

arilikult wälispidiselt rahulikud, ja see rahu jääb neil esimesele kohale just kõige raskematel ja kõige tähtsamatel päewadel.

Koosolijate meeoleolu on pidulik ja ülenatud. Erutus on suur, aga pole wähetatgi irmuärewust, oolimata sellest et talwelossi juures weel wõitlus wältab ja nagu arilikult ikka wahetpidamata kõige ärewamat laadi teateid tuuakse.

Kui ma ütlen et mingisugust irmuärewust polnud, siis maksab see kommunistide ja kongressi suure enamuse kohta,

kes sündmustekäigu peale nende seisukohalt waatas. Oopis sellewasta olid ülepeakaela segaduses, tigidad, erutatud ja närwilised kongressi parempoolsed olused. Äritatud näoga tuleb minu juure vähemlane Bogdanow ja kisendab: „Auroora pommitab talwelossi! Kuulete, seltsimees Lunatsharski, teie suurtükid lõhuwad Rastrelli lossi!“ Teine kisendab: „Linnawolikogu läks linnapea juhatusel lossi ümberpiiratud ministrid oma rinnaga kaitsma. Teie salgad lasewad linnaesitajate peale!“

Kui lõpuks koosolek algas, selgus kongressi meeoleolu lõpulikult. Kommunistide kõned wõeti tormiliste kiiduawaldustega wasta. Suure imestusega kuulatakse madruste kõnesid, kes irmusegaduse äraoidmiseks wõitlusesündmustest talwelossi ümbruses õigeid teateid tõid, kus nagu teada wiis inimest meie poolt surma sai, ilma ühegi ohwrita wastaste poolt, kes lõpuks alla andsid. Missuguse lõpmata kiiduawalduste tormiga wõeti s. Trotski kauaoodatud teade wasta, et ministrid-kapitalistid talwepalees wangi on wõetud. Sellewasta teatas aga vähemlane, lipnik Kutshin, kes sel ajal maawäeorganisatsioonis tähtsat osa etendas, kõnetoolile minnes ähwardusega, et kogu wäerinnalt soldatid Peterburi peale tulewad. Ta luges 1., 2., 3., jne kuni 12-ni, wäeosade poolt kokkuseatud nõukogudewalitsuse wastased otsused ette ja lõpetas otsekohesese ähwardusega Peterburi wasta, kui see „niisugust õnnemängu“ alustada julgeb.

See ei irmuta kedagi. Kedagi ei kohuta ka teadaandmised, et terve talupoegade-meri meid ära wõib neelata. Waheajal juhtusin ajakirjanikuga „Nowaja Shisni“ poolt kokku, kes pilkawa naeratusega minule ütles: „Kas te tõepoolest seda tõsiselt mõtlete? Kas te tõeste arwate et üksainsugi riik teiega juttu akkab tegema?“ Aga ühes sellega nägin ta pilkawa näokatte taga rahutust, ärewust; mitte sellepärast et see temale nii wastik on, waid lihtsalt et niisugused asjad tema ingesse ei mahu. Meeletu näib temale meie töö ja siisgi lõõb ta kartma selle kindluse ees, millega meie tema arwamise järele oma „meele-aitlikku“ asja ajame.

Ma mäletan Trotskit neil tundidel. Ambad kõwaste kokku surutud, kogu olewus kui elektriga täidetud, sirgeks surutud kui kariatida (naisterahwakujuline sammas Wana-Greeka ehitusekunstis), kelle peal

kogu oone raskus lasub, oli ta kui kehas-tatud iigljajõupingutus. Tema kõrwal on Iljitsh (Lenin), kes ennast nagu kala wees tunnab: rõõmus, pealtnäha nagu ükskõikne, kes aga peatamata töötab ja juba kusagil nurgas jõudis walmis kirjutada need dekreedid uue wõimu, maa ja rahu kohta, mis kord — seda teame meie nüüd juba — tähtsamateks lehekülgedeks meie aastasaja ajaloo saawad.

Lisan neile pealiskaudsetele ridadele juure mälestuse esimisest rahwakomissari-ride nõukogu nimetamisest. See oli kusagil Smolnõi kambrikeses, kus mütsid ja palitud toolidele olid wisatud ja koosolijad ühe wiltsalt walgustatud laua ümber tungisid. Meie walisime uuendatud Wene-maa juhatajaid. Mulle näis kui oleks walimine tihti liig juhuslik, ma kartsin kogu aeg et walitud inimesed, keda ma ästi tundsin ja kellest mõned weel ühe wõi teise eriala jaoks ette walmistamata näisid olewat, oma nimetustele ja iiglasuurte ülesannetele ei wasta. Lenin lõi tuseselt käega ja tähendas: „Seniks! Siis waatame; tarwis on iga koha peale wastutawad inimesed, kui ei kõlba oskame ümber wahetada.“

Kui õigus tal oli! Mõned wahetati muidugi, teised jäid oma kohale kogu aja. Palju oli neid kes ilma ette walmistamata ülesande juure asusid ja selle kõrgusel seisid. Teistel muidugi, mitte ainult pealt-waatajatel, waid ka riigipööstest tegelikult osawõtjatel akkas pea ümber käima nende iiglasuurte ülesannete ja raskuste ees, mis ära wõitmata näisid olewat. Kõige suurema, imestamise wäärt ingelise tasakaaluga waatas Lenin eelseiswate tööde peale ja asus nende täitmisele nii nagu osaw tühimees okeaniaurulaewa tüüri-ratta juure asub.

Mäletad selleaegust õhkkonda kui mingisugust iseäralist muusikat, nagu mingisugust ingelist lõhna. Need olid tunnid, kus kõik näis iiglasuur olewat, kus kõik otsekui juuksekiu otsas rippus, kus iga tund, iga minut määratu tähtsaid teateid kaasa tõi, kus iga silmapilk surmaädaht ähwardada wõis. Kes seda läbi elas, see ei unusta seda kunagi, sellele jääb Smolnõi tema elu keskpunktiks. Ma olen kindel et Smolnõi kord uue waimu tempiks adatakse pidama, kuhu aukartusega lähewad meie järeltulijateulgad, kellele iga mälestuse-kübemeke neist päiwist, mille aastapäewa meie pühitseme, kalliswäärtusline on.

A. Lunatsharski.

Talvelossi viimased filmapildud.

24. oktoobril 1917. a. valitses talwepalees omnikuust saadik erakorraliselt ärew m e-leolu. Pikkades, ämarates IosjiForidorides Fõndisid ajutise walitsuse sekretärid, kästjalad, teenijad jt.

Kindralid jookšid saalist saali ja küššid Kerenski järele, ja kahtlaseid wastusid saades ruttasid peaministri asetäitja Konowalowi kabinetti.

Sel päewal nagu eelmiselgi pidasid ajutise walitsuse liikmed Iosji malahitsisaalis kinnist koosolekut. Kõik Iosjis olijad ootasid kannatamatalt sellest saalist teateid

Kell 11 omnikuul lagunes Iosjis Forraga teade laiali: Kerenski on kadunud. Paljud waatasid selle teate kui awaliku kuulujutu peale ega annud sellele suuremat tähtsust. Keegi Iosjis olem kindral teatas oma ümberolematele ajakirjanikkudele, et teade Kerenski kadumise üle argade wäljamõeldus on. „Mina tunnen Kerenskit ästi,“ ütles kindral, „nägin teda sõjalinil ja andan tõsiselt selle inimese waprust.“

Ajakirjanikud tahtsid peaministri põgenemise üle laialilaotatud kuulujutu kohta tõsisemaid teateid saada. Mõned läksid telefoni juure, aga selgus et telefonijaam juba enamlaste poole lõõnud. Keskholmi polgu poolt ära wõetud ja kõik Iosji telefonid ühendusewõrgust wälja on eidetud.

Ärewus kaswas. Kõigi Iosji sisse- ja wäljakäikude peal seisid Konowalowi korraldusel junkrud, Iosji oidsid nii wäljast kui jeeft löõgipataljoni ofad. Uias ja Iosstoowis seisid salkadena sõjaristus naisterahwad naisterahwa-löögipataljoni.

Kellel wäiksemgi wõimalus oli talwelosist lahkuda, see ruttas riidetuppa, tõmbas palitu selga ja kadus ajutise walitsuse lähedusest.

Iosji aknatest oli näha kuidas sõjawäed mööda wenisid. Kindluseta seijuford wältas õhtant.

Kella 9 ajal õhtal postis õigile ootamatalt Peeter-Pauli kindlusest ja päewal Neewasse tulnud auru-

Kamenew

Moskwa linna nõukogu esimees

laemalt Aurooralt mõned tihjad juurtükipaugud. Need olid märguandmiseks Iosjikaitsejate ja selle piirajate wäeosade wahel wõitluse alustamiseks.

Waispataljon kes Iosji kaitstes ja mõned junkrute-roodud awasid Iosjipiirajate peale piisji- ja kuulipildujatetule. Mõnest aknast ja Iles andri laageda pool olewatelt palkonitelt loobiti käššgranatid. Madrused ja jalawäeosad kes Iosji piirasid, awasid oma korda korraliku ja tiheda tuleandmise. Kawa oli wõimata otjustada kuhu poole wõit kaldub. Wõitluse otjustasid madrused. Eühikese ja rutulise oobiga löid nad naispataljoni roodu laiali ja wiskasid junkrud tagasi. Kell 11 õhtul oli Iosji peaosa tormiga wõetud.

Wastastikkuse laskmise ajal käššid ajutise walitsuse ministrid oma isikukaitse kindlustamiseks jaalist saali. Ütipea kui madrused tormijooksu algasid, jookšid kõik ministrid, peale Kerenski kes omnikuul ennast madruseridesse pannud ja tõepoolest põgenenud oli, Iosji tagumise poole peale ja peitsid endid selle sšjemistesse ruumidesse. Iosji saatuse oli juba niijama kui ajutise walitsusegi saatuse otjustatud.

Junkrud ei kannatanud madruste ja punajefartlaste pealesurumist wälja, said purustada ja aeti põgenema. Kell 2 õjel oli Iosj lõpulkult alla eidetud.

Kõik ajutise walitsuse liikmed ühes staabist sinna sõitnud isikutega, kelle ulgas oli sõjaminstri abi würist Cumanow, sõjaweringkonna ülemjuhataja kindralmajor Bagratuni, korra jalaleseadmiseks wolitatud Kiškin, Rutenberg, Paltšhinski ja poliitikalise walitsuse juhataja krahw Tõlstoi, olid wangi wõetud.

Iosjikaitsejateelt wõeti sõjaristad ära ja saadeti nad kõwendatud wahi all ühte kasarmu.

Talwelosji peale tõmmati wõitluseltp üles, mis teatas et Iosj ja ajutine walitsus langenud on.

„Год Пролет. Реv.“ 9. 11. 18.

Tshitšherin

Wene wabariigi wälis-rahwakomissar.

ARHIIV-
RAAMATUKOGU
H. LEOKE

M. J. Kalinin.

Sm Troski jutustab juhtumist, mis praegune Venemaa nõufoode keskäideseaatwa komitee esimees s. Kalinin (Kaliinin) temale ja s. Leninile wastas, kui oktoobrirewolutsiooni eel temalt küsiti, kas mitte aeg ei ole parteil õfustawaid sammusid astuda: „Tingimata, tingimata, waadake, rewolutsiooniline partei wõib-paraja filmapilau mööda lasta, algab täieline lagunemine proletariaadi ulgas.“

Küsimise peale, kas talurahwas proletariaadi ülesastumist toetab, wastas Kalinin: „Tin-

gimata; tuleb mehifelt peale akata ja wõim ära wõtta.“

See rewolutsiooniline julgus ja kindlus tormisel ja keerulisel filmapilaul, mil paljud paremad enamlastepartei liikmed uiglatise pöödre asjus kahklesid, iseloomustab s. Kaliniini kui järjekindlat tegelast. Ja niisugune lihtne ja wankumata oma parteilises ilmawaates on ta kogu aja olnud, mil ta tööliseparteis liige oli.

Kalinin on talurahwa ulgast pärit. Ta sündis 1875. aastal Iweeri kubermangus.

13 aasta wanuseni elas ta külas ja oitas wanemaid. Ta lõpetas parema õpilasena kohaliku semstwokooli, kuna õpe- raha naabri mõisniku waine maksis, sest et Kaliniini isa seda tehwasse pärast ei suutnud.

1898. aastal astus s. Kalinin Peterburi (Pu- tiilowi tehase) töölisena sotsiaaldemokraatlisesse parteisse. 1899. aastal saadeti ta administra- tiiviselt Kaukaasusesse. Uga et teda kohalikud wõimud kardetawaks pidasid, saadeti ta sealt Tallinna. Siin töötas ta Eesti seltsimeeste seas ja oli üks sotsiaaldemo- kraatlise töölisepartei Tallinna organisatsiooni põhjapanejatest. 1903. aastal saadetakse ta siit Olonetsi kubermanqu elama, ja see administ- ratiivne karistus wäl- tab kuni 1905. aasta amnestiani.

1906. aastast saadit asus s. Kalinin kindlalt enamlaste ulka. Kuni weebruarirewolutsiooni- ni külas politsei teda aqaralt taqa. Sel ajal elas Kalinin enamiste Peterburis, wahel kodu- kulas, kus ta põldu aris. 1916. aastal taheti teda pärast s. da kui ta ligi aasta oli Peterburis kinni istunud, Siberisze saata, aga tal läks forda

Kaliniinid

enamast kõrwal oida, kuna ta wiimse aja enne weebbruarirewolutsiooni Peterburis wõdra nime all elas.

Pärast oktoobrirewolutsiooni oli J. Kalinin Peterburi linnapea ja pärast wolikogu tegevuse nõukogu kätte wõtniit linnamajapidamise juhataja, kuni ta 30. märtsil 1919 J. Swerdlowi surma järelle kestäidesaatwa komitee esimehets waliti. Sellena on Kalinin tuntud kui wäsimata tihustusöötegiija Wene talurahwa kestel. Peaaegu fogu aja, mis ta oma praegusel kohal on olnud, sõidab

ta mööda Wenenmaad ringi, seletab talurahwale nõukogudemalitsuse mõtet ja tähtsust, waatab külalanimiktude kahtuusi läbi ja annab neile uue elu ehitamise kohta juhatusi.

Sm Kalininil on wana 60-aastane ema külas, kes ise põldu arib, naine Katariina (sündinud Voorberg, eestlane, Narwast pärit) ja kolm last. Pitt eelmisel leheküljel kujutab M. J. Kalininit naiseaga.

Dma Tallinna mälestustest ja sealsesi tööliseliikumisest sel ajal lubab J. Kalinin, kui mahti saab, „Klaskiwõitlusele“ mõnda kirjutada.

G. Petrowski

End 4. riigiwolikogu enamise fraktsiooni liige; oli Wene wabariigi siseasjade-rahwakomissar, pärast Ukrainas wabariigi kesk-täidesaatwakomitee esimees

Nogin

Tähtsam enamiline tegelane proletaarlise rewolutsiooni ajal Moskwast

W. Bontsh-Brujewitsh

Wene wabar. rahwakomissaridenõukogu asjanfaja

Podwoiski

Pärast proletaarlist rewolutsiooni Wene wabar. sõjawäekomissar iljem selsamal kohal Ukraina wabariigis

Bela Kun.

Ungari kommunistlises rewolutsioonis, mis sealsete sotsiaaläraandjate kometimänguga algas ja töörahwa kurbumänguga

„Творчество“

lõppes, etendas s. Bela Kun (Ungria keele Kun Béla) silmapaistwamat osa.

Sotsiaaldemokraatlise partei liikmena imperialistlises sõjas Wenemaale wangi sattunud elas Bela Kun Siberis, kus ta ennast suuremalt jaolt teaduslisele tööle pühendas. Praegu on ta üks parematest Ungari kommunistlistest teoretikutest. Pärast weebuarirewolutsiooni alustab Bela Kun Ungari sõjawangide organiseerimist, kes muuseas südilt Wene töörahwast sõjas walgekaardi wasta toetasid. Bela Kun wõtab 1918. a. sügisel ka Uurali wæ-rinnal sõjategewusest tshehhoslowaakide wasta osa. Pärast rewolutsiooni algust Ungaris ruttab ta Budapesti, et seal kommunistlises rewolutsiooni eaks töötama akata. Ungaris olid siis kodanlased sotsiaaläraandjad walitsuses. Asutatakse kommunistiline partei, mille eesotsas Bela Kun seisib. Warsti aga wangistati ta ühes teiste seltsilistega, et rewolutsioonilist töölisteparteid ilma tegewamate liikmeteta jätta.

Aga sotsiaaldemokraadid kõhklewad. Nad näewad et töölisteulgad nende juurest ära walguwad. Nad tunnewad, kuidas mädanenud riigikord jalgade all kõigub. Need juudased, kes täna krahwistpeaministri kuueõlma suudlewad, on omme wõimupalukese eest walmis kommunistisid kaisutama. Nad teewad kommunistidele wangimajasse ettepaneku nendega kokku leppida.

11. märtsil kirjutab Bela Kun wangimajast tähelpanekuwäärt kirja, kus ta kommunistide kindlat seisukohta ette toob. Peamõte kirjas on: teie, sotsiaaldemokraadid, wõite meiega kokku leppida, aga mitte meie teiega.

Sotsiaaldemokraadid jääwad nõusse! 21. märtsil kirjutatakse wangimajas kahe partei wahel leping alla. Sotsiaaläraandjad „akkawad“ nõukogudewalitsuse pooleidjateks! Asutatakse kommunistidega koos sotsialistline partei, mis ühisel kongressil „kommunistlik-sotsialistliseks“ nimetatakse. Luuakse nõukogudewalitsus, milles Bela Kun tähtsamat osa etendab.

Natuke üle nelja kuu weawad sotsiaaläraandjad neile üle jõu käiwat rasket wankert. Wäike Ungari on waenlastest raudwõruna ümber piiratud. Rumeenlased on Budapesti all. Siis astuwad akanud kommunistid (sotsiaaläraandjad) salaja

„Петр Правда“

entente agentidega ühendusesse. Nõukogude kesktäidesaatwa-komitee koosolek otsustab nõukogudewalitsuse lõpetada. Tege-

wamad kommunistid, sealgas ka Bela Kun ja agar sõjawäekomissar Szamuely põgenewad Austriasse, kuna wiimne enese piiril maha laseb.

Bela Kun on praegu Austria „sotsialist-lise“ walitsuse wang. Samal ajal õpib Ungari proletariaat tegelikus elus, mis

parlamentline walitsus tähendab. Uueste kaswab seal revolutsiooniline tõus, mis ühes kogu Eüroopa revolutsiooniga paratamata lahti puhkeb. Ja wõib kindel olla, et s. Bela Kun siis üks nendest on, kes Ungaris selle töö wõidule wiivad, mida käesolewa aasta algul korra juba alustati.

A.

Raskolnikow.

Merewäekomissar esimestel prolet. rewol. päiwadel.

Krölenko.

Wene wabariigi sõjawägedeülejuhataja pärast prolet. rewol.

Menshinski.

Rahaasjanduse-rahwakomissar pärast prolet. rewol.

Döbenko.

Merewäe-rahwakomissar prolet. rewol. järele

Roosa Luxemburg.

Roosa Luxemburg oli tahtejõuga inimene, iseäranis tugewatahtejõuga. Wali enese üle walitsemise surus ta loomuse leegitewuse alla, teda wälise tagasioidlikkuse ja rahu näol warjates. Enese üle walitsetes mõistis ta teisi kaswatada ja juhtida. Ta õrn wasta-wõtlikkus nõudis

kaitset wälise ilma mõjude eest. Ta nähtawa külmuse ja kinnise eraldatud oleku taga peitus õrn, sügaw ja kõige kõrgema määrani sisukas tundeilm, mis mitte ainult inimeste kohta ilmsiks ei tulnud, waid kõige elawa üle ulatas, kõike maailmas olewat nagu lahutamata üksust oma alla wõttes. Juhtus et „werine Roosa“ wäsinult, tööst koormatult, selleks tee peale seisatama jäi, et eksinud putukatõuku üles korjata ja teda päästwa lehekese peale asetada. Ta kaastundmus inimkonna kannatuste wasta ei nõrgenenud kunagi; tal jatkus alati aega ja püsiwust kõikide ädasid ära kuulata, kel nõu ja abi tarwis läks ning ta ütles rõõmuga kõigist oma wadjadustest lahti, et aga teistele abiks olla. Iseenese wasta karm olles tuli ta sõpradele erga tähelepanelikkusega wasta; nende mured ja kurbtused rususid teda enam kui ta enese kannatused. Sõpruses oli ta kehastatud truudus ja pooleoidmine, enese-salgamine ning õrn oolitsus. Ja kui nõiduslikult waimustaw wõis olla see „ligipääsemata fanaatik“ sõprade ringis, kuipalju elu ja waimuterawust leegitses ta kõnelemises! Püsiwus ja auwääriline uhkus õpetasid teda kannatama ilma kaebamata. Kõik, mis madal oli, polnud tema jaoks olemas. Wäikene õrn Roosa oli wõrdlemata energia kehastus. Ta pani oma töowõimele alastamata nõudmised ette ja sai imestamapanewaid tagajärgi kätte. Kui wahel näis, et ta iga silmapilk suurest wäsimusest kokku wariseb, wõttis ta „kosutamiseks“ weel raskema töö käsile. Töö ja wõitlus tiiwustasid ta jõudu. Arwa sai temalt kuulda: „ma ei wõi“, aga seda sagedamine sõnas ta: „ma pean“. Ädine

terwis ja rasked wälised olud ei suutnud teda oma wõimu alla suruda. Kannatades kehalise nõrkuse all, ümber piiratud raskustest ja ädaohust, jäi ta alati selleks mis ta oli. Seesmine wabadus tõstis teda kõikidest takistustest kõrgemale.

Seltsimehel Mehringil oil õigus kinnitades, et Roosa Luxemburg on kõige arukam mõistus Marxi õpilaste seas. Läbitungiw, sügaw ja täitsa iseseisew oma mõtlemises, ei omandanud ta ea usu peale ainustgi traditsioonilist eeskirja, waid töötas alati ise kõik mõisted ja nähtused ümber, mis selkombel tema kohta isiklikult isesuguse wäärtuse omandasid. Täpisealne loogika ühines tema juures selge arusaamisega elu woolawusest, ta dialektikast. Ta ulatawale, julgele mõistusele ei jatkunud sellest, et Marxi tunda, temast aru saada ja teda seletada. Ta läks edasi uurimiseleel ja jatkas ise loomist Marxi waimus. Talle oli omane ilgaw kõneand ja ta oskas oma mõtteid terwes täiuses, kõigi warjundustega awaldada. Roosa Luxemburg ei leppinud kunagi kuiwa ja wärwita teooria awaldamisewiisiga, mis arilikult õpetatud eriteadlastele omane on. Ta tööde keel elgib mõistusest, mõttetewusest, kibedast pilkest, nagu wärisedes tagasiõitunud äritsest, ja ilmutab awarat igakülgset aridust ning seesmise elu rikkust. Ta oli teadusliku sotsialismuse silmapaistew teoreetik, aga koguni mitte wilets pedant, kes terwet oma tarkust paarist teaduslikust raamatust ammutab. Ta teadmistejanu ei tunnud piirisid, ja oma awara mõistuse ning erga arusaamise juures leidis ta looduses ja kunstis igaweste uusi elustawaid allikaid õnne maitsmiseks ja wõimliseks täienemiseks.

Sotsialismuseidee awaldas end Roosa Luxemburgi juures kõike oma alla matwa, wägewa kirena, mõistusliku ja ingelise kirena. See kirg neelas ta ära ja muutus loowuseks. Rewolutsiooni ette walmistada, mis sotsialismusele teed puhastaks, oli terve eluülesanne ja ainus siht, mida selle aruldase naisterahwa auahnus tundis. Rewolutsiooni oma silmaga näha, o-a wõtta ta lahingutest oli ülewam õnn millest ta unistas. Roosa Luxemburg andis sotsialismusele kõik mis tal oli — ja wõimata on sõnades kirjeldada seda tahtejõudu, seda omakasupüüdmatus ja truudust, millega ta eesmärki teenis. Ta ei toonud

ennast sotsialismusele ohwriks mitte ainult oma surmaga, — ta andis talle terve oma töövõime, iga päeva, iga tunni paljude aastade piirita võitluse vältusel. Sellepärast oli tal õigus ka teistelt nõuda, et nad kõik sotsialismusele ohwriks tooksid, —

kõik, isegi elu. Ta oli revolutsiooni mõõk, ta oli revolutsiooni leek. Roosa Luxemburg — see on üks kõige silmapaistvamatest, kõige suurematest kujudest rahvusvahelise sotsialismuse ajaloos.

„Kom. Intern.“

Klaara Zetkin. 1-1

Karl Liebknecht.

Kõneledes Karl Liebknechtist ei pea meie minutikski unustama et Karl Liebknecht oli Saksamaal esimene ja pika aja jooksul ainukene sotsiaaldemokraat, kes julges välja astuda äwitawa orjameelsuse wasta parteidistsipliinas, mis oli muutunud allaeidetud abinõust, millena ta tarwis läks tegelikkude väljaastumiste elussewiimiseks, wägewaks ebajumalaks, sõjajumalaks, kellele igasugune aktiivsus ohwriks toodi. Meie ei pea unustama, et ta esimesena, mitte mingit toetust leides, välja astus Saksa riigipäewal kui sotsialist internatsionalist, kaitstes just sellega Saksa tösisist au, Saksa sotsialismuse au. Riigipäewa sotsiaaldemokraatlise fraktsiooni enamus ääletas sõjakrediitide poolt, mis wennatapja sõja jaoks olid määratud; see enamus tumestas ja kihwtitas ulkade teadwust, lahti õeldes sotsialistlikkudest ideaalidest ja toetades kodanlisi üüdsõnu. Wähemuses olew wastasrind andis enamusele mõistlikult alla ja waikis.

Ainult Karl Liebknecht il jatkus julgust üksildase wõitlejana iseenele truuks jäädes wälja astuda, ja ta wiskas parlamendile näkku, wiskas tervele maailmale näkku oma wankumata „Ei“.

Tema wasta koondatud kodanliste parteide mühawa paha meele saatel, sõimu ja laimu saatel sotsiaaldemokraatliku enamuse poolt, maha jäetud ka vähemusest, muutis ta riigipäewa wõitluselawaks imperialismuse ja kapitalismuse wasta. Ta kasutas iga juhtumist selleks, et neid proletariaadi surmawaenlasi paljastada ja kurnatawaid ulke wastaakkamisele üles kutsuda. See tema südi tegewus wältas selle päewani, kus riigipäew oma peale äbipleki wajutas ja wastatulelikult iseoma õiguse rikkumisega leppis, Liebknechti kui saadiku isikupuutumast ära muutes ja seda riigi ebaäraandjat wälja andes wihast kihawa kodanlise klassi kohtumõistmisele. Liebknecht äratas oma mehise wihase wõitlusega oma ümber elu. Tänuks temale

lõi usk sotsialismuse sisse eleda leegina lõkkele proletaarlaste südames, ja nad said julgust, ennast wõitlusele ette valmistades. Karl Liebknecht asetas wõitluse sinna, kus ta pidi ära otsustatama, s.o. töörahwaukadesse. Ta wõitles wäsimatalt imperialismusega proletariaadi-ideede eest, kaitstes neid nii koosolekutel kui ajakirjanduses. Ja ta ei lahkunud wõitlemisest kuni selle päewani, kus kodanline seltskond oma kardetawa ja wihatud waenlasele kätte maksis, teda sunnitöolistewangimajasse eites. Mille eest? Selle eest, et ta töolistebataljoni soldatina uulitsal proletaarlasi üles kutsus, et nad maipüha suurepäraseks mee-

awalduseks muudaksid ja rahwuswahelise sotsialismuse nimel äbistawa „kodurahu“ murraksid, rahwastetapmisele lõpu peale teeksid ja ülekohtuse walitsuse ära pühiksid. Tuli wälja et ulgad ei suutnud oma ettenägija, truu juhi jälgil sammuda. Aga ei ädaohud, ei tagakiusamised, ei seegi pettumus ei kõigutanud Liebknechti kindlaid waateid ja ei nõrgestanud ta walmisolekut wõitlusesse astuda. Selle kohta annab tunnistust ta tähelepanemisewääriline, täis wäärtust kõne sõjakohtus — see poliitikalise wõitleja klassikaline kaitsekujutus, — ja peale selle tõendas seda kahtlemata terve ta edaspidine tegewus.

„Kommun. Internats.“

Klaara Zeitkn.

Tibor Szamuely.

See nimi peab saama ja saab tuntawaks igale proletaarlasele. Pärast Ungrianõukogudewabariigilangemist sai ta piiri peal noor silmapaistew töölistejuht otsa. Meie ei tea lähemalt kuidas see tööliste nii kallis elu äwines. Ametlikud teated kuulutasid et Szamuely (Samueli) ise omale sel silmapilgul kuuli pähe lasknud, kui Renneri ja II Internatsionaali sandarmid, kes alles ilja aja eest Karl Habsburgi teenistuses olid, teda kinni tahtsid pidada. Wõimalik et see nii ka oli. Sm Szamuely mehisele terasloomule wõis nõukogudewõimu langemine ja wastaste kätte elusalt wangilangemine wõimata olla. Wõib olla et ta tõepoolest oma rewolutsioonimõõka wastaste kätte anda ei tahtnud ja surma wangilangemisest paremaks pidas. Aga wõis ka teisiti olla. Kas siis Renneri sandarmid Noske omadest paremad on? Kas Zeits ja Bauer paremad on kui Scheidemann ja Barth? Ja kui Saksamaa timukad Roosa Luxemburgi ja Karl Liebknechti „põgenemisekatse ajal“ ära wõisid tappa, miks ei wõinud siis ka Austria timukad Tibor Szamuelyle otsa peale teha?

Ungria proletariaat wõib selle wõitleja üle uhke olla. Arusaadaw et Ungria kodanlus teda nii ullumeelselt ja äwitawalt wihkas. Paindumata tahte jõud, aruldane külma-werelus, osaw sulg, keew teguwõim —

need olid Szamuely silmapaistwamad omadused.

Rewolutsioonikooli tegi ta nagu Bela Kun nõukogude-Wenemaal läbi. Minevikus oli s. Szamuely Ungria sotsiaaldemokraatia peaaälekandja „Népszava“ toimetuse liige. Sõjaajal langes ta ohwitseerina wangi. Elas wangis olles Siberis ja Mand-

shuurias uskumata rasketes oludes. Tihti pidi ta soodes ja kaewandustes põlwini wees olles töötama, raskeid aigusi üle elama. Ta tahtis põgereda, aga peeti tsaarisaandarmite poolt Rootsi piiril kinni. Lõpuks wabastas teda rewolutsioon.

Sellest ajast akkab s. Szamuely kui noor kotkas tiibu lehwitama. Arwa leidub inimesi, kes nii täielikult kõik oma jõu selle asja eaks kulutawad, mis praegu ajalookihtisid murrab ja muudab. Ja uuitaw, tõsisele rewolutsionäärile iseloomustaw: s. Szamuely ei põlanud kunagi ningisugust tööd, olgu see kõige raskem, lihtsam ja „pahem“. Tema töötas ühesuguse uuitusega kihutajate (agitaatorite) koolis, istus ajalehetöötuses, surus sõjariistad käes wastarewolutsioonilist ülestõusmist alla, kirjutas raamatukesi. Töötas erakorralises uurimisekomisjonis, kõneles rahwakoosolekutel, töötas teistele tööprogrammi. Parajal silmapilgul wõis ta ka oma „mauseri“ tööle panna, mida ta silmapilguksgi enesest eemale ei jätnud. Erakorralise isiklise wahwusega seisis Szamuely *alati* walwel.

Elulookirjeldustes ettetoodud omadused on tihti liialdatud. Szamuely kohta ei saa midagi liialdada. Neid ridasid kirjutades seisab mul silmade ees armas, kallid seltsimehe kuju, wäsinud waatega targad silmad, kibe naeratus, närwiline ja tüdinenud ühtlasi aga ka südi nägu. Sm Szamuely magas ainult 4—5 tundi ööpäewa kohta; ülejäänud aja elas ta rewolutsioonile.

Mul on juhtumisi olnud näha kõige mitmesugusemaid inimesi, nende ulgas peaaegu kõigi maade rewolutsionäärisid. Wäga arwa olen aga näinud niisugust waldawat isikut, nii toredat *seltsimeest* kui Szamuely. Tema oli elaw *kommunistlike rüütlimeele* kaju.

Szamuely kadus noorelt. Kahtlemata oleks ta anderikas loomus edaspidi veel laiemalt arenenud. Aga ka seda mis see inimene oma lühikesel eluajal proletariaadile andis ei unustata kunagi. Tema kuju seisab wõitlewa kommunistmuse-mõistukujuna ajaloo lehekülgedel kahe ajajärgu piiril igaweste teiste meie kannatajate ulgas.

„Kom. Internats.“

N. uharin.

Leo Tyszka.

(Jogiches.)

Ma sain s. Tyszka'ga (Töschko'ga) tuttavaks Wenemaa s.-d. töölistepartei kongressil Londonis maikuul 1907, 12 aasta eest.

Sm Tyszka tuli parajaste sunnitööl. 1906. a. mõistis tsaarikohus Warssawis tema selle eest 8 aastaks sunnitööle, et ta 1905—1906. a. Poola tööliste ulgas streikisi korraldas ja töölisteliikumist juhatas. Aga sunnitöowangimajas istudes läks tal korda wangioidjate soldatite peale mõjuda ja üht soldatit kaasawõttes wangimajast ära põgeneda. Sm Tyszka sõitis otsekohe wangimajast Londoni kongressile, kus ta Poola saatkonna juhatajaks ja ülewenemaalise kongressi juhatuseliikme kohale tõusis.

Sel ajal oli s. Tyszkal juba 16 a. pikune rewolutsioonitöö seljataga. Ühes unustamata Roosa Luxemburgiga, ühes Marhlewski - Karski ja Adolf Warschawskiga (Warski) sai s. Tyszka Poola rewolutsioonilise sotsiaaldemokraatia alustajaks. Tema oli üks selle programmi autoritest, oli keskkomitee alaline liige ja selle teaduslikkude ajakirjade ja ajalehtede alatine toimetaja. Ta oli parteiing.

Sm Tyszka polnud ainult Poola rewolutsionäär. Tema oli sotsialist-internatsionalist selle sõna tõsisel mõttes. Tema töötas ühesuguse aгарusega ja andega nii

Poola kui ka Wene ja Saksa tööliste eaks.

1910. a. Berliinis elades wajus s. Tyszka üle pea Saksa töölisteliikumisesse. Sel ajal tekkis lõhe Kautskyst juhitava „keskkohta“ ja Roosa Luxemburgi ümber koonewa „pahema tiiwa“ wahel. Sm Tyszka, kes Roosa Luxemburgi lähedane sõber ja mõtteosaline oli, sai üheks tähtsamaks „pahempoolse radikaalse“ grupe — tulewaste spartakuslaste organiseerijaks.

Algas sõda. Ametlik sotsiaaldemokraatia sai tööliste äraandjaks. Roosa Luxemburg ja teised „pahempoolse radikaalse“ grupe juhatajad on wangimajas. Sõjawastaseid kiusatakse tule ja mõõgaga taga. Sel ajal awaldab s. Tyszka iseäranis elawat tegewust.

Mida pimedam õõ seda selgemad tähed. . . Sm Tyszka oli üks neist inimestest, kes seda rohkem südidust ja eneseohwerdamist awaldawad, mida raskem seisukord on. Mida rohkem takistusi ees, seda kindlam ja wastapidawam on Tyszka.

Wälimuse järele otsustades oli s. Tyszka kui woolitud kuju. Wastapidawus, kindlus, raudne tahtewõim on tema iseloomu peajooned. Niipea kui tegewus tööliste-uwide kaitsemisesse puutus, ei olnud temal midagi wõimatat.

Tyszka korraldas esimesena Saksa spartakuslaste pörandaaluseid grupesid. Wenemaalt ja Poolast rikkalikult omandatud revolutsioonääri-konspiraatori tegelikka teadmisi tarwitas ta Saksamaal wördlemata edukalt. Samm sammu järele ehitas s. Tyszka Saksa kommunistlist parteid. Tema on selle tähtsam ehitaja. Tema — loomu poolest orga-

niseerija — sai esimeseks Saksa kommunistide wägewa partei korraldajaks.

Tema oli Saksa kommunistlile parteile niisamasugune korraldajajõud kui lahkunud sm Swerdlow Wene enamlastele.

Roosa Luxemburg on Saksa kommunistlile partei iilgaw mõistus, Karl Liebknecht tema leegitsew süda ja Leo Tyszka tema raudne käsi.

Oleks pidanud kuulma, missuguse armastusega tema üle Saksa kommunistid kõnelesid juba sel ajal kui ta elas. Roosa on tapetud. Meh-

ring surnud. Karl ukatud. Aga meile jäi Leo. Tema — wägew korraldaja, terasest wastapidawuse ja usuga, kelle käsi weel kunagi wärsenud pole — akkas meie „partei maad“ korraldama, tema aitab parteil selle raske aja üle elada.

Nii kõnelesid meile Wenemaale tulnud spartakuslased.

Ma mäletan kirjakest, mida Moskwas warsti pärast Roosa Luxemburgi ja Karl Liebknechti otsasaamist Tyszkalt sain. Wäike paberitükikene, miljoni ettewaatus- tega saadetud. Paberil raudse Tyszka arilik, mehelik, jäme ja selge käekiri, teisel päewal pärast Roosa Luxemburgi ja Karl Liebknechti surma kirjutatud.

„Eila täitis Roosa ja Karl meie partei ees oma wiimase kohuse.“ Nii algas kiri.

Ja rohkem mitte ainust sõna sellest. Ainsa rea järel läheb see sõnuoidja inimene „asja juure“, asjalikkude teadete ülesmärkimistele.

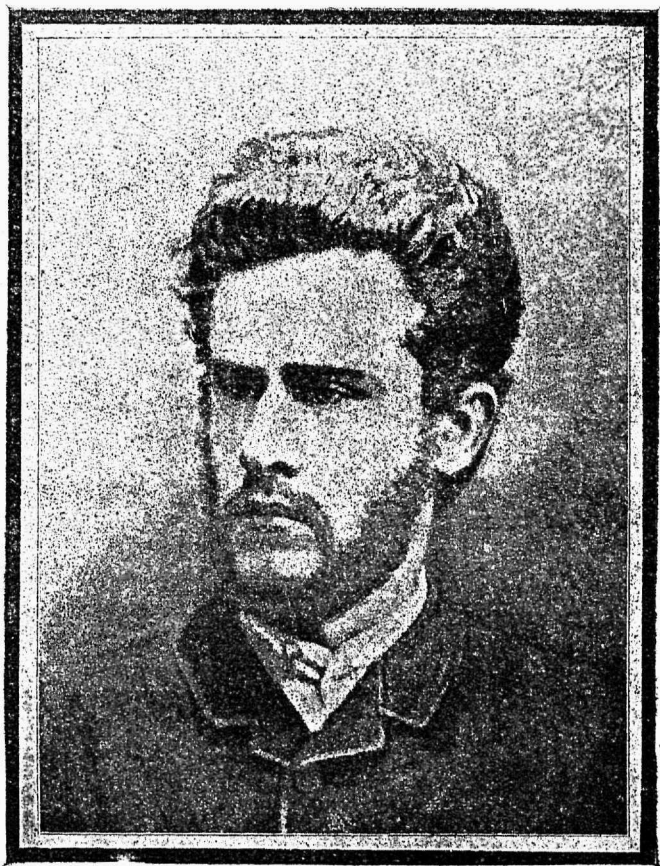
Tyszka oli kui kehastatud proletaarline asjalikkus. Tema oli sündinud selleks, et üheks suuremaks uue kommunistlile ühiskonna korraldajaks saada. Scheidemann

ja tema kannupoisid tundsid wäga ästi sm Tyszka tähtsust. Scheidemannini nuuskurid käisid jälgimööda Tyszka kannul. Mitu kuud jäi ta Saksa tööliste klassi timukatele kättesaamataks. Märtsikuu lõpul 1919, peale nurjaläinud proletaarlile rewolutsiooni katset Berliinis wõeti ta wangi. Scheidemannini ohwitsersid wiisid ta otsekohe wangimajasse ja sealsamas, muidugi oma „sotsiaaldemokraatlile“ walitsuse wolitusel, kitsas wangimaja kiwises koridoris lasid ta ilma kohtuta

ja järeluurimiseta maha. Nii ukatakse paremaid töölistejuhtisid Saksa „sotsialistlile“ wabariigis, kus Scheidemann ja Kautsky täie kõriga terrori wasta protesteeriwad.

Meie ei tea kuidas Tyszka suri. Aga kes teda tundis, see ei kahtle sekuntigi, et ta silmapilgutamata surmale wasta läks. Niipea aga kui Scheidemannini timukad temale surmakuuli saatma akkasid, ütles ta neile mingisuguse alandawa sõna ja waatas nii nende peale, et isegi neil elukutselistel timukatel oma alatu elulõpuni seda meele tuletades külmawärinad üle ihu jooksewad.

Niisugune oli Leo Tyszka, üks tugewam spartakuslaste juhtidest, parematest Saksa kommunistlile partei ehitajatest.

Punaste surnukehad Tamperel. — Omakseid otsimas.

Juhtumine Soome rewolutsiooniwõitluste aegadelt.

(Soome seltsilise poolt „Klassiwõitluse“ jaoks kirjutatud.)

Wene tsaari püssitikkude warjul elutsenud Soome kodanlus oli klassiteadwusliliselt ärkawa töörahw pealekäimisel sunnitud juba 1907. a. maapäewa walimistel üleüldist ja ühetaolist ääleõigust kõigile kodanikkudele andma, kes 24 aastat wanaks olid saanud. Selle järelduseks oli, et maapäewal enamus töörahwesitajate kätte kippus minema. See aga ei teinud kapitalistidele niikaua suuremat peawalu, kui isewalitsejal tsaaril wõimalus oli oma wägewa sõnaga kõik maapäewa poolt valmistatud, kodanlusele wastameelsed seadused kinnitamata jätmisega tühjaks teha. Aga kui rewolutsioon Wenemaal tsaari kukutas, akkas kodanlus ennast kiireste sõjariistu seadma ja oma wõinu toeks kaitsewäge asutama.

Kui Lõuna-Soome wabrikutöölised kodanluse katsed, kes Porvoo ümbruskonda walgekaardlaste tugipaigaks kawatsesid teha, luhta olid ajanud, kolis lihunikudepesa Põhjamaale. Sealt akkasid lihunikud jaanuarikuul 1918 Lõuna-Soomesse tungima.

Tampere tööstusekeskkoha tööliste ooleks jäi eestkätt lihunikusalkade edasiliikumist otseteed Lõuna-Soomesse seisma panna. Töörahw wõttis Tamperes ja selle lähemas ümbruses wõimu enese kätte. Aga et sõjariistu ei olnud, jõudsid lihunikud

salgad põhjast kuni Vilppulani edasi tungida. Ühtlasi asutasid lihunikuwõimud mitmel pool Kesk-Soomes ja Hämes wäiksemaid wõitlusesalku ja lasksid Tampere-Pori wahelise raudteesilla õhku.

Selsamal ajal walgus igaltpoolt Lõuna-Soomest lihunikka põhja poole, et seal nende peajõududega ühineda. Tampere lihunikudest oli umbes 80 meest ühel ööl Aitolahel külasse kogunud, mis Tampere linnast mõne kilomeetri kaugusel asub. See salk algas sealt oma sõjakäiku sellega, et ta dünamiidilaengu töölistemaja nurga alla pani. Kui plahwatus sündis ja osa oonet wigastada sai, jooksid majas koosolewad tööliselid wälja. Nende põgenewate ja ilma sõjariistadeta tööliste peale awas eemale walmis asunud lihunikusalk tule.

Selle kangelasetöö järele taganesid lihunikud parkümmend kilomeetrit põhja poole ja asusid ühte talusse Kangasalal. Kui sõnum juhtumisest Tamperele jõudis, saadeti käepärast olew sõjariistus salk lihunikka taga ajama. Lihunikud asusid kaitse seisukorda, sellejuures talu kiwist laudaehitust enese kasuks tarwitades. Mõnetunnilise wõitluse järele oli lihunikusalk sunnitud alla andma, kuna osa neist paku sai joosta. Talu piirawad punased olid

kahes rühmas wõidelnud ja kahelt poolt talu peale tunginud. Esimene sissejõudnud rühm pidas juba allaandmise üle läbirääkimisi, kui teine salk õue peale jõudis ja läheda maa pealt lihunikusalga wasta tule awas. Selle juhtumise üle tõstsid kodanluseesitajad igalpool suurt kära. Kõikide riikide konsulid aeti jalule ja punaseid süüdistati kuulmata metsikuses. See ei olnud aga sugugi mitte metsikus, waid seisukorras tekkinud ja õieti arusaadaw juhtumine.

Wõitluses wõetud wangid saadeti kohe Tamperele ja nende üle ei mõistetud ka iljemgi kohut. Nad istusid ainult kinni ja söid.

Wõitlusepaigale jäid mõningad surnud ja aawatud. Et koha peal arstisid, sanitarisid ja kandeabinõusid ei olnud, siis paluti Tampere arstisid, et nad rongiga wõitlusepaigale sõidaksid neile abi andma, kellele seda tarwis. Aga arstid, kes langesid ja aawatuid punakaartlasteks pidasid, jätsid kutse tähelepanemata ja teatasid kõrgilt, et tapeljad rawitsegu ise oma aawatuid. Punastel ei olnud meele tulnud kohe ütelda, et aawatud walgekaartlased olid. Warsti said arstid siiski teada, kes abitarwitajad olid, ja siis palusid nad ise neile wõimalust anda wõitlusepaigale sõita. Seda lubati neile muidugi kohe.

See juhtumine näitab selgeste, kuidas kodanlus terwel wõitluse ajal kõiki abinõusid selleks tarwitas, et arwamist laiali laotada, nagu oleksid punased oma tegewuses toored. Tõsiasjana on aga kindel, et punased kodanlastega iseäranis ellalt ümber käisid. Nõnda oli sellesgi kokkupõrkamises wangilangenute seas üks Tamperele asuw Soome ohwitser, keda juba

waremalt tema kahtlase ülespidamise pärast oli tahetud kinni wõtta, keda siiski aga wabaks oli jätud, kuna ta oma ausõna oli annud, et ta töolistewastasest wõitlusest ja tegewusest enam osa ei wõta. Isegi sedasama ohwitseri, kes oma sõna oli murdnud, ei lastud maha.

Mitmedgi arstid ei annud aawatud punakaartlastele abi, ehk kui nad seda tegidgi, siis enim kahjutegemise kui aitamise mõttes. Mitmesugused kodanlaste kannupoisid, kes punaste seljataha olid jäänud ja kellel waba wõimalus oli töörahwa wasta tegewuses olla ja pealetungiwat kodanlust aidata, pugesis punaseristi warju, asutasid punaseristi osakonde sanitaride ja alastajaõdedega, kes aga siiski midagi ei teinud.

Kuigi punakaartlased oma waenlastega nii ellalt ümber käisid, nagu näituseks Tamperegi, nii et see wõitlusele otsekohest kaju sünnitas, siis toimetas kodanlus seda suurema toorusega. Kui nad Tampere linna ära wõtsid, lasid lihunikud wangisattunud punakaartlasi ja muidgi töölisi ulgakaupa maha. Töölisi ei tapetud mitte üksi uulitsatel, waid ka majades. Suured kuhjad tapetute surnukehasid wedelesid lähedates metsades, suurelt osalt paljaks rööwitud ja alasti jätud. Ja need keda maha ei lastud suluti wiletsatesse wangilaagritesse, kus neid armuta waewati ja näljaga piinai. Sest näljaga tapsid kodanlased wangis töölisi rohkem kui mahalaskmisega.

Soome kodanluse walge terror jääb ajaloos kõige mustema lehena seisma. See on selgeks tõenduseks selle kohta, et üksigi metsaline nii kõwasüdamline ei ole kui kodanlane, kelle rahapunga külge juletakse puutada.

K. M. Evä.

Kui ma laenetesfe
ühes paadiga
alli kaugufesfe
peatjin kaduma,

sega selgemine
fimitagu see:
Wahwanine mine
sõua üle weel!

U. Raudpea.

Cesti töolistekirjandus pärast proletaarlist revolutsiooni.

(Märkus.)

Juba meebruarirevolutsioon andis töolistelehtede võimaluse avalikult ja ilma oma töeliste sihtide varjamata ilmuda. „Kiir“, mida 18. märtil Tallinnas päevalehena välja andma akati, mida pärast juulisündmust kinnipandud keskäälendaja asemel käima pandi, peegeldavad seda pööriseitrusena kasvavat meeleolu, millega töolisteklassi viimaks kodanluse võimu puruks löi. Kuigi kogu alguses selgus, kui suur puudus meil ajakirjanduslikest jõududest on, ometi juutis Tallinnas ilmum keskäälendaja siiski teatud mõddul neid kohuseid täita, mida me korralikult ajalehelt nõuame: liikumises juhtivat seisukohta võtta, ulkade meeleolu tösta ja teatud päevaküsimuste ümber koondada ja samal ajal seda meeleolu parteiühitide kohaselt valgustada. Aga teised Cesti töolistelehed ei suutnud selle ülesandega jõudude puudusel kaugeltgi toime saada. Nimetame ainult Peterburi „Edasi“ ja ka samanimelise Tartu lehte, mis oma siisu ja kirjutamisviisi poolest kunagi kestmise ajalehe väärtuseni ei tõusnud.

Oktoobrirevolutsioon mõttis poliitiliselt enamarenenud seltsilised kirjanduse töö kallalt ja tegi nad nõufogudetegelaskest. Muudugi olid sel kõige pahemad tagajärjed ajakirjanduse väärtuse kohta. Tööraha tarbed näitasid, et igas maakonnalinnas oma kohalik leht peab olema. Ometi polnud mingit võimalust isegi keskäälendaja tarvis korralikku toimetust kokku seada. Toimetamine läks seltsimeeste kätte, kel mitte ainult ajakirjandusline oskus ja suuted ei puudunud, et ajalehtedele pisutgi juhtivat tooni anda, vaid kellelel enamiste lihtne kirjaoskaminegi puudus, et lehti väliseltgi vähegi trüklisõna väärikses korras pidada.

Õtmine nõufogudelüüasaamine Cestis andis ennaft loomulikult niisuguste ajakirjanikkude juures tunda. Tarvitses ainult meele tuletada, mida Peterburi „Edasi“ enesest 1918. a. kevadel kujutas. Kõik need seltsilised, keda nõufogudevõimu ehitamise juures kõige vähem oli nähtud, olid siis targad ja ehtmata meistrid, kes Saksa imperialistide poolt kägistatud Cesti tööraha võimuvõimale püüdisid omapärase auakivi valmis tahuda. Nimetatud leht, mis siis Cesti töolistel ainus oli, et ojanud muudugi poole tolli võrragi sellest arusaamata ulgast kõrgemale tõusta, kes alati igalt poolt, ainult mitte enese juurest süüdi otkb.

Kui läinud aasta sügisel, mil Cestis uueste tööraha võitlus kodanluse vastu algas, ta nõufogudewalitsuse pinnal ilmum töolisteleht (esite „Küttimäe Teataja“, pärast „Tööline“) üleüldise meeleolu tõusu mõjul märksa revolutsioonilisele ja korralikule töolistelehele lähenes, siis kordus käesoleva aastal Cesti nõufogudewalitsuse kadumise

puhul eelmise kevade nähtus veel teravamalt. Nii partei keskkomitee äälendaja „Tööline“ kui Peterburi „Edasi“ võtavad endile kirjutusviisi, mis ühe Tallinna seltsimehe ütelse järele ainult „äädaklubi ajalehele omane“, kus igaljuhul iga küsimuse kohta oma arvamine on ja kus parteidiffitspliinast ja ajalehe tähtsusest ning east kuulsusest arusaamine madaluseni langeb, mida isegi meie parteilises ajakirjanduses enne nähtud ei ole.

Uvitatav on selles asjas Cestis ilmumvat pörandalust „Kommunisti“ ja neid wabas Wene wäljantawaid lehti wõrrelda. „Kommunist“ ilmub kõige metfikumates terroritingimistes ja koondab awalikult eestkätt kogu jõu selle ümber, et Cesti töörahas enesele uueste poliitikalise võimu wõidakts. „Tööline“ ja „Edasi“ on pealtnäha Wene ja üleilmilise nõufogudewalitsuse east wõitlejad, aga „südamega“ seisamad nad ainult Cesti asjade küljes, ja ei ole seega õieti ei wäht ega kala. „Kommunist“ koondab enese ümber kõik elujõulised seltsilised, et kodanlust puruks lüüa. Siinsed lehed sõdiwad suuga kodanluse, aga ingega oma parteiseltsiliste ja ajutuste wasta, teatud wastutawatele seltsimeestele nagu armu pärast sõna andes, oma pistillusest ja wäiklasti isklikka arweid wiendades. „Kommunistis“ on edastormaw eluwõitlus, siin ühisfondilist taudi-tiistkust põdeja wirelemine, mida töolistele pool-arusaamata keele ja kirjutuskäänudega püütakse terwendada.

Kuid et see iseloom ühisfondilistest oludest tuleb, on ta samati mõddaminew nagu need oludgi. Kaswaw revolutsioon Cestis, üleüldine meeleolu tõus Cesti seltsiliste keskel awaldatab siingi oma mõju. Cesti osafondade parteikeskkomitee püüab teha mis võimalik, et oma ainust Wenes ilmumvat ajalehte tösta. Muudatused toimetuses, muufeas s. D. Pöögelmani toimetusesse määramine oktoobri lõpul annawad põhjust armata, et me nüüd tõisjema ajalehe peale loota wõime.

Aga kindlustatud ei ole Cesti töolisteliikumine ses asjus mitte millegagi, et jõududepuudusel ja teatud olude juures samasugused nähtused et kordu. Ainus tee seda võimalust — kui mitte oopis ära oida, siis vähem ädahtlikuks teha on see, kui partei keskkohast igal tingimisel mitte kõiki ajakirjanduslikke jõudusi administratiivse töö peale ei määra, samal ajal kõiki kirjutamiswõimulisi nõufogudetegelasid kohustades, et need sunnitud on ajakirjandust järjekindlalt kirjatöödega toetama.

Kuid alles siis paraneb see meie paratu puudus põhjalikult, kui klassiteadmuslisesest töolistenoerwost uued kirjanduslikud jõud ajajooksul wälja arenewad ja meie ajakirjanikkude õredaid ridaidsid wähegi täitendamad.

Soh, Drg.

Sõnumid.

Witilik: Ma tulen taewast älewelt

Ma tulen lääne Kiini pealt, äid sõnumid toon teile sealt: Seal walgeid pandaks' magama ja tantid pistwad plagama.

Sudeenitshil on timukad küll were peale imukad, kuid siiski on nad nõdurid ja pödurid — need jõdurid“.

Nu Beeninile Kremilise ja Trotskile wäerinnale! Ots marsti walgetel on käe, ei punast Peetert nemad näe.

Jõuluingel.

Eesti ülevaade.

I. Majandusline seisukord.

Majandusline seisukord maal on äärmiselt vilets. Tööstus on lagunenud. Juba imperialistlike sõja ajal emakeeriti mitmed suuremad wabrikud maalt wälja, näit. Tallinna laewaehituse töökodad, kus peale 15000 töölise töötas, mitmed wabrikud äwitati, nende ulgas ka suurem ja parem puupapimabrik Pärnus (3500 töölisi). Kuigi need wabrikud nüüd terwed ja emakeerimata oleks, on ikkagi wõimata tooresainete ja turudepuudusel neis tööd endisel määral jatkata. Turudepuudus kuhu valmistatud kaupad saata tundub juba nüüd; seda kinnitab määratu paberi ülejääk, mille järeldufel paberivalmistamist viimase võimaluseni on wähen datud. Üleüldse on tööstisearwu kõigis wabrikutes ja tehastes wähen datud. Tallinna wabrikutes töötab umbes 5—6 tuhat töölisi. Tööpuudus on suur. Punkti pealt arwustitku töötatöölise kohta ei ole.

1917. aastal kerksid tarbeainete innad mitme wõrra. Wõrdlemisi odaw on leib: kindla inna järele 1 mark 20 penni nael (antakse ½ naela päewas), wabamüügil 3—5 marka. Toitluskiit muse terawastmuutumisele mõjub kartulite Soome saatmine tuntawalt kaasa.

1918. a. sügisel pandi töölisele nõukogudewalitsuse ajal 1917. a. sügisel wäljatöötatud palganorm maksma. See palganorm mak'ab praegu aga ainult Tallinnas. Töölisele kes riiklikes töökotades (sadamas, raudteetöökodades jm) töötawad, kergitati palka, pärast seda kui nad töö seisu ähwardasid jätta, kuni 22 margani päewas. Juba selle järele võib otsustada, kui raskele ifegi nende töölise elumõimalused on kes töötä pole. Mis töötatöölisesse puudub, siis on nende seisukord irmus. Tihti ei jattu neil selleksigi raha et leiba osta, mida kindla inna järele kaartidega antakse. Mingsugust abi neile ei anta. Suurem osa neist on linnast wälja küladesse kolinud, kus nad igatsusega nõukogudewalitsuse hõldeadmiti ootawad.

Wisut küll parem on maatöölise (sulaste) seisukord. Peale ülespidamise saab sulane 400—600 rbl aastas. Sellest summast, mida peremees 2—3 jahupuuda müümisest saanud, ei jattu sulasele aga selleksigi et paari saapaid osta. Maatameeste seisukord on wäljapääsemata. Nemad peawad suuremalt ofalt nälgina, sest peremehed neile midagi ei müü.

Osa mõisnikkudemaid on arimata, sest et kenadel seemet ei jattunud. Talupidajate põllud on korralikult küntud ja täiskülmatud.

II. Maafüsimus.

Maafüsimus on üks tähtsamatest küsimustest Eestis, sest et ¾ elanikkudearwust põlluarjad on. Walge Eesti „sofialistiline“ walitus pole kiamaanagi aga midagi selleks teinud, et see tähtis küsimus õiglaselt ja ajakohaselt otsustataks. Maatameestele ja sulastele maaandmise plaanitegemine jäi paberile ega jõudnud asutama-koogu walimiseelset kihutustööd kaugemale. Asutama-koogu otsustasid küll wähemlased ühes kodanlastega kõik maad, kus peale 150 desj. põllumaad on, õiglaste tasu eest wõõrandada ja 25—40 desj. suurusteks talukohtadeks jagada. Nii jagatigi mõned maatükid, müüdi enam-pakkumisele ja anti rendile mõned mõisad, peaaesjalikult niisugused mõisad kust omanikud ära põgenenud, eht jälle linnamaad. Arusaadaw et enam-pakkumisel müüdüd maatükid „allideparunite“

tarwitada jäid. Mõned mõisad müüdi ja anti rendile ilma jagamata. Aga ka see „algus“ jäeti seisma, sest peagi affasid parunud oma mõisatesse tagasi tulema. Peale selle nimetas liiduriikide esitaja, et niisugune walitsuse tegewus „enamlike iseloomuga“ olla. Selle järele jäeti maafüsimuse uuendamine lõpulikult seisma.

III. Walge terror.

Sel ajal kui Eestis Saksa okupatsioon walitsus oli, poodi ja la ti maha ainult mõnisada inimest, needgi peaaesjalikult kohase walgekaardi kaebuste tagajärjel. 1918. a. sügisels jätsid faksalad oma weretööd peaaegu täieste seisma. Nowembris kerksid „demokraatlike wabadused“ kõige kõrgemale tipule. Poliitikasüüdlased wabastati. Tallinnas ilmus awalikult ajaleht „Kommuniit“ ja töölise saadikute nõukogu pidas koosolekuid.

Walgete walitus jõudis aga peagi ennas korraldada ja affas meie partei wasta mahalaskmiste, poomiste ja wangimajadega wõitlema. Iseäranis waljus muutus see terror weebuuri ja märtsikuul. „Bunafid“ ukati sõjakohtu otsuste järele ja ilma mingsuguse kohtuta. Neid püüti igas linnas, alevis ja külas. Punkti pealne surmatute arw on teadmata, aga igatahes ulatab see üle kahe tuhande. Siia ulka pole armatud need kes sõjategewusepiirkonnas ufatud, sõjawangid ja „kahtlased“, niisama ka walged soldatid, kes wastaaffamiste ja „mähjude“ pärast tapetud. Iseäranis agar kes ametis oli Soome walgekaart, kes igasugustest seltskonnajätistest koos seisis.

IV. „Ise seisma demokraatlike wabariigi“ pettepidid.

Wäikene osa Eesti töölisest, suurem osa wäike-põllupidajatest, kohaomanikkudest, käsitöölisest ja majaperemestest kujutasid enestele ette õhulooftid „ise seisma demokraatlike wabariigi“. See usf „demokraatia“ wõimuse oli iseäranis suur käesolema 1919. a. algul. Niipea kui punane sõjawägi Eesti piiridest lahkus, püüdsid ajalehed üksteise mõidu ilmale teatada, mingsuguid „metfusi“ punased wäed korda saatnud ja kõik olemas olemad parteid lubasid rahwale asutama-koogu kaudu maad ja rahu anda. Maaliit lubas maatameestele 40 000 talukohta; jelle lubadusega töttasid teised parteid: wähemlased, tööerakondlased, kiriklased (taewaliit) wõistlema ja rääkisid suure suuga maafüsimuse lahendamistest ja uuendamistest. Wähemlased olid walimiseelsete kihutustöö tegemise ajal ifegi nii elded ja lubasid kõik abinõud ära kasutada, et kõik maad, ifegi suuremad taluohad, riigimandufeks wõtta. Maatamehi meelitas iseäranis lubamine „ühes inventaariga maatükide saamine ilma wähemagi tasuta“. Maad lubati jürripäewaks anda ja nähti ainult selles takistust, et arwatamaste „maamõõtjaid selleks ei jattu et kõigile maatükid korralikult kätte mõidaks mõtta“.

Armastus ifamaa wasta tõusis rahwaulkades kõige kõrgema kraadini. Sõjawäe loomine (mobilisatsioon), mis enne sugugi ei õnnestanud, affas nüüd jõudisalt edenema. Wäejuhtifud ilmusid sõjawäkke tagasi, ofalt ka sellepärast et kõrwaleoidmise wõimalused wäga raskeid olid. Talupidajad-soldatid fõitfid wäerinnale ühendatud meeleolus ja laulfid ifamaalifit laulsi. Kõiki waimustas asutama-koogu Teadmuslised töölised jäid asutama-koogu wasta üks-

kõikseks ega mõtnud tema valimistest osa. Suurem osa töölisi, sulastid ja maatamehi andis oma ääled vähemlaste nimekirjale, tähendades et need on ka enamlased, kes aga maad ja rahu „seaduse järele“, s.o. asutava-kogu läbi annavad. Vähemlaste nimekirja sai umbes 32% kõigest antud äältest, esärade nimekirja kõigest 8%; teised poolproletaarlased andsid oma ääled tööerakondlastele, kes kunagi „igavest rendimajasmise süsteemi“ lubasid teostada, nüüd aga ühes vähemlastega maa seaduslikult võõrandamisest kõnelesid.

Suba esimisel koosolekul näitas asutava-kogu oma tõelist nägu. Kõik parteid peale esärade teatasid, et rahu enne et tehta kui liiduriigid seda lubavad. Üksigi maatamees ei saanud „töötatud maad“.

Maatameeste kongressil, mis vähemlaste algatusel maikuul koku kutsuti, oli juba maaootajate meeleolu rõhutatud. Sellest oolimata et kongressile suuremalt osalt väikekodanlike ilmavaatega isikud kogusid, teatati sotsialistlikele ministritele, et ainult enamlased suudavad rahvale „maad anda“.

Sinnavalimiste tagajärjed maikuul näitasid selgelt, et ulkadel ust „demokraatlike korra“ süste kaabunud on.

Talinnas võttis valimisest osa kõigest 30% valijaid, s.o. katsi korda vähem kui aprillis asutava-kogu valimistel.

Ühesviisuse ja demokraatlike korra kohta ettekujutatud õhulõõsõid langevad peagi kokku. Tööliste ja tehvade ulgas laieneb enamlusmõte ja selle pooleolemine järjekindlalt. Katsi tõendusiks selle kohta on Tallinna vabrikute töölised. Ehk nad küll juba 1917. a. jumel suuremalt osalt enamlusmeelsed olid, leidus nende ulgas siiski kodanluse ja kookuleppe pooleoidjaid. Saksa okupatsioon ja Cesti ajutise-valitsuse ajal, kui vabrikuteist kõik kahtlased isikud välja rooviti ja ainult ustavad kodanluse kannupoisid tööle jäeti, kasvas enamlaste pooleoidmine enneolemata kiirusega. Nüüd on seal raske töölisi leida kes kommunistidele kaasa ei tunne. Kommunistidepartei poolt ette pandud otsused mõetaks ühelällel vastu. Paljud töölised, kes enimalt „punaseid“ valitsuse ees süüdistamas käisid, on nüüd awalikud nõukogudewalitsuse pooleoidjad.

Kommunistide pooleoidjate arv kasvab ka walges-sõjaväes.

V. Walges-sõjawaagi.

Esimised walged-wäeosad asutas Cesti kodanlus pärast webruari-revolutsiooni. Otkoobri-revolutsiooni ajal äaletas juba 3/4 nende soldatitest meie partei poolt. Sel ajal polnud veel kõik Cesti soldatid walgetesse-palvudesse loondatud, waid teenisid tsaarisõjaväes laiali. Et suurem osa nendest

Wene keelt puudulikult mõistis, siis ei saanud nad Wene ajalehtedest ega kibutajatest aru. Cesti ajalehed ja kibutajad olid selleks jõuetud, et laiali-pillatud soldatitele oluforda täieste selgeks teha. Sellepärast on praegugi veel Cesti sõjaväes palju tsaaritaegseid soldatid, kes kommunistide programmi lähemalt ei tunne. Niisama wähe on meie nõudmised tuttawad sõjavangidele, kes kestrikkidest erapooletute maade kaudu Cestisse tagasi jõudsid.

Asutava-kogu valimistel äaletas suurem osa soldatid vähemlaste nimekirja poolt. Enam ei uuita neid asutava-kogu. Ülejookskid räägivad tihti, et rumaluse on walget-walitsust ja asutava-kogu sõjariistadega kaitseda. Wäeosad kes ajutiselt Tallinnas juhtuvad seisma, muutuvad peagi revolutsiooniliseks.

Praegusel ajal mõib julgelt tõendada, et suur profsent walges-sõjaväest meie partei poolt on. Walju ümberkäimise ja korra mõjul on nad sunnitud ülemate korraldusi täitma. Tihti aga tekitavad nende ulgas siiski suuremad rahutused, mis igakord alastamatalt maha jurutakse.

Selle pool-enamikuse sõjaväe mõitlusewõime seisab peajasjalikult ohwitserides, mille arv sõjaväes juur on. Endises tsaarisõjaväes oli palju Cesti artilasi, poolartilasi ja väikekodanlasi. Praegusel ajal ei mõitlud nad ohwitseridena mitte irnu pärast, waid oma olemasolemise ja Cesti iseseiswuse eest. Peaaegu iga kümne soldati kohta tuleb üks ohwitser. Iga ka ohwitserid affkawat mõimafel ajal kahtlema. Nad saawad aru et walges-sõjavägi ikkagi ei mõida ja liitasaamine sellega lõppeb, et kõik ohwitserid ära äwitatakse.

Parteiline kibutusõõ edeneb jõudfals iga linnas ja külas, oolimata sellest et paremad parteitõõlised ukatud on ehk wangiis istuwad. Salaja ilmub ajakiri „Kommunist“. Minewa aasta nowembrikuust kuni tänawuse 1919. a. juunikuuni koku trükiti „Kommunisti“ peale kahesaja tuhande (iga nummret 5—10 tuhat ekfemplari). Wafirja loo-tatakse walges-sõjaväeosades laiali, niisama ka iga linnas ja maal. Trükitõõlistestreigi ajal kurtfõid ministrid asutawas-kogus selle „kurwa“ nähtuse üle, et ainult „Kommunist“ ilmub, kuna teised ajalehed seisma peawad.

VI. Üleüldine kokkumõte.

Tõõlliste meeleolu on revolutsiooniline. Wastafkamiste ja kästude täitmata jätmise juhtumised sõjaväes lähewad sagedamaks. Sitamaani on kõik niifugused wastaafkamiseks Cesti, Soome ja Daani wabatahtlikkude poolt maha surutud.

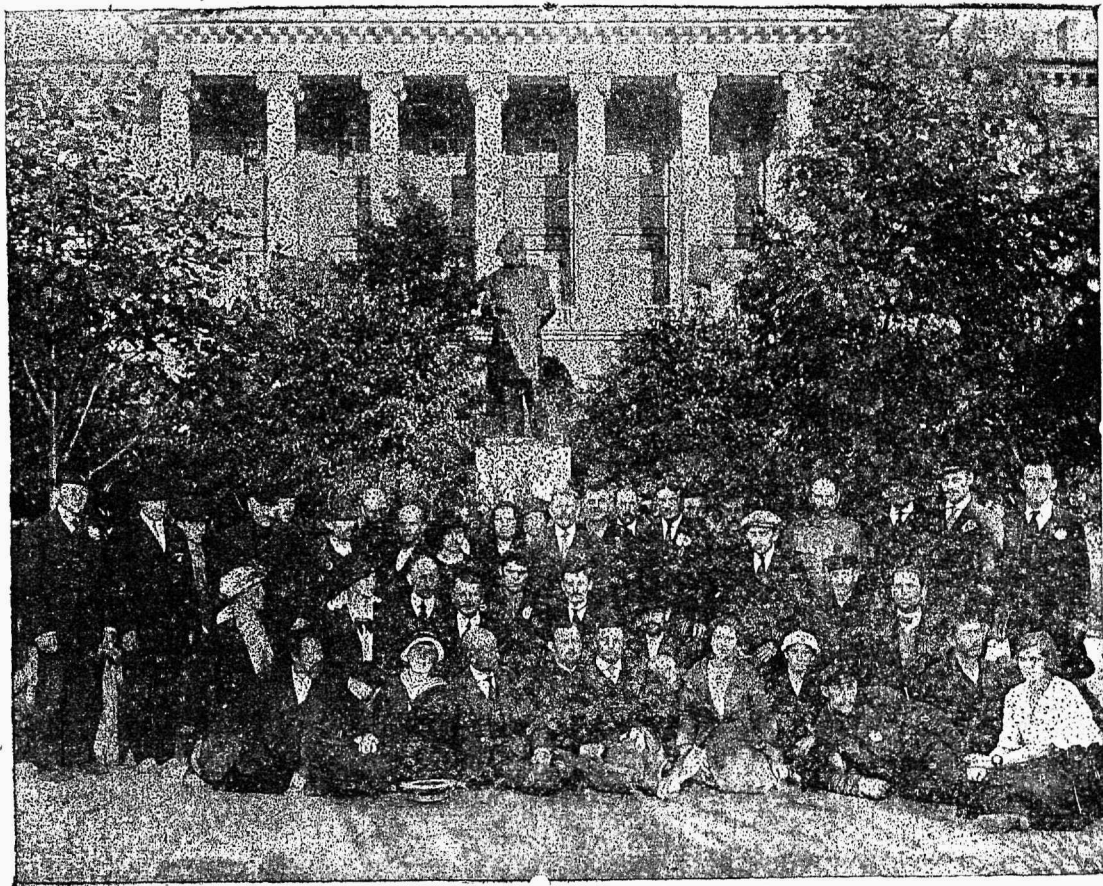
M. S.

„Kom. Internatsionaal“.

Ametiühisustekongress Cestis.

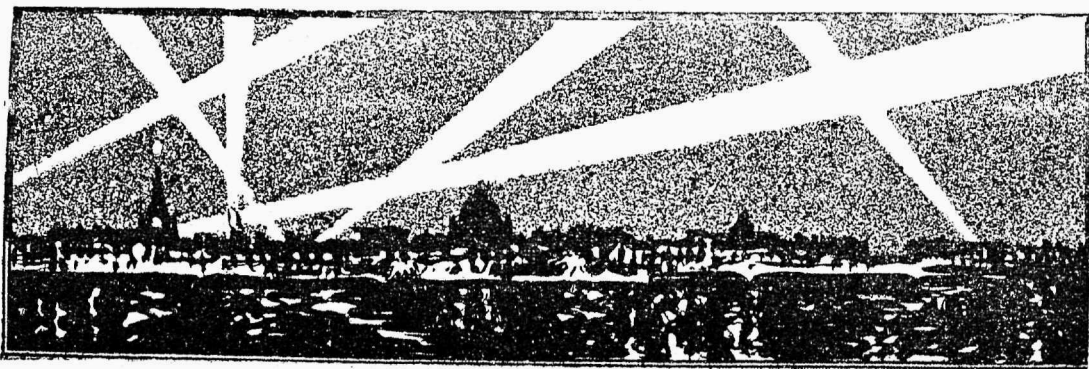
30. ja 31. augustiks oli Cesti ametiühisuste keskõukogu poolt kõigi ametiühisuste ja põllutõõpliste-selkõõde kongress Tallinnas koku kutsutud. Kongressil oli eõtatud 116 ühisust umbes 40 000 liikmefega. Wähemlaste ägedast kibutusõõst maatamata ja sellest oolimata, et tõõlliste ajakirjandus oli põranda alla aetud, jäid vähemlased naeruwäärilisesse wähemusesse. 412 saadiku ulgas oli 33 vähemlast, ja needgi läõõid pärast päewakorra läbiarutust kongressilt ära. Kongressil teatati, et paar päewa enne kongressi Englise sõjaväeline eõtus oli ühisuste keskõukogule ette pannud riigipõõret toime panna ja „tõõlõõste“ walitsust koku seada nagu Inglismaal, sellejuures lubanud inglased abi. Selle promofkafõõni peale otsustas kongress ühel äälle nõuda, et Englise mustafajaline eõtus Cesti piiridest wälja aetaks ja wastas, et tõõlõõsed Englise walgete kindralite toetust ei tarwita.

Kongressil wastawõõtetud resolutsioonid toonitawad, et proletaarline revolutsioon paratamata ja profetariaadi diktatuur tingimata tarwilik on. Ühõõlasi mõõõti otsus wasta, mis rahutegemist nõukogude Wenemaaga nõuab.

Walgest Gesti wäljaetud ametiühisustekongressi liikmed Peterburis Smolnõi ces

Siseministri sotsiaaldemokraadi Hellati käsul aeti kongress sõjariistus jõuga laiali. Saadikutest saadeti 53 sektsiolist ühes 23 parteitegelasega ja vasempoolse vähemlase Willem Maasil'aga, kes korteris olid kinni võetud, Wenemaale „kommunismust otsima“, nagu is. Hellat ütelnud. Aga piiril eraldati neist 26 sektsiolist, muuseas ka vähemlane Maasil, ja lasti arvatavaste soomusrongi soldatite poolt maha. 76 sektsiolist jõudsid, ehk neid küll nähtava pahatahtmisega lahingutule alt läbi saadeti, terwelt Peterburi, kus töölisterewolutsiooni pealinna proletariaat kallid külalisi pidulikult wasta wõttis. Wasta wõtmas olid tööliste- ja sõjawäelasteorganisatsioonid, tuletõrjujatekomandod ja umbes sajatuhat üheline rahwaulk. Järgmistel päemadel olid pidulikud koosolekud Smolnõis, tööloosis jne.

KIRJANDUS

Eesti kirjastuseosakond

Peterburis, Fontanka 53, k. 9. Tel. 4-86-02.

Töörahwakirjandus.

Marx ja Engels. Kommunistilise partei manifest. H Pöögelmanni tõlkes. Teine trükk. 2,40 kop.

Marx ja Engels. Seesama odawas väljandes (ilma eessõnadeta). 1,20 k.

Marx ja Engels. Kommunistilisest manifestist. II. (Eessõnad.) 30 k.

K. Kautsky. Kommunistilisest manifestist. I. (Eessõna.) 60 k.

H. Pöögelmann. Kommunistiline (III) Internatsionaal. 3,50 k.

Wenemaa kommunistilise partei (enam'aste) programm, partei 8. kongressil 18—23. märtsil wasta wõetud. 2 r. 50 k.

II. Pöögelmann. Ääremärkused kommunistilise partei programmi uure. 1 rbl.

H. Pöögelmann. Ühtlane elamisraha üks kommunistmuse nurgakiwidest. 75 k.

H. Pöögelmann. Mõned põhjooned majanduslise elu korraldamiseks Eesti töörahwa nõukogudewabariigis. Ind 5 r.

Iaan Anvelt. Töörahwa wõimuwalitsuse kindlustamisest. 10 r.

S. A. Kataja. Kodanlaste irmuwalitsus Soomes. (Ilmumisel.)

N. Lenin. Riik ja rewolutsioon. (Trükis.)

N. Buharin. Klassiwõitlus ja rewolutsioon Wenemaal. (Ilmumisel.)

K. Kautsky. Marxi majanduseõpetus.

K. Marx. Wabameelsed walitsemas. 9 r.

R. Wakman. Imperialismus. 3 rbl.

Kl. Zetkin. Wõitlus wabaduse ja rahu eest Wenemaal. 1,20 k.

L. Trotski. Nõukogudewalitsus ja rahwuswaheline imperialismus. 1,20 k.

L. Trotski. Oktoobri-rewolutsioon. (Trükis.)

J. Steklow. Miks me kommunistid oleme. Ind 3 r.

Elagu Esimine Mai. 60 k.

G. Sinowjew. Töölistepüha 1. mai. 80 k.

G. Sinowjew. Meie partei ajaloo. Ind 4 r.

G. Sinowjew. Lenin (Uljanow). Elulugu pildiga.

I. Stern. Ajalooline materialismus. 3,50 k.

M. Konkol. 1871. aasta kommuuna ajalugu. 2,50 k.

K. Radek. Anarhistid ja nõukogude Wenemaa. 1 r.

Fr. Mehring. Ajalooline materialismus. (Ilmumisel.)

Sõjawäekirjandus.

Farwilikumad sõjaasjanduse üksikud sõnad ja üteldused Wene ja Eesti keeles. 1,50 k.

Õppigem sõjaasjandust. 15 k.

I. Mis asjamees on punasesõjawäe soldat.—II. Pea meeles, seltsimees punasesõjawäelane! 15 k.

Meie lipp. 15 k.

I. Juhatuskiri punasewäelastele. — II. Juhatuskiri sõjariistadega ümberkäimiseks. — III. Oia püssi! 35 k.

Wischnjakow. Kuda eaks märgilaskjaks saada. 1 r. 50 k.

A. Beck. Öppige kuulipildujaga ümber käima. 15 k.

Algin. Meelespidamiseks punasesõjawäe instruktorile. 3 r. 50 k.

Marssimise juhatused. 35 k.

Püssilaskmise juhatuskiri. 1 r.

Eesti punane-sõjawägi ja töörahwa kultuur. 70 k.

J. Jürgens. Punane-sõjawägi ja Eesti kultuur. 70 k.

Õpetlik kirjandus.

Dr Aleksandrowski. Lugemiseterwisoid. 1,50 k

Töörahwa kalender ja käsiraamat 1919/20

Teaduslik kirjandus.

A. Wallner. Kaswatus ja aridus töörahwa riigi ja majandusteaduse seisukohalt. 9 rbl.

A. Wallner. Ons kool ja eriti töökool meie aridusasutuse ideaal? 3 rbl.

J. Jürgens. Uus ilmawaade ja usuküsimus. (Trükis.)

K. Timirjasew. Punane lipp. 7 rbl.

A. Lunatsharski. Kuidas sündis teadus? Kuidas sündis kunst? 3,50 k.

Nooresookirjandus.

M. Gorki. Kuidas mina õppisin. 80 k.

L. Descaves. Püssipoiss. 80 k.

W. Buk. Kahekesi. 70 k.

Ilukirjandus.

Eessaare Aadu. Wiimne pauk. 3 r.

Eessaare Aadu. Kalal. 2 r.

Eessaare Aadu. Üle mädasoo. 3 r.

Eessaare Aadu. Raudtee ääres. 1 r.

Eessaare Aadu. Alasti. 8 r.

Eessaare Aadu. Metsa serwal. 1 r.

Nikolai Sõsojew. Kirg ja mõistus. 4 r. 50 k.

Ajakirjandus.

„Klassiwõitlus“. Piltidega kuukiri. Kaksiknumbrid 1/2, 3/4 ja 5/6 à 4 rbl, nr 7 2 rbl, nr 8 4 rbl, nr 9 8 rbl, nr 10 14 r., nr 11 30 r.

„Eesti Kool“. Nr 5—12 à 1 rbl, nr 13 7 rbl.

„Töörahwa Kultuur“. Kuukiri. Nr 1—2 12 rbl, nr 3—4 35 rbl.

Eesti töörahwa kommuuna nõukogu dekreedid, määrused ja teadaanded nr 1 3 rbl, nr 2 2,50 k.

Seinapildid.

K. Marx, N. Lenin, L. Trotski, R. Luxemburg, K. Liebknecht, Pariisi kommuuna mälestusemüür à 5 rbl.

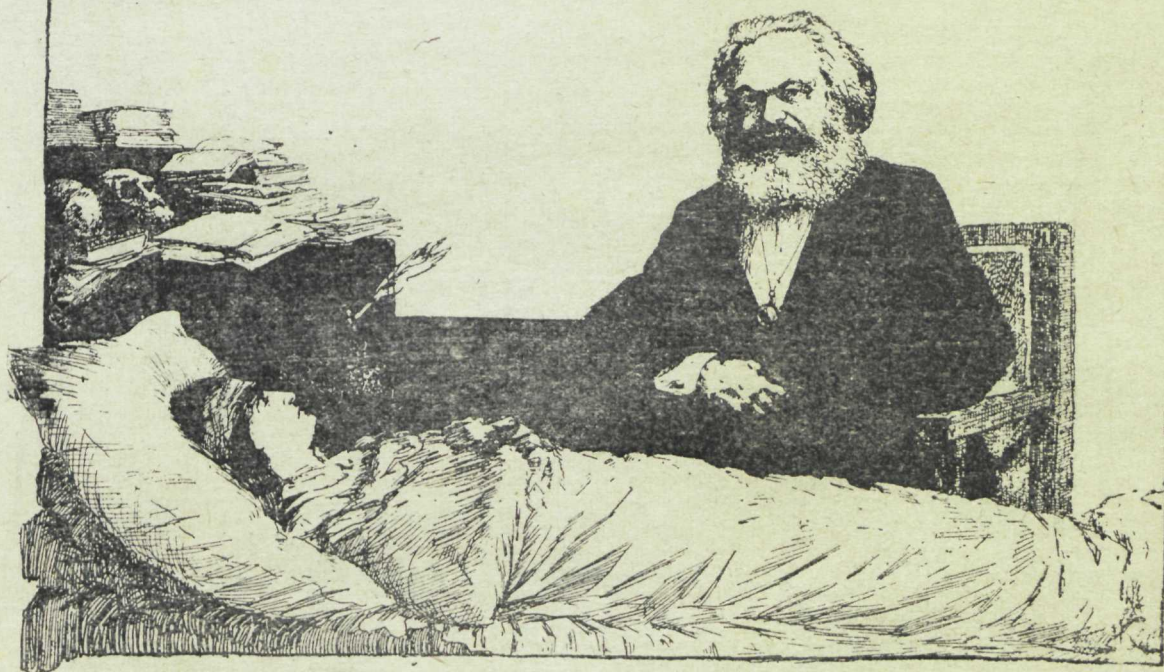
Piltpostkaardid.

J. Sihwer, J. E. Sõrmus, W. Liebknecht, K. Liebknecht, Lafargue, Jaures jt, pildid Eesti wäerinnalt — à 2 r.

Kommunistilise partei Eesti keskkomitee Wenemaa büroo (E. t. k. k. ja a. w.) kirjastuseosakond.

17-nes riigitrükikoda, Peterburis, 7. roodus 26.

ARHIIV-
RAAMATUKOGU
H. LEOKE

Doktor: Aigus areneb korralikult. Tuleb kriisis. („Дикарь“ 1906)

Ajakiri „Klassiwõitlus“

ilmub iga kuu 1-sel, kommunistlise partei Eesti keskkomitee Wenemaa büroo kirjastuseosakonnas, Peterburis, Fontanka 53, k. 9. Telef. 4 36 02. Innad: kaksiknumbrid nr 1-2, 3-4 ja 5-6 4 rbl tükk, nr 7 2 r., nr 8 4 r., nr 9 8 r., nr 10 14 r. ja nr 11 30 rbl. Aadress: Петроград, Фонтанка 53, Эстский изд. отдел

„Красная Газ.“ 7. 11. 18

EESTI
RAHVUSRAAMATUKOGU
AR